

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

CYRILOMETODĚJSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Katedra liturgické teologie

Obor: Křesťanská výchova

**Současná sakrální architektura
na území brněnské diecéze;
výchozí aspekty stavby nového kostela**

Diplomová práce

Vedoucí práce: S.L.D., Ing. Pavel Kopeček

Brno 2011

Ing. Helena Kohoutková

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci zpracovala samostatně a použila jen prameny uvedené v seznamu literatury.

Brně dne 28. 3. 2011

Helena Kohoutková

Poděkování

Děkuji za pomoc na prvním místě Bohu, prameni veškerého poznání a moudrosti.

Děkuji vedoucímu diplomové práce S.L.D., Ing. Pavlu Kopečkovi za jeho přínosné pedagogické vedení, za čas věnovaný při konzultacích a za cenné rady a připomínky.

Děkuji Ing. Ondřejovi Šabatkovi za pomoc při technickém zpracování dotazníků.

Obsah

ÚVOD	6
1 TEOLOGIE SAKRÁLNÍHO PROSTORU	8
1.1 Pojem sakrální a profánní	8
1.2 Chrám	9
1.2.1 Teologie chrámu ze zjevení Božího.....	10
1.2.1.1 Ježíš z Nazareta – chrám nové smlouvy	10
1.2.1.2 Společenství křesťanů – Církev, je chrámem	11
1.2.1.3 Dům Boží a brána nebe - teofanie	11
1.2.2 Chrám promlouvá v řeči symbolů	12
1.2.3 Teologie chrámu v rovině numinózní.....	13
1.2.3.1 Krása sakrálního prostoru	15
1.2.3.2 Sakrální stavba a duch liturgie.....	17
2 FUNKCE SAKRÁLNÍHO PROSTORU	20
2.1 Liturgický prostor ovlivňuje víru	20
2.1.1 Prostor kostela a jeho funkce	20
2.1.2 Liturgická místa	23
2.1.2.1 Oltář	23
2.1.2.2 Svatostánek	25
2.1.2.3 Ambon	27
2.1.2.4 Sedes, katedra biskupa.....	27
2.1.2.5 Presbytář a loď	28
2.1.2.6 Křtitelnice	28
2.1.2.7 Zpovědní místnost.....	29
2.1.2.8 Věž a zvony	29
2.1.3 Typy liturgické koncepce prostoru: basilika a večeřadlo	30
2.1.4 Kritická diskuse na téma současné sakrální architektury	31
2.1.5 Teologické aspekty architektury v obřadech dedikace kostela.....	34
2.2 Pastorální funkce liturgického prostoru	37
2.3 Nové výzvy současnosti pro sakrální architekturu	38
2.3.1 Eucharistie a liturgický prostor.....	38
3 SOUČASNÁ SAKRÁLNÍ ARCHITEKTURA NA ÚZEMÍ BRNĚNSKÉ DIECÉZE 41	
3.1 Vývoj chápání sakrální architektury po koncilu a příklady realizací sakrálních staveb na území brněnské diecése	41
3.1.1 Období pokoncilní funkčnosti liturgických prostor: 60. – 70. léta.....	41

3.1.2	Období příklonu k posvátnému: 80. léta.....	43
3.1.3	Období estetiky a kulturní antropologie: 90. léta	44
3.1.4	Architektura pro liturgii: konec 90. let a začátek nového tisíciletí.....	47
3.2	Výchozí aspekty stavby nového kostela	50
3.2.1	Praktické pokyny před započítím stavby platné v brněnské diecézi.....	51
3.3	Situace v Brně-Lišni.....	53
3.3.1	Z historie společenství věřících v sídlišti a zrod myšlenky stavby nového kostela	53
3.3.2	Období pronajatých provizorních prostor pro bohoslužbu.....	54
3.3.3	Založení nadace	55
3.3.4	Stavba salesiánského střediska mládeže	56
3.3.5	Je v Líšni myšlenka stavby nového kostela ještě živá?	56
4	PRŮZKUM NÁZORŮ NA STAVBU NOVÉHO KOSTELA V SÍDLIŠTI LÍŠEŇ	58
4.1	Metodika	58
4.2	Dotazník.....	58
4.2.1	Respondenti	59
4.2.2	První oddíl dotazníku – otázka 1. – 4.	61
4.2.3	Druhý oddíl dotazníku – otázka 5. – 15.....	64
ZÁVĚR	69	
SEZNAM LITERATURY	71	
Prameny.....	71	
Domácí literatura.....	71	
Zahraníční sborníky:.....	73	
Elektronické zdroje:	73	
PŘÍLOHY	76	
Seznam příloh.....	76	
Příloha č. 1: Dotazník	77	
Příloha č. 2: Současná sakrální architektura v okrese Blansko.....	80	
Příloha č. 3: Litovany v okrese Třebíč	85	
Příloha č. 4: Kaple v Příbrami u Zastávky v okrese Brno-venkov	86	
Příloha č. 5: Příklady současné sakrální architektury v okrese Znojmo.....	87	
Příloha č. 6: Sídliště Brno-Líšeň.....	90	

Úvod

Téma diplomové práce *Současná sakrální architektura na území brněnské diecéze; výchozí aspekty stavby nového kostela* jsem zvolila pro jeho aktuálnost.

Před necelými třiceti lety se tehdy nové sídliště v Brně-Líšni stalo naším domovem, zprvu těžce přijímaným, neboť člověk cítí vytržení z rodného místa a stane se „sídlištní naplaveninou“. Zpočátku každému sídlišti chybí identita, historie a vztahy mezi lidmi. Také v sídlišti Líšeň panovala velká anonymita a kriminalita, hlavně mladistvých, která narůstala geometrickou řadou. Chyběla zde základní občanská vybavenost, ale také místo pro společné slavení liturgie s ostatními věřícími. S místními křesťany již více než čtvrt století vnímáme potřebu postavit kostel, kde bychom se mohli scházet ke společnému slavení mše svaté.

Na nedávném srazu spolužáků přišla také řeč na stavbu nového kostela v Líšni. Jeden z nich si mě potom vzal stranou a velmi důrazně mně tento počín rozmlouval slovy: „*Na co chcete stavět kostel? Vždyť Bůh žádný kostel nepotřebuje!*“ Ano, musela jsem mu dát za pravdu. Bůh opravdu nový kostel nepotřebuje. Jeho chrámem je celý vesmír, který stvořil. Ale my lidé kostel potřebujeme. Potřebujeme místo, kde bychom se mohli setkávat s Ním a také spolu navzájem. Místo společné oslavy Boha, místo modlitby a radosti z víry, místo naděje. Místo důstojné pro slavení liturgie, která je vrcholem a pramenem života s Bohem. I když Bůh nový kostel nepotřebuje, jeho láska k nám chce vyplnit naši potřebu, chce se s námi setkávat a do té míry je možno říct, že Bohu kvůli nám na kostele záleží. Ne kvůli sobě, ale kvůli nám. „*On neušetřil svého vlastního Syna, ale za nás za všechny jej vydal; jak by nám spolu s ním nedaroval všechno?*“¹

Cílem této diplomové práce je zjistit, zda mají věřící v sídlišti zájem o stavbu nového kostela a pokud ano, jaká je jejich představa o něm. V Líšni se o tématu nového kostela příliš nehovoří. Dalším cílem je zmapovat cestu, kterou je třeba projít, než se začne se stavbou nového kostela. Na téma současné sakrální architektury se v Církvi živě diskutuje. Práce nastíní základní problémy a náhledy na teologii a funkci liturgického prostoru, v jejichž službách stojí architektura sakrálních staveb v současnosti.

Teoretická část práce v první a druhé kapitole čerpá z pramene Božího slova – Bible, citace jsou uváděny z ekumenického překladu. Dále čerpá z konstituce

¹ Řím 8,32

II. vatikánského koncilu Sacrosanctum concilium a posynodální apoštolské exhortace Sacramentum caritatis papeže Benedikta XVI.. Dalšími teologickými prameny jsou liturgické knihy, a to především část Zasvěcení kostela a oltáře z Římského pontifikálu a část týkající se liturgického prostoru z Všeobecného úvodu k římskému misálu. Klíčové jsou také publikace teologů a liturgiků Adolfa Adama, Romana Guardiniho, Františka Kunetky a Pavla Kopečka. Současné názory na architekturu jsou mapovány pomocí údajů z redakce vatikánského rozhlasu. Třetí kapitola pojednává o sakrální architektuře v brněnské diecézi po koncilu, údaje čerpá z rozsáhlé publikace na toto téma od vedoucího autorského kolektivu Jiřího Vaverky, kde jsou ovšem uvedeny stavby pouze do roku 2000. Údaje o stavbách po roce 2000, a dále instrukce ordináře pro ty, kteří chtějí stavět kostel nebo kapli, jsou čerpány z údajů Biskupství brněnského, příp. z dostupných informací na internetu. Závěr třetí kapitoly popisuje situaci v Brně-Líšni.

Praktická část ve čtvrté kapitole zaznamenává metodiku výzkumu a hodnotí zpracované dotazníkové šetření ohledně stavby nového kostela v Líšni.

Diplomová práce byla vytvořena systémovou metodou sběru dat, jejich třídění a analýzy dostupných informací z literatury a dokumentů církevního magisteria k danému tématu. Následnou syntézou byla vytvořena teoretická část práce. Při vyhodnocování kvantitativního výzkumu metodou dotazníkového šetření byly výsledky získány deduktivními postupy.

Domníváme se, že je třeba postavit nový kostel pro sídliště Líšeň a okolí, neboť bude velkým přínosem. Diplomová práce zjistí, zda je tato domněnka ve shodě s názory místních křesťanů.

1 Teologie sakrálního prostoru

1.1 Pojem sakrální a profánní

Pojem sakrální nebo-li posvátný prostor dal vymezení svému okolí jako *pro-fanum*, před posvátným již v antice.² Slovo *profánní* (světské, laické, nenáboženské) tedy etymologicky označuje toho, kdo zůstává před chrámem, aniž by do něho vstoupil. *Sakrální* nebo posvátné je to, co náleží vyššímu způsobu existence, co je respektováno jako absolutní hodnota a co je nositelem nadpřirozené moci. Sakrální skutečnosti se tedy lze přiblížit pouze prostřednictvím zvláštních rituálů založených na hluboké účtě.³ Můžeme z toho tedy analogicky odvodit, že prostor vnější, všední je profánní, kdežto vnitřní vzhled do Božích tajemství nám usnadňuje sakrální prostor, který je místem ztišení a modlitby. Jedná se tedy o prostor vnitřní, jasně oddělený od vnějšího.

Teolog a liturgik František Kunetka (*1945) vidí dialektiku *sacrum – profanum* následovně. Etymologicky slovo *sanctus* je od *sancire* (ohraničit, posvětit) a slovo *profanum* znamená to, co je před posvěceným prostorem (*fanum*). Pro izraelské a také křesťanské pojetí je svatý, oddělený pouze Bůh. Vše ostatní stvoření je pak „ne-svaté“, t.j. profánní. „*Tím však nemyslíme dvě oddělené oblasti, ale ontologický protiklad mezi Bohem a stvořeným světem.*“⁴ Podle Kunetky by tedy bylo neporozumění stavět do protikladu sakrální a profánní. „*Přirozené a nadpřirozené neznamenaají protiklad. Pro-fanum leží před posvátným. Svět před svatyní je také svatý, protože je ponořen do atmosféry Božího sdílení.*“⁵ Stvoření je sakrální i profánní. Sakrální proto, že vyšlo z Boží ruky a je k Bohu zaměřeno. Je profánní proto, že není Bohem. „*Profanita je rozlišenost stvoření od Boha nejvyššího, sakralita je závislost profánního na něm a směřování k němu.*“⁶

Profánní vystupuje v protikladu k posvátnému teprve tehdy, kdy člověk ztrácí vědomí zaměřenosti celého stvoření k Bohu. Odvrací se od Boha, odcizuje se Boží

² VAVERKA, Jiří, aj. *Nové kostely a kaple z konce 20. století v České republice*. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 2001. RECHLÍK, K.: *Proměny kostela ve dvacátém století*, s. 435. ISBN 80-7192-539-X. s. 14.

³ SOURIAU, Étienne. *Encyklopedie estetiky*. Praha : Victoria Publishing, 1994. 939 s ISBN 808560518X.

⁴ KUNETKA, František. *Slavnost našeho vykoupení : Tři liturgické studie*. Olomouc : MCM, 1992. 37 s, s. 31.

⁵ Tamtéž, s. 31.

⁶ Tamtéž, s. 31.

myšlenky, jeho plánu s tímto stvořením, špiní nebo dokonce ničí Boží obraz v člověku. Tento odklon se nazývá hřích. Pak jde o „zprofanování“ tj. znehodnocení Božského stvoření.⁷

Může tedy existovat falešná sakralita, kdy je zaměňován svět s Bohem i falešná profanita, kdy je vydělováno stvoření z Boží sféry. Starozákonní člověk se s tímto dokázal jedinečným způsobem vyrovnat. Byl obklopen národy, které byly v područí falešné sakrality, klaněli se planetám a zvířatům. Autor zprávy o stvoření provádí radikální desakralizaci, „profanuje“, když radí neklanět se slunci, měsíci, ani ničemu, co stvořil Elohim. *„Tato demytologizace – odkouzlení umožňuje skutečný rozvoj vědy a co víc – vrací člověku jeho důstojnost. Desakralizace a demytologizace není negativní proces. Je to uvědomování si pravého rozměru skutečnosti“.*⁸

Teolog a liturgik Pavel Kopeček (*1964) je toho názoru, že mnohdy tzv. profánní umění je posvátnější než ono sakrální. *„Současná sakrální architektura se otevírá cestě k oslovení současného člověka skrze vysokou kvalitu poetickou a uměleckou, nekonformní a neideologické postoje jsou znamením velké svobody a naděje...“.*⁹

Architektura kostelů ve své podstatě není sakrální. Pavel Kopeček míní, že pokud ji takto označujeme, je to díky společenství, které se v kostele schází a slaví posvátná tajemství. Podle tohoto názoru by tedy bylo lépe nadpis kapitoly upravit na výstižnější „Teologie liturgického prostoru“.¹⁰

1.2 Chrám

Nejčastější výrazy pro sakrální prostor jsou: chrám, svatyně, Boží stánek, dům Nejvyššího, kostel, modlitebna. Jedná se o prostor kultovní, bohoslužebný, liturgický, sakrální... Tato různá označení svědčí o množství funkcí a obrazů, které chrám po staletí nese. Přes zřejmost účelu se však vymyká jednoznačné definici.¹¹

⁷ KUNETKA, František. *Slavnost našeho vykoupení*, s. 32.

⁸ Tamtéž, s. 32.

⁹ KOPEČEK, Pavel. Teologie a současná sakrální architektura. *Studia Theologica* [online]. 2003, 13, [cit. 2011-02-25]. Dostupný z WWW: <ceeol.com>. s. 18.

¹⁰ Tamtéž, s. 23.

¹¹ Srov. RECHLÍK, Karel.: *Proměna kostela ve dvacátém století*, s. 14.

František Kunetka zastává názor, že „*kdybychom v křesťanském chrámu viděli pokračování pohansko-antického nebo i židovského chrámu, mylili bychom se. Novozákonní spisy nikde neoznačují místa shromáždění křesťanů jako chrám*“.¹²

Kostel pochází ze slova *castellum* – pevnost, hrad. Kardinál Tomáš Špidlík (1919-2010) mínil, že „*chrám je náboženská tradice. Lidé ale raději říkali jdu do kostela než do chrámu, protože to znělo laicky*“.¹³

Situace prvních křesťanů byla limitována pronásledováním. Stavět sakrální prostory pro společné „lámání chleba“ a modlitbu nebylo možné už z důvodu utajení. Křesťané se scházeli tajně. Tato situace je velmi podobná situaci z doby nedávné, kdy komunistický režim nedovoľoval stavět nové kostely.

Teologii chrámu – liturgického prostoru - můžeme promýšlet ve třech rovinách – dogmatické, symbolické a numinózní.

1.2.1 Teologie chrámu ze zjevení Božího

1.2.1.1 Ježíš z Nazareta – chrám nové smlouvy

S příchodem Ježíše Krista se stává chrámem sám Ježíš Kristus. Ježíšovo lidství je nejvlastnějším chrámem Nového zákona.¹⁴ Od příchodu Ježíše Krista na zemi neexistuje žádné určité pravé místo uctívání Boha. Bůh je naopak uctíván tam, kde je Kristus, to znamená všude na celém světě.¹⁵

O slavnosti stánků Ježíš zvolal: „*Jestliže kdo žízní, ať přijde ke mně a pije!*“¹⁶ Tím na sebe vztahuje starozákonní proroctví o chrámu jako o zdroji živé vody¹⁷. Zdrojem života už tedy není posvátná skála, na které je vybudován chrám, ale Ježíš Kristus. S ním přichází nový „chrámový kult“, uctívání Boha v Duchu a v pravdě.¹⁸

¹² KUNETKA, František. *Slavnost našeho vykoupení*, s.37.

¹³ KUB, Jiří. Rozhovor s Tomášem kardinálem Špidlíkem. *Psalterium folia : Zpravodaj pro duchovní hudbu* [online]. 20.4.2008, 2008, 2, [cit. 2011-02-25]. Dostupný z WWW: <http://zpravodaj.sdh.cz/files/ps_2_08.pdf>. ISSN 1802-2774.

¹⁴ Srov. DANIELOU, Jean. *Chrámy jako znamení Boží přítomnosti*. Přel. Vladimír Neuwirth. Řím : Křesťanská akademie, 1986. 55 s. s. 22.

¹⁵ Srov. ADAM, Adolf. *Liturgika : Křesťanská bohoslužba a její vývoj*. Praha : Vyšehrad, 2001. 471 s. ISBN 80-7021-420-1. s.400-401.

¹⁶ J 7,37.

¹⁷ Srov. Zach 13,1; Ez 47,1nn.

¹⁸ Srov. J 4,23.

Svou smrtí boží Kristus dělí stěnu mezi Židy a pohany¹⁹ a vytváří tak univerzální chrám, otevřený všem národům a přináší jim spásu a domov.²⁰

1.2.1.2 Společenství křesťanů – Církev, je chrámem

Věřící v Krista tvoří jeho mystické tělo, takže v nich přebývá Boží sláva²¹. Jsou chrámem živého Boha a bydlí v nich Boží Duch.²²

Vždyť skutečný chrám není stavba z kamene, cihel nebo betonu, skutečný chrám živého Boha je postavený z živých kamenů, jednotlivých členů společenství místní církve.²³ V návaznosti na Izaiášovo proroctví se Ježíš Kristus sám nazývá základním kamenem a zároveň kamenem úhelným.²⁴ Nikdo totiž nemůže položit jiný základ²⁵. „*V něm je celá stavba pevně spojena a roste v chrám, posvěcený v Pánu; v něm jste i vy společně budováni v duchovní Boží příbytek*“.²⁶ Právem se tedy od nejstarších dob slovem „Ekklésia“ označuje také budova, ve které se křesťané schází, aby společně naslouchali Božímu slovu, modlili se a slavili svátosti, zvláště Eucharistii.²⁷

Když křesťané slaví mši, při které se k nim Bůh sklání, stává se liturgický prostor nonverbální formou bohoslužby.

1.2.1.3 Dům Boží a brána nebe - teofanie

Kostel je místem zjevení Boží Trojice - teofanie, neboť liturgie - bohoslužba, která se zde odehrává, je dílem celé Boží Trojice. Bohoslužbu tedy můžeme chápat ve smyslu Božího jednání – služby pro lid a Boží lid, t.j. Církev na toto jednání odpovídá svojí aktivní účastí na liturgii. Ta nespočívá v perfektním vnějším jednání, ale ve vnitřním postoji, jak to bylo zdůrazněno v čl. 48 Sacrosanctum concilium. „*Církev věnuje zvláštní péči tomu, aby věřící nebyli přítomni tomuto tajemství víry jako stranou stojící a němí diváci, ale aby mu pomocí obřadů a modliteb dobře rozuměli. Mají mít*

¹⁹ Srov. Ef 2,14.

²⁰ Srov. KUNETKA, František. *Slavnost našeho vykoupení*, s.36.

²¹ Srov. J 14,23.

²² Srov. 1Kor 3,16n; 6,19; 2Kor 6,16.

²³ Srov. 1P 2,4-6.

²⁴ Srov. Iz 28,16.

²⁵ Srov. 1Kor 3,11.

²⁶ Ef, 2,21-22.

²⁷ Srov. ŘPO. *Římský pontifikál*, s 493.

uvědomělou, zbožnou a aktivní účast na posvátném úkonu...“.²⁸ „Činná účast, o kterou sněmu jde, není nikdy něco čistě vnějšího, ale slyšitelný a viditelný projev toho, co v srdci působí pravda a láska“.²⁹ Abychom uměli ocenit přínos koncilu, je třeba zamýšlet se hlouběji nad prožíváním Božích tajemství ve mši svaté. Bůh se k nám sklání, dává nám sám sebe a tato bezmezná láska vyžaduje naši aktivní odpověď. Je třeba se učit odevzdávat Bohu sami sebe.

1.2.2 Chrám promlouvá v řeči symbolů

Symbol etymologicky pochází z řeckého *symbolon* (poznávací znamení, značka, obraz) ze *symbolein* (spojit dohromady). Symbol je tedy takový druh znamení, kdy smysly vnímatelná skutečnost poukazuje na něco, co takto vnímatelné není.

Kardinál Ravasi (*1942) nedávno prohlásil, že „*křesťanský chrám není místem magickým, nýbrž symbolickým. Má sloužit osobnímu setkání člověka s Bohem, má promlouvat. Proto má být vtělením smyslu, podstaty a řádu bytí. Sakrální prostor je totiž zjevením kosmické harmonie a teofanií božského jasu*“³⁰

„*Kostel má eschatologický význam. Aby člověk vstoupil do Božího domu, musí překročit práh, symbol přechodu ze světa zraněného hříchem do světa nového života, k němuž jsou povoláni všichni lidé. Viditelný kostel je symbolem otcovského domu, k němuž putuje Boží lid a kde Otec „jim setře každou slzu z očí“*³¹. Proto je také kostel domem všech Božích dětí, otevřeným a připraveným je přijmout“.³²

Kostelnímu portálu se věnovala velká pozornost v době románské a gotické. Tato porta coeli - nebeská brána - nás vede do nebeského Jeruzaléma.³³

Celý posvátný prostor má svůj řád, který je založen na mysteriu. Romano Guardini ve své knize *O posvátných znameních* uvádí, že kostel má tři výrazné směry. Prvním je směr postavení kostela od západu na východ, tedy směrem, kde vychází slunce, jímž je

²⁸ *Dokumenty II. vatikánského koncilu*. Praha : Zvon, 1995. Sacrosanctum Concilium, s. 603. ISBN 80-7113-089-3. s. 148.

²⁹ ŠVÉDA, Zdeněk; BRADÁČ, Josef. Výklad konstituce o posvátné liturgii. In: POLC, Jaroslav V. *Posvátná liturgie*. 8. svazek v řadě "Druhý vatikánský sněm". Řím : Křesťanská akademie, 1981. s. 490, s.374.

³⁰ BRONKOVÁ, Johanka. *RadioVaticana.cz : Česká sekce Vatikánského rozhlasu* [online]. 1.2.2011 [cit. 2011-02-25]. Kardinál Ravasi kritizoval současné sakrální umění. Dostupné z WWW: <<http://www.radiovaticana.cz/clanek.php?id=14043>>.

³¹ Zj 21,4.

³² *Katechismus katolické církve*. Přel. Josef Koláček. Praha : Zvon, 1995. 793 s. Přel. z: *Catéchisme de l'Eglise catholique*). ISBN 80-7113-132-6, s.312.

³³ Srov. ADAM, Adolf. *Liturgika : Křesťanská bohoslužba a její vývoj*. s. 419.

Kristus. Při čtení Evangelia se mešní kniha přenáší na levou stranu – tedy na sever, neboť oltář je nasměrován k východu. Slovo Boží, které je plné světla jde symbolicky z jihu na sever, což je druhý směr posvátného prostoru. Není to jen historická vzpomínka, že k nám Boží slovo geograficky přišlo z jihu, ale také znamená plnost světla. Sever je oproti tomu symbol chladu a tmy, jíž proniká zář Božího slova. Třetí směr posvátného prostoru je shora dolů, „*neboť každý tvor je dole a požehnání sestupuje od Boha, jenž je na výsosti*“.³⁴ Směr duše je směr zdola nahoru – odpovídá směru touhy, modlitby a oběti.³⁵

Ježíš byl židovskou veleradou odsouzen pro svůj výrok: „*Zbořte tento chrám a ve třech dnech jej opět postavím*“.³⁶ Neporozuměli, že měl na mysli chrám svého těla. Chrám je tedy znamením vzkříšení, znamením tajemné přítomnosti Boha v lidství Ježíšově a jeho učedníků.³⁷ Při pohledu na chrám, se může plně rozvinout křesťanská radost a naděje z Ježíšova konečného vítězství nad smrtí.

Také místa významná pro slavení liturgie hovoří prostřednictvím symbolů a bude o nich podrobně pojednáno ve druhé kapitole.

1.2.3 Teologie chrámu v rovině numinózní

Výraz *numinózní* použil ve své knize *Posvátno (1917)* Rudolf Otto (1869-1937), německý teolog a religionista.. Toto slovo pochází z latinského *numen* a znamená božství. Jde o něco, co je *úplně jiné než přirozený svět*.³⁸

Rudolf Otto zdůraznil, že náboženství obsahuje neredukovatelný mimoracionální prvek. Zkušenost tajemství, vzbuzujícího chvění a úžas, je dle Otta centrem každého náboženství. Zkušenost a cit předchází v náboženství před rozumem a etickými pravidly, aniž by se ovšem význam rozumu a etiky umenšoval.

„*V Ježíšově evangeliu se dovršila tendence k racionalizaci, etizaci a zlidštění ideje Boha, tendence zřetelná od nejstarších dob staroizraelské tradice. A tak se dospělo k oné ničím nepřekonatelné formě víry v Boha Otce, kterou přináší křesťanství.*

³⁴ GUARDINI, Romano. *O posvátných znameních*. 2. vyd. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 1992. 63 s. ISBN 80-85527-04-09, s. 46.

³⁵ Tamtéž, s. 47.

³⁶ J 2,19.

³⁷ Srov. DANÍÉLOU, Jean. *Chrám jako znamení Boží přítomnosti*, s .5.

³⁸ Srov. *Profil.muni.cz* [online]. 2010 [cit. 2011-02-25]. Boží existence - 5. Dostupné z WWW: <<http://profil.muni.cz/anotace/boziexistence.html>>.

*Jenom bychom i zde dělali chybu, kdybychom mysleli, že se touto racionalizací zrušila numinozita, posvátno. To je nedorozumění, ke kterému vede dnešní příliš libivé pojmání Ježíšovy víry v Boha Otce, neodpovídá to však náladě prvních křesťanských obcí“.*³⁹ Kristově radostné zvěsti nesmíme odnímat to, že je a vždy byla především zvěstováním Božího království. To je něco zázračně velikého a vymyká se všemu dočasnému a pozemskému. „*Je to cosi ‚zcela jiného‘, nebeského, opředěného a obestřeného všemi nejryzejšími motivy nábožné bázně, je v něm úděsnost i úžasnost a vznešenost samotného mystéria“.*⁴⁰

Rumunský religionista a filosof náboženství Mircea Eliade (1907-1986), který v mnohém navázal na Otta, užíval v otázce posvátna termín *hierofanie*: „*Každé posvátné místo předpokládá hierofanii, průnik posvátna, který vyúsťuje v to, že se oddělí oblast z kosmu, která se následně promění v něco kvalitativně jiného.*“⁴¹ K vysvětlení konceptu hierofanie Eliade nabízí biblický příklad Jákobova snu, který má v Betelu, když prchá před svým bratrem Ezauem. V tomto snu vidí žebřík, který spojuje nebe se zemí a Bůh k němu z nebes promlouvá. Po svém probuzení Jákob vnímá sakralitu tohoto místa a staví oltář.⁴²

Ruský religionista Lidov zavádí další termín, a to *hierotopie*. Skládá se ze dvou řeckých kořenů: *hieros* (posvátný) a *topos* (místo, prostor, termín). *Hierotopie* je vytváření posvátných prostor jako velmi osobitého a téměř posvátného způsobu tvořivosti, což se v konkrétních případech neobejde bez historické studie, která odhalí a analyzuje příčiny této tvořivosti.⁴³

Alexej Lidov na příkladu Jákobova snu pak vytyčuje rozdíl mezi *hierofanií* a *hierotopií*. Popis hierotopického projektu začíná s probuzením Jákoba. Inspirován snem, začíná vytvářet posvátné místo, kterým by proměnil určité místo v Boží dům a bránu do nebe. Bere kámen, který mu sloužil jako polštář pod hlavou, staví jej jako monument a polévá jej olejem. Přejmenuje toto místo a přijímá závazky. Podobně jako Jákob i další „jeho následovníci“ - stavitelé chrámů, vytvářejí na základě své vize hierotopický prostor. V této činnosti můžeme hledat odlišnost hierotopie od hierofanie,

³⁹ OTTO, Rudolf. *Posvátno*. Praha : Vyšehrad, 1998. 160 s. ISBN 80-7021-250-8.

⁴⁰ Tamtéž

⁴¹ ELIADE, Mircea. *Posvátné a profánní*. 2. Praha : Oikoymenh, 2006. 148 s. ISBN 80-7298-175-7.

⁴² Srov. Gen. 28,12-22.

⁴³ Srov. LIDOV, Alexej. Hierotopie, vytváření posvátného místa jako předmět kulturní historie a forma tvůrčí činnosti : Výzkumný ústav pro kulturu východního křesťanství, Moskva. *Byzantská revue* 2009 [online]. 2009, 40-61, [cit. 2011-02-25]. Dostupný z WWW: <http://www.pulib.sk/elpub2/PBF/Husar4/pdf_doc/03_Lidov.pdf>.

kteřá je Bořím zjevením – zásahem do života člověka, ale tento akt sám přímo nepostuluje posvátnost daného místa. Hierotopie je důsledkem hierofanie a vyřaduje lidskou aktivitu. Lidov se domnívá, že permanentní vztah a vzájemná interakce mezi hierofanií (mystickým zjevením) a hierotopii (skutečně vytvořeným prostorem) určilo i jedinečnost tvorby posvátných prostor.⁴⁴

Vytváření posvátných míst můžeme srovnat s vytvářením obrazů, které člověka identifikují.⁴⁵

Druhý vatikánský koncil ovlivnil život církve a její sebereflexi. Pavel Kopeček uvádí, že v současnosti *„cílem architektů není vytvářet nějaké spíše nedefinované sacrum nebo navodit atmosféru numinózná, kde se zrcadlí mystérium tremendum et fascinosum, které se kulticky slaví, a tudíž daný prostor musí být i liturgicky funkční. V současné sakrální architektuře se mluví na jedné straně o posvátnu, a na straně druhé o liturgické funkcionalitě a funkčnosti.“*⁴⁶

1.2.3.1 Krása sakrálního prostoru

Kostel, jako viditelná stavba je výmluvným znamením církve putující na zemi i obrazem církve přebývající v nebi. Kostel je vhodné zasvětit Bohu slavnostním obřadem. Má být vhodné uspořádan pro bohoslužebná slavení, přiměřeně a povznášejícím způsobem vyzdoben bez zbytečné nádhery a okázalosti, aby tak byl znamením vyšších skutečností.⁴⁷

Je třeba, aby kostely, či jiné prostory byly upravené tak, aby se věřící mohli aktivně účastnit posvátného úkonu. Také je třeba, aby posvátné budovy byly skutečně důstojné a krásné.⁴⁸

Krása sakrálního prostoru není zanedbatelnou kvalitou, naopak je zásadní pro pozvednutí ducha. Kardinál Poletto (*1933) na světovém kongresu architektů v Turíně v roce 2008 uvedl: *„Byly doby, kdy se funkčnosti prostoru dávalo přednost na úkor krásy. Ale krása chrámu je zásadní, protože pomáhá pozvedat ducha. Nejednou se mi*

⁴⁴ Srov. tamtéž, s. 42.

⁴⁵ Srov. tamtéž, s. 42.

⁴⁶ KOPEČEK, Pavel. Teologie a současná sakrální architektura. *Studia Theologica* [online]. 2003, 13, [cit. 2011-02-25]. Dostupný z WWW: <ceeol.com>. s. 17.

⁴⁷ Srov. ŘPO. *Římský pontifikál*. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 2008, s. 493.

⁴⁸ Srov. VPŘM 288: *Všeobecné pokyny k římskému misálu* [online]. Editio typica tertia 2002. [s.l.] : [s.n.], 2002 [cit. 2011-03-08]. Dostupné z WWW: http://www.ctu-uk.cz/downloads/vseobecny_uvod_k_misalu.pdf, . s. 78.

*stalo, že jsem sloužil mši svatou na posvátných místech připomínající spíš garáž nebo karosérii, než místo kultu. Je možné ji tam soužit – a já jsem to dělal – ale lidé potřebují něco víc.*⁴⁹

Teolog Romano Guardini vidí prázdnotu posvátného prostoru a plochy ne jako negaci obrazovosti, ale říká, že jeho prázdnota je sama „obrazem“. Prázdnota má k obrazovosti stejný poměr, jako mlčení ke slovu. Jakmile se člověk pro ni otevře, pociťuje v ní tajemnou přítomnost. Vyjadřuje ze svatosti to, co přesahuje tvar a pojem. Návštěvníci chrámu Hagia Sofia mluví o obrovském náboženském dojmu, kterým působí jeho prázdnota.⁵⁰ Ze současných kostelů se s podobným účinkem můžeme setkat v novém klášterním kostele Nanebevzetí Panny Marie v Novém Dvoře.

Stará filosofie učí: „*Krása je jasem dokonalého zjevu vnitřní pravdy bytí – je druhem dobra.*“⁵¹ Podle Guardiniho je krása hodnota zakládající se na sobě samé; krása není ani pravda, ani dobro, ani z nich není odvoditelná. A přece má k těmto hodnotám velmi úzký vztah, který podléhá určitému řádu. Tedy prvotní v pořadí není krása, nýbrž pravda.⁵² Scholastika učí, že „krása je jasem pravdy“. A krása je radostný jas, který vysvitne, když se skrytá pravda může ve správný čas stát zjevnou; když se vnější jev v každé své části stane skutečně ryzím a plným vyslovením nitra. Tedy dokonalost výrazu, a to nikoli pouze vnějšková, nýbrž určující tvorbu od samého počátku. Nebezpečí estetického pohledu na svět, vyžilého estétství, tkví v možnosti odpoutat dokonalost formy od vnitřního obsahu. Stane se to, jestliže „*ve vztahu k určitému předmětu sklouzneme od jeho co k jeho jak, od jeho bytostného obsahu ke způsobu jeho zobrazení, od věcné hodnoty k hodnotě formy, od vážné pravdy, neoblomného mravního požadavku k osvobozující harmonii krásy.*“⁵³ Kdo takto uvažuje, tomu uniká hloubka uměleckého díla i měřítko jeho pravé velikosti. Neboť již nechápe umělecké dílo jako to, co je: jako překonání a vyznání. Smyslem formy je být výrazem určitého obsahu.⁵⁴

„Duší krásy je pravda.“ ... „Kdo ,život v kráse chce‘, ten nesmí chtít nejprve nic jiného, než být pravdivý a dobrý. Bude-li jeho život pravdivý, bude i krásný, a to sám od

⁴⁹ BRONKOVÁ, Johanka. *RadioVaticana.cz : Česká sekce rádia Vatikán* [online]. Roma : 4.7.2008 [cit. 2011-02-25]. Krása chrámu je zásadní. Dostupné z WWW: <<http://www.radiovaticana.cz/clanek.php4?id=9775>>.

⁵⁰ Srov. GUARDINI, Romano. *O podstatě uměleckého díla*. Praha : Triáda, 2009. 168 s. ISBN 978-80-87256-03-9, s.106.

⁵¹ GUARDINI, Romano. *O duchu liturgie*, s. 40.

⁵² Srov. tamtéž, s.40.

⁵³ Tamtéž, s. 41.

⁵⁴ Srov. tamtéž, s. 41.

*sebe, jako světlo, které vzejde, jakmile zažehneme plamen“.*⁵⁵ Guardini doporučuje, že kdo nechce lidskou bytost a umělecký výtvar v jejich kráse pouze vychutnávat – podobně jako nějakou lahůdku - nýbrž kdo se chce dát krásou skutečně oslovit, ten k ní musí najít přístup skrze její duši. Proto udělá dobře, když zprvu nebude příliš hledět na výraz a na harmonii forem, ale bude pronikat do vnitřní pravdy této živoucí věci.⁵⁶

Také v liturgii hrozí, že bude nejprve oslavována, potom část po části obdivována pro estetické kvality svých drahocenných prvků, až nakonec budou krásu Božího domu vychutnávat jemnocitní znalci. A „*dům modlitby*“ se opět jednou, i když novým způsobem „*stane doupětem lupičů*“.⁵⁷

*„Pro nás však musí být liturgie na prvním místě pouze věcí spásy. Pro nás musí jít o její pravdu a životní význam“.*⁵⁸ „*Pro naši každodennost jako pravidlo platí i zde: „Hleďte nejprve království Boží a jeho spravedlnost a všechno ostatní vám bude přidáno“, všechno, i prožitek krásy“.*⁵⁹

Životním heslem nedávno zesnulého kněze P. Ing. Stanislava Weigla (1927 – 2011) bylo „*Cestou krásy k Pravdě*“.⁶⁰ Je to tedy jiná cesta, než doporučoval Romano Guardini, ale obě mají společný cíl, jímž je hledání a oslava Boha v celém díle stvoření a vykoupení.

1.2.3.2 Sakrální stavba a duch liturgie

Sakrální stavba je obrazem ducha křesťanské liturgie. Liturgie poukazuje na vnitřní napětí mezi sakrální stavbou a činností v něm prováděnou. Nejedná se jen o vztah mezi kultovním místem a liturgií, ale i o vztah mezi vnitřní dispozicí věřícího a jeho vnějšími liturgickými projevy. Zjevování odlišnosti mezi vnějškem a vnitřkem, materií a duchem, viditelným a neviditelným je požadavkem autentického křesťanství a zároveň způsobuje mnohé obtíže.⁶¹

Guardini míní, že „*lidé vážného založení, kterým záleží v první řadě na poznání pravdy, kteří ve všem vidí morální úkol a u všeho se ptají na účel, mohou mít s liturgií*

⁵⁵ Tamtéž, s. 41-42.

⁵⁶ Srov. tamtéž, s. 42.

⁵⁷ Tamtéž, s. 43.

⁵⁸ Srov. GUARDINI, Romano. *O duchu liturgie*, s. 43.

⁵⁹ Tamtéž, s. 44.

⁶⁰ Biskup Pavel Posád, z homilie při zádušní mši sv. v kostele sv. Jiljí v Brně-Líšni dne 19. 3. 2011

⁶¹ Srov. KOPEČEK, Pavel. Pojetí sakrálního prostoru v dílech církevních otců. In FILIP, Aleš; SCHMIDT, Norbert. *Dům Boží a brána nebe ve 20. století : Studie o sakrální architektuře*. Brno : CDK, 2005. s. 169. ISBN 80-7325-197-0. s.15.

*zvláštní potř. Liturgie se jim může jevit jako cosi bezúčelného, jako jakási přebytečná ozdoba, vyumělkovaný útvar. Nemohou se přenést přes to, že liturgie s tak úzkostlivou přesností předepisuje co se dělá teď, co potom, co vlevo, co vpravo, co nahlas, co potichu. K čemu to všechno?“*⁶² Guardini vysvětluje, že každý racionalismus se zprvu obracel proti liturgii. Neboť pěstovat liturgii znamená dát se nést Boží milostí a vést Církví a stávat se před Bohem živoucím uměleckým dílem s jediným úmyslem: být a žít před Bohem. Liturgie znamená „*vzdát se pro jednu dospělosti, která chce všude jednat účelově, a odhodlat se ke hře jako David, když tančil před archou úmluvy*“.⁶³ Úloha výchovy k liturgii spočívá tedy rovněž v tom, „*naučit se hrát před Bohem, ve svobodě a kráse a v posvátném veselí, božsky uspořádanou liturgickou hru*“. Neboť „*nebeská dokonalost spočívá ve „věčném chvalozpěvu“*“.⁶⁴

Redaktor Opera Omnia řezenský biskup Gerhard Müller připravuje vydání uspořádané edice všech děl papeže Benedikta XVI. První svazek edice bude o liturgii. Papež zde napsal: „*O budoucnosti církve rozhoduje liturgie. Osud Církve a křesťanské víry je s ní bezprostředně spjat. Protože křesťanská víra není teorií, filosofií nebo ideologií, nýbrž konkrétním a osobním vztahem s Bohem v Trojici, s Bohem, který se stal člověkem v Ježíši Kristu a zůstává přítomný v Duchu Svatém. A liturgie je svátostným, viditelným a konkrétním podílem na životě Trojjediného Boha. Proto liturgie není jen jakási hra, divadlo, demonstrace vlastních citů, srdce, ideí, sociálního rozměru, ale liturgie, katolická liturgie je skutečný, objektivní a konkrétní výraz vztahu, v němž Bůh sám chce sdílet svůj život s námi, se svým stvořením.*“⁶⁵

Je ve výročí Guardiniho a papeže Benedikta XVI. rozpor? Jedná se o dva pohledy z různých úhlů, které spojuje především otázka vztahu, a to vztahu Trojjediného Boha k nám a naše lidská odpověď. Benedikt XVI. se obává liturgického divadla, Guardini zase racionalismu v liturgii. K liturgii je tedy třeba přistupovat především v upřímném vztahu Božího dítěte, které nic nepředstírá, když touží mít podíl na životě s Bohem.

Pavel Kopeček se zamýšlí nad skutečností, že člověk může vnímat Boží přítomnost dvojím způsobem: nejprve přechodem z roviny kosmologické na rovinu transcendentální (nekonečné nebe je symbolem Boží velikosti), a potom přechodem

⁶² GUARDINI, Romano. *O duchu liturgie*, s.31.

⁶³ Tamtéž, s. 36.

⁶⁴ GUARDINI, Romano. *O duchu liturgie*, s. 37.

⁶⁵ BRONKOVÁ, Johanka. *Radio Vaticana : Česká sekce Vatikánského rozhlasu* [online]. Roma : 24.8.2010 [cit. 2011-03-12]. Osud Církve je spjat s liturgií. Dostupné z WWW: <<http://rv.omadeg.cz/clanek.php4?id=13219>>.

z roviny historické na rovinu duchovní (např. probodnutí Kristova boku je symbolem vylití Ducha Svatého). Každé liturgické slavení je současně odrazem a účastí na nebeské liturgii (kosmická symbolika) a anamnézí – kultovní připomínkou historického tajemství vtělení a vykoupění (historická symbolika). „*Tato dvojí dimenze je základem toho, co můžeme nazývat ‚duch liturgie‘... „ A tento ‚duch liturgie‘ je duší toho těla, kterým je církevní budova“.* ⁶⁶

Symbolické charakteristiky chrámu jsou vyjádřením skrytých Božích pravd v architektonických formách a v uspořádání interiéru. Jsou to prvky Boží slávy a obsahují trojí zjevení: Tajemství Boží podstaty, ekonomii spásy a pravý obraz kosmu.⁶⁷

⁶⁶KOPEČEK, Pavel. Pojetí sakrálního prostoru v dílech církevních otců. s.16 -17.

⁶⁷ Srov. tamtéž, s. 21.

2 Funkce sakrálního prostoru

Sakrální prostor svoji funkčnost vyvozuje z liturgie, která v sobě skrývá mnohé symbolické koncepty, jež se promítají do prostorového ztvárnění.⁶⁸

2.1 Liturgický prostor ovlivňuje víru

Naši víru ovlivňuje nejen liturgie sama, která je slavností víry, ale bezpochyby také místo pro konání liturgie – liturgický prostor a jeho uspořádání. Kardinál Joachim Meisner (*1933) říká: „*Prostor kostela ovlivňuje víru hlouběji a nenápadněji než zvěstované slovo. Proto se domnívám, že ztvárnění prostoru kostela znamená z duchovního hlediska obrovskou zodpovědnost.*“⁶⁹

Kostel může být pozváním pro člověka, jehož postoj k okolnímu světu je narušen, aby zde pocítil hlubokou úctu. Vede ke zkušenosti transcendentna. Pomáhá člověku, aby se usebral a obracel k Tomu, kdo je přítomen ve shromážděné obci, v hlásání slova a ve svátostech. Vrcholem této přítomnosti a zároveň nejhlubším důvodem sakrality prostoru je Eucharistie, v níž je Kristus jedinečným způsobem, cele a neporušeně, jako Bůh i člověk, podstatně a trvale přítomný.⁷⁰

2.1.1 Prostor kostela a jeho funkce

Prostor kostela a jeho funkce se v průběhu věků měnila. Poslední večere Páně se konala v horní místnosti obytného domu. Po období pronásledování křesťanů v prvních třech staletích začíná Církev pro bohoslužebná shromáždění využívat *basiliky* (od řeckého slova *basileus* – král, královský dům).⁷¹ Jednalo se o římský shromažďovací prostor sloužící původně správním a obchodním účelům. Křesťané

⁶⁸ Srov. KOPEČEK, Pavel. Pojetí sakrálního prostoru v dílech církevních otců. s. 25.

⁶⁹ RICHTER, Klemens. Význam liturgického prostoru pro živé společenství víry : Pojetí obce a koncepce prostoru. In KLÍPA Jan (ed.),. *Liturgický prostor v současné architektuře*. Praha : Sít', 2009. s. 76. ISBN 978-80-86040-17-2.

⁷⁰ KLÍPA Jan (ed.), *Liturgický prostor v současné architektuře : Principy stavby a úpravy bohoslužebných prostor*. In liturgická komise Německé biskupské konference. *Leitlinien für den Bau und die Ausgestaltung von gottesdienstlichen*. Praha : Sít', 2009. s. 76. ISBN 978-8086040-17-2.

⁷¹ Srov. STUDENÝ, Jaroslav. *Křesťanské symboly*. Olomouc : [s.n.], 1992. 369 s. s.127.

začali stavět kostely až v roce 203. A ty nejstarší, které se zachovaly, jsou teprve ze čtvrtého století.⁷²

Starokřesťanská architektura byla zaměřena humanisticky. Křesťané potřebovali místo, kde se shromažďují a modlí. Je logické, že jim byla bližší římská basilika než řecký chrám a že se snažili omezit velikost římské basiliky. Křesťanství zaměřené do nitra člověka vyžadovalo, aby prostředí chrámu mělo měřítko člověka. V tom byla rozměrová revoluce.⁷³

Byzantský architekt zdůraznil horizontálu na úkor vertikály. Motivy charakteristické pro byzantskou architekturu jsou rozlehlé polokruhové sítě zaklenuté polokoulemi. „Byzantský prostor jakoby se trvale rozšiřoval“.⁷⁴

V 9. století vznikají první křesťanské sakrální stavby i na našem území. Z nejstarších se zachovaly většinou jen základy, ale usuzuje se, že šlo o architekturu předrománskou. Misie k nám pronikaly ze západu z franské říše, z jihu z istrijsko-dalmatského pobřeží a z východu z byzantské oblasti. Zvláště významná je cyrilometodějská misie povoláná na žádost knížete Rostislava císařem Michalem III. v roce 863. Pravděpodobně do první poloviny 9. století se datuje vznik kostela v Modré u Uherského Hradiště a dvouapsidová rotunda v Mikulčicích (okr. Hodonín). Ve druhé polovině 9. století pravděpodobně vzniklo sídlo biskupa (snad samotného prvního moravského metropolity sv. Metoděje) v komplexu velkomoravských sakrálních staveb v trati „Špitálky nad Uh. Hradištěm. Stavitelé z Velké Moravy jsou také pravděpodobně autory rotundy sv. Klimenta na Levém Hradci (okr. Praha-západ), kterou založil kníže Bořivoj po svém křtu na Moravě v 70. letech 9. století. Další sakrální stavby z této doby jsou kostel Panny Marie na Pražském hradě a kostel sv. Petra na Budči. Zřetelný krok směrem k románskému slohu je patrný u čtyřapsidové rotundy sv. Víta.⁷⁵

⁷²Srov. KRATOCHVÍL, Zdeněk .*Skutečně posvátný prostor musí mít nějaký důvod*: Rozhovor s filosofem a religionistou Zdeňkem Kratochvílem. *Era 21* [online]. 12.11.2004, 2004, 4, [cit. 2011-02-26]. Dostupný z WWW: <http://www.era21.cz/index.asp?page_id=42>.

⁷³ ZEVI, Bruno. *Architektura u nás i ve světě* [online]. 12. Prosinec 2010 [cit. 2011-02-25]. Přehled historického pohledu na architekturu – zobrazení prostoru v průběhu dějin. Dostupné z WWW: <<http://architektura.klenot.cz/teorie-architektury/124-1-prehled-historickeho-pohledu-na-architekturu-zobrazeni-prostoru-v-prubehu-dejin-bruno-zevi>>.

⁷⁴ Tamtéž.

⁷⁵ POJSL, Miloslav; LONDIN, Vladimír. *Dvanáct století naší architektury*. 2. upr. vyd. Olomouc : Nakladatelství Olomouc, 2003. 203 s. ISBN 80-7182-163-2. s. 17-25.

Románská architektura má hlavní cenu v tom, že se od dvourozměrných ploch přešlo k trojrozměrným polím, jako novému prostorovému prvku. Vazba mezi objemem a prostorem stavby je tak stále těsnější.⁷⁶

V období gotiky se skeletová soustava zdokonalila. Dochází k zeštíhlení a odhmotnění zdí a vzniká prostor pro velká vitrážová okna. V dějinách křesťanského chrámu tak architekti poprvé vytvořili prostor, který je v protikladu s měřítkem člověka. V gotice existují vedle sebe a v prudkém protikladu tendence vertikální i horizontální.⁷⁷

Renesance podřídila architektonický prostor rozumu člověka. Oproti podélnému se prosazuje centrální půdorysné schéma.

Baroko přineslo naprosté osvobození prostoru od symetrie a protikladu mezi vnitřním a vnějším prostorem. Berniniho škola, která tuto proměnu přinesla, v podstatě zachovávala klasické pojetí prostoru, ale „*naplnila jeho články pohybem a napětím (např. nahrazení kruhu elipsou). V baroku se vlní celá zeď, poddává se a vytváří tak nový prostor.*“⁷⁸

V 19. století nalezneme nejružnější vkusné variace starých témat, ale nikdy nové koncepce.

Naše doba přinesla novou techniku oceli a železobetonu, která umožňuje soustředit statické síly v křehké skeletové konstrukci. „*Moderní architektura je svým pojetím prostoru podobná gotice*“. ...“*Dvěma hlavními prostorovými koncepcemi v moderní architektuře jsou funkcionalismus a organická hnutí*“.⁷⁹

Filosof Zdeněk Kratochvíl (*1952) se domnívá, že „*posloupnost za sebou následujících slohů je zároveň postupným vyprazdňováním sakrálního prostoru. Každý další stavební řád používá o třídu horšího materiálu, méně vydrží a víc devastuje sakrální prostor. Třeba gotika, když je velká, má tendenci se spíš předvádět, jak umíme stavět do výšky, jak veliký prostor umíme sklenout, pak přijde baroko a už to přestane být z poctivého materiálu a o tom, co přišlo po baroku, nevidím důvod mluvit. Je to dobře vidět, když se srovná antický chrám, středověká stavba - ať už románská nebo gotická - a novověká. Trvanlivost je podle časové osy vždycky menší a například gotika je*

⁷⁶ ZEVI, Bruno. *Architektura u nás i ve světě* [online]. 12. Prosinec 2010 [cit. 2011-02-25]. Přehled historického pohledu na architekturu – zobrazení prostoru v průběhu dějin. Dostupné z WWW: <<http://architektura.klenot.cz/teorie-architektury/124-1-prehled-historickeho-pohledu-na-architekturu-zobrazeni-prostoru-v-prubehu-dejin-bruno-zevi>>.

⁷⁷ Tamtéž.

⁷⁸ Tamtéž.

⁷⁹ Tamtéž.

poslední, kde nejde jenom o to, jak vypadá z lidské perspektivy – to dokazuje například výzdoba na střechách“⁸⁰.

Podle Kratochvíla je beton asi nejprofánnější možný materiál, který se dnes hojně používá. Tím, že se kámen pomele, zdestruuje se všechny jeho přirozené struktury. Pak se z toho vyrobí něco, s čím se dá snadno manipulovat, lít a co je velmi pevné.⁸¹

V 7. kapitole Sacrosanctum concilium je jasně vyjádřen postoj církevního magisteria k umění. „*Církev si nikdy nepřisvojovala žádný umělecký sloh, nýbrž podle povahy a životních podmínek národů a podle požadavků různých obřadů připouštěla umělecké formy každého období“.* ...*“Rovněž umění naší doby a všech národů a zemí ať se v církvi pěstuje svobodně, jen když slouží s náležitou vážností a úctou bohoslužebným budovám a obřadům.“⁸²*

Architektura sakrálního prostoru by měla v současnosti vycházet z požadavků na rozmístění liturgických míst, která vyjadřují hlubší skutečnosti. Jedná se především o oltář - znamení Ježíše Krista, ambon - slovo, svatostánek - život a smrt, sedes - služba a kněžství, loď a presbytář - cesta a odevzdání se Bohu, křtitelnice - smrt a zrození a další.⁸³

2.1.2 Liturgická místa

2.1.2.1 Oltář

Oltář u pohanských polyteistických náboženství bylo místo určené k zápalným obětem (*altare* pochází od *adolere* – spalovat) a zároveň to bylo vyvýšené místo (*altare* je také složeninou *altus* – vysoký a *arere* – pálit).⁸⁴ Oltář byl často velký balvan, který byl považován za božstvo. Neotesaný kámen byl považován za živý, nezraněný lidskou

⁸⁰ KRATOCHVÍL, Zdeněk. *Skutečně posvátný prostor musí mít nějaký důvod: Rozhovor s filosofem a religionistou Zdeňkem Kratochvílem. Era 21* [online]. 12.11.2004, 2004, 4, [cit. 2011-02-26]. Dostupný z WWW: <http://www.era21.cz/index.asp?page_id=42>.

⁸¹ Tamtéž.

⁸² *Dokumenty II. vatikánského koncilu*. Praha: ZVON, 1995. Sacrosanctum Concilium, Konstituce o posvátné liturgii. Přel. Jar. V. Polc. s. 603. ISBN 80-7113-089-3, s. 167.

⁸³ Srov. KOPEČEK, Pavel. *Fundamentální liturgika*. Olomouc: CMTF UP, 2006. 166 s. Dostupné z http://cid-3ba989e1b6e5e755.office.live.com/view.aspx/Public/PLT1C/Fundamentalni%5E_liturgie.doc

⁸⁴ Srov. KOPEČEK, Pavel. *Fundamentální liturgika*, s. 166.

rukou. Člověk se snažil získat přízeň bohů tím, že jim poskytl život, což znamenalo vyhlítku krve obětního zvířete a často i člověka na zmíněný kámen – oltář.⁸⁵

Smysl a význam oltáře u vyvoleného židovského národa je však zcela jiný. U Izraelitů není nikdy oltář modlou – božstvem, ale je znamením přítomnosti živého Boha a také znamením oběti, vzdáním se něčeho co patří mně, a odevzdáním Bohu. První zprávu o postavení oltáře nalézáme ve zprávě o Noemovi, který po potopě postavil Hospodinu oltář.⁸⁶ Také Abrahám stavěl Hospodinu oltáře po příchodu do zaslíbené země⁸⁷; obětoval, děkoval za dosavadní vedení Boží a prosil o další ochranu. Tak stojí oltář na počátku kultury a civilizace každého kraje, protože je školou šlechetného smýšlení, obětavosti – v rozporu se sobectvím, které je hrobem každé civilizace a každé kultury. Kultura začíná oltářem a duchem oběti u jednotlivce i u společnosti. Dábel je ničitel, pěstuje v lidech i národech sobectví. Odvádí důsledně od oltářů a obětí. Bůh je tvůrce, stavitel, vede člověka k obětem, k oltářům!⁸⁸

Druhou linií je židovská slavnost Pascha (hebrejsky *pesach* – přechod), která se slaví na památku vysvobození Izraelitů z Egypta. Každá rodina musela v chrámě obětovat beránka, a potom jej doma upéct na ohni, aniž se mu zlámaly kosti, a pak následovala večeře, kdy byli přítomní shromáždění kolem stolu.⁸⁹

Kristus objasňuje smysl staré bohoslužby při Poslední večeři a zároveň ji uzavírá svou smrtí na kříži. Přistupovat ke stolu těla a krve Páně znamená společenství s oltářem – s Kristem.⁹⁰

*„Oltář, kolem něhož se Církev shromažďuje ke slavení Eucharistie, představuje obě dvě hlediska téhož tajemství: obětní oltář a stůl Páně, a to tím více, že křesťanský oltář je symbolem samého Krista, který je přítomen ve shromáždění svých věřících jako oběť přinesená za naše smíření a zároveň jako nebeský pokrm, který se nám dává“.*⁹¹

V prvních křesťanských basilikách sloužil jako oltář přenosný dřevěný stůl. Následně začíná převládat aspekt oběti a důsledkem je, že oltář se stává pevným (spojený s podlahou) a kamenným. Celý vývoj oltáře a jeho forem je dán liturgií.

⁸⁵ Srov. ČERNOUŠEK, Tomáš. *Liturgický prostor*. Olomouc : MCM, 1995. 70 s, s. 32.

⁸⁶ Srov. Gn, 8,20

⁸⁷ Srov. Gn 12,7

⁸⁸ Srov. ČERNOUŠEK, Tomáš. *Liturgický prostor*,. s. 33.

⁸⁹ Tamtéž, s. 34.

⁹⁰ Srov. 1Kor 10,16-21.

⁹¹ KKC 1383. *Katechismus katolické církve*. Přel. Josef Koláček. Praha : Zvon, 1995. 793 s. (Přel. z: Catéchisme de l'Eglise catholique). ISBN 80-7113-132-6. s. 355.

Pokoncilní liturgie nám ukazuje na jedinečnost a centrální postavení oltáře, který je obrazem Krista, základního kamene.⁹²

Oltář je centrálním bodem pro všechny věřící, je pólem slavicího společenství. Není to jen kus nábytku, ale stálé znamení Krista – kněze a oběti, je to stůl oběti a velikonoční hostiny, kterou Otec vystrojil synům ve společném domě, pramen a znamení jednoty a lásky.⁹³

Romano Guardini (1885-1968) vidí jako nejhlubší schopnost duše schopnost oběti. *„Tohoto nejvnitřnějšího, nejtíššího a nejsilnějšího v člověku je oltář venku viditelným znamením. Stojí na nejposvátnějším místě chrámu, vyzdvižen na stupních z ostatního prostoru, který sám zase je oddělen od oblasti lidské práce, odloučen jako svatyně duše“.*⁹⁴

*„V kostele má být obvykle pevný a zasvěcený oltář; má být postaven odděleně od stěny, aby se kolem něho mohlo snadno obcházet a mohla se na něm slavit mše tváří k lidu; vyžaduje se to všude, kde je to možné. Oltář má být na takovém místě, aby byl skutečně středem, takže se k němu přirozeně obrací pozornost celého shromáždění.“*⁹⁵

*„Má se zachovat zvyk ukládat při svěcení pod oltář ostatky svatých, třebas nebyli mučedníky. Nutno však dbát, aby nebylo pochyb o pravosti těchto ostatků.“*⁹⁶

*„Na oltáři nebo v jeho blízkosti ať je kříž s podobou ukřižovaného Krista, dobře viditelný pro shromážděný lid. Vyžaduje se, aby tento kříž, připomínající věřícím spásonosné utrpení Páně, zůstával v blízkosti oltáře také mimo slavení liturgie.“*⁹⁷

2.1.2.2 Svatostánek

Ve svatostánku se uchovává Eucharistie pro nemocné a umírající – viatikum; dále k adoraci, eucharistickým pobožnostem a osobní modlitbě a jako jistá „rezerva“ při udělování sv. přijímání.⁹⁸

V průběhu historie se způsob a místo uchovávání Eucharistie měnilo. V prvních dobách to bylo v obydlí kleriků, dále ve vedlejších místnostech u kostelů,

⁹² Srov. KOPEČEK, Pavel. *Fundamentální liturgika*, s. 167.

⁹³ Srov. MAGGIANI, Silvano, aj. *Spazio e rito : Aspetti costitutivi dei luoghi della celebrazione cristiana*. Roma : C.L.V. - Edizioni liturgiche, 1996. L'Arredo liturgico, s. 206, s.160.

⁹⁴ GUARDINI, Romano. *O posvátných znameních*. 2. vyd. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 1992. 63 s. ISBN 80-85527-04-09, s.37.

⁹⁵ VPŘM 299, s. 80.

⁹⁶ VPŘM 302, s. 80.

⁹⁷ VPŘM 308, s. 81-82.

⁹⁸ Srov. KOPEČEK, Pavel. *Fundamentální liturgika*, s. 167.

v přenosné schránce na oltáři nebo zavěšené nad oltářem – často v podobě eucharistické holubice, příp. ve skříňce na zdi vedle oltáře nebo ve volně stojícím domečku v období pozdní gotiky. Teprve od 15. století v Itálii a ve Španělsku se začíná svatostánek pevně spojovat s hlavním oltářem. V 16. století se tato forma prosadila obecně především zásluhou milánského kardinála sv. Karla Boromejského (1538-1584). Pouze v chrámech, v nichž se konaly chórové modlitby a na frekventovaných poutních místech bylo předepsáno uchovávat Eucharistii v samostatné kapli na zvláštním oltáři.⁹⁹

V současné době platí doporučení: „*S ohledem na uspořádání kostela a podle legitimních místních zvyklostí at' se Nejsvětější svátost uchovává ve svatostánku na zvlášť význačném místě kostela, dobře viditelném, vkusně upraveném a vhodném k modlitbě.*“¹⁰⁰.

„*Podle tradiční zvyklosti vedle svatostánku trvale svítí lampa, která naznačuje a uctívá Kristovu přítomnost.*“¹⁰¹

Romano Guardini rozjímá, že ten plamen věčného světla, to je každý z nás. Znamená naši duši. „*Tam v té svaté blízkosti má být místo, kde naše duše hoří, kde je zcela živá, zcela plamenem, zcela ohněm pro Něho. Má tam být tak zcela doma, aby tichý plamen nahoře ve věčném světle byl skutečně výrazem našeho nitra.*“¹⁰² Abychom mohli říci: „*Pane, to je má duše. Ta je u Tebe po všechen čas.*“¹⁰³

Než se kardinál Joseph Ratzinger (*1927). stal papežem, píše ve své knize Duch liturgie, že eucharistická přítomnost ve svatostánku způsobuje, že kostel je vždy Eucharistií. „*Chrám se nikdy nestává mrtvým prostorem. Naopak je ožívován přítomností Pána, která má svůj původ v eucharistické slavnosti, uvádí nás do ní a umožňuje nám účastnit se neustále vesmírné eucharistie. Kostel bez eucharistické přítomnosti je poněkud mrtvý, i když vyzývá k modlitbě. Ale kostel, v němž před svatostánkem hoří věčné světlo, žije stále, je vždy víc než pouhou kamennou stavbou.*“¹⁰⁴

„*Máme-li skutečně zakusit dotek Pánovy přítomnosti, je třeba, aby svatostánek nalezl patřičné místo také v architektuře církevních staveb.*“¹⁰⁵

⁹⁹ Srov. ADAM, Adolf: Liturgika, s. 413.

¹⁰⁰ VPŘM 314, s. 84.

¹⁰¹ VPŘM 316, s. 85.

¹⁰² GUARDINI, Romano. *O posvátných znameních*, s. 27.

¹⁰³ Tamtéž, s. 27.

¹⁰⁴ RATZINGER, Joseph. *Duch liturgie*. Brno : Barrister & Principal, 2006. 205 s. ISBN 80-7364-032-5, s. 80.

¹⁰⁵ Tamtéž, s.80.

2.1.2.3 Ambon

Ambon (snad z řeckého *anabainein* – vystoupit vzhůru)¹⁰⁶ je vyvýšené místo pro hlásání radostné zvěsti o Kristově vzkříšení. Prvotní křesťané přebrali praxi čtení biblických textů od pultíku ze synagogy, a tak ve starokřesťanských bazilikách dosáhl ambon velkého rozvoje. Stál uprostřed lodi. O Velikonocích z něj jáhen zpíval exultet, proto vedle ambonu stál svícen (*kandelábr*) pro velikonoční svíci. V pozdějších dobách se ambon posouvá na stranu lodi a mění se v kazatelnu. Druhý vatikánský koncil opět zavádí ambon. ¹⁰⁷

„Důstojnost Božího slova vyžaduje, aby v kostele bylo vhodné místo, z něhož se Boží slovo hlásá a k němuž se při bohoslužbě slova přirozeně obrací pozornost věřících. Je vhodné, aby takovým místem byl zpravidla pevný ambon a ne pouze přenosný pult. Ať už je dispozice kostela jakákoli, ambon musí být umístěn tak, aby věřící dobře viděli a slyšeli svěcené služebníky a lektory. Z ambonu se přednášejí pouze čtení, responzoriální žalm a velikonoční chvalo zpěv; rovněž se odtud může pronášet homilie a úmysly v přímluvách. Důstojnost ambonu vyžaduje, aby k němu přistupoval pouze služebník slova.“ ¹⁰⁸

Liturgická funkčnost ambonu není dána četbou biblického textu, ale hlásáním radostné zvěsti – evangelia. *„Ambon je místem, kde slovo ožívá a stává se hlasem a zvěstí; je místem katecheze, instrukce a poučení“*.¹⁰⁹

2.1.2.4 Sedes, katedra biskupa

Sedes je sedadlo pro kněze, ze kterého řídí, předsedá liturgickému shromáždění. *„Řecké slovo kathedra označovalo v antice úřední stolicí vysokého státního úředníka, soudce a učitele. Křesťanství přejalo tento výraz pro bohoslužebné sedadlo biskupovo, z něhož biskup vedl bohoslužbu a pronášel homilii“*.¹¹⁰

V Římě ve starokřesťanských bazilikách stálo ve středu apsidy a bylo ze stran obklopeno sedadly přísluhujících kněží. Původně však toto místo ve středu bylo určeno

¹⁰⁶ Srov. ADAM, Adolf: Liturgika, s. 415.

¹⁰⁷ Srov. KOPEČEK, Pavel. *Fundamentální liturgika*, s.168.

¹⁰⁸ VPŘM 309, s.82.

¹⁰⁹ KOPEČEK, Pavel. Praktické problémy při tvorbě liturgické architektury : Mobilář v současném liturgickém prostoru. In KLÍPA, Jan (ed.). *Liturgický prostor v současné architektuře* Praha : Sít, ekumenické nakladatelství, 2009. s. 78. ISBN 978-80-86040-17-2, s.60.

¹¹⁰ ADAM, Adolf: Liturgika, s. 414.

císaři a papež seděl na jeho pravé straně na konci sedadel, neboť to bylo místo, kde seděl Ježíš při poslední večeři. Pravděpodobně za papeže Řehoře Velikého papež přejímá císařovo místo, neboť v Římě císařství končí. Mimo Řím biskupové zachovávají původní pozici pravé strany, kde umisťují své katedry, jejichž původ je synagogální (Mojžíšova katedra). Tato dispozice byla zachována až do Druhého vatikánského koncilu. Nyní se dle římského vzoru katedry stěhují do středu biskupských kostelů. Katedra je symbolem biskupské moci a úřadu, který biskup vykonává v rámci jeho poslání: moc kněžská, učitelská a královská.¹¹¹

Kněžské sedadlo nemá mít podobu trůnu a má být uchráněno před pompézností.¹¹²

2.1.2.5 Presbytář a loď

„Presbytář je místo, kde stojí oltář, hlásá se slovo Boží a kněz, jáhen a další přísluhující konají svou službu. Od kostelního prostoru je třeba jej vhodně odlišit buď částečným vyvýšením, anebo úpravou a výzdobou. Má být tak rozlehlý, aby se tam mohlo náležitě konat a sledovat slavení Eucharistie.“¹¹³

V lodi kostela jsou místa pro věřící uspořádána tak, aby se mohli posvátných úkonů zúčastnit zrakem i sluchem. Uspořádání prostoru kostela se v dějinách měnilo. Základní dispozice je kruhová nebo podélná. Kruhové stavby kladou do středu oltář, věřící stojí v kruhu kolem, vizuální kontakt je dobrý. Podélné stavby (typ „autobus“) formují věřící jako putující Boží lid, je zde jasná hierarchická struktura, vizuální kontakt je obtížnější. V současné době se hledají i jiná řešení a dispozice, a to úpravou těchto dvou základních typů.¹¹⁴

2.1.2.6 Křtitelnice

Původně se křtilo v tekoucí vodě. Teprve od 3. století jsou doloženy vlastní prostory pro křest v domovním kostele v Dura Europos. Od 4. století se dochovaly i samostatné budovy pro udílení křtu – baptisteria. (*baptisma* – řec. křest). Zapuštěný bazén s křestní vodou měl hloubku jenom 40-60 cm a byl přístupný po třech schodech.

¹¹¹ KOPEČEK, Pavel. *Fundamentální liturgika*, s. 168.

¹¹² Srov. VPŘM 310, s. 82-83.

¹¹³ VPŘM 295, s.79.

¹¹⁴ KOPEČEK, Pavel. *Fundamentální liturgika*, s.167.

Těžko tedy mohl být křtěnec ponořen, křtílo se pravděpodobně poléváním. Jakmile koncem starověku začal převažovat křest dětí, vystačilo se s přenosnou dřevěnou nebo kamennou kádí. Od doby románské vznikají k uchovávání křestní vody kamenné i kovové křtitelnice v podobě poháru s uzavíratelným víkem. V 16. století byla pro katedrály a ostatní hlavní kostely vyžadována samostatná baptisteria, pro farní kostely křtitelnice umístěná vlevo od kostelního vchodu. V prvních desetiletích 20. století se znovu žádají samostatné křestní kaple. Nový řád slavení Velikonoc z roku 1951 prohlubuje vědomí, že se má křest odehrávat před očima a za aktivní účasti obce. Křestní obřad by se měl spíše odehrávat v prostoru mezi oltářem a shromážděním, přičemž pro křestní bohoslužbu slova se přímo nabízí ambon.¹¹⁵

2.1.2.7 Zpovědní místnost

*„Zpovědní místnost nebo zpovědnice mají umožnit věřícím jak anonymní, tak otevřený způsob zpovědi. Jedná se o prostory zvukově izolované, vybavené křížem a dvěma židlemi, klekátkem a přepážkou. Zpovědní místnost má být přístupná přímo z lodi kostela (prostoru pro věřící) a je vhodné ji napojit na adorační kapli“.*¹¹⁶

2.1.2.8 Věž a zvony

Kostelní věže se začínaly stavět až koncem 8. století, křesťanský starověk věže neznal. Symbolizovaly myšlenku Božího hradu, později získávaly i funkci nosičů zvonů.¹¹⁷

*„Zvony byly nejstaršími památkami našich chrámů. Často byly různé předměty nahrazeny novými, ale zvony zůstaly neporušeny. Jejich nápisy a letopočty jsou nejstarší kostelní kronikou“...“Zvon má mít jméno a obraz některého světce, jemuž je zasvěcen“.*¹¹⁸ Zvony bývaly lity ze zvonoviny, ve dvacátém století také z oceli. Např. chrám v Brně – Husovicích z roku 1910 má pět ocelových zvonů, největší z nich váží 1 900 kg a nese jméno „Nejsvětější Srdce Ježíšovo“ .

¹¹⁵ Srov. ADAM, Adolf: Liturgika, s 416-417.

¹¹⁶ *Koncepce úprav liturgického prostoru.* Praha : Sekretariát České biskupské konference, 2002. 12 s, s.7.

¹¹⁷ Srov. ADAM, Adolf: Liturgika, s. 420.

¹¹⁸ ZAMAZAL, Antonín. *Katolický chrám : Praktické pokyny k jeho stavbě a vnitřní úpravě.* Mariánské Hory : Union, 1918. 54 s, s.39.

Zvuk zvonů vně chrámu promlouvá k lidskému srdci. Je to „*poselství dálky, poselství o Bohu bez mezí a konce; poselství touhy a nekonečného naplnění*“.¹¹⁹

Jsou známa hledání a obrácení k Bohu právě na základě tajemného majestátního volání zvonu, který probouzí v srdci touhu po Nekonečném.

2.1.3 Typy liturgické koncepce prostoru: basilika a večeřadlo

S protikladem mezi centralitou (uspořádání liturgického prostoru jako večeřadla) a podélností (uspořádání jako basiliky) se setkáváme od počátku křesťanství. Podle Alberta Gerhardse (*1951) odpovídá i liturgické protichůdnosti mezi adorací a setkáním. Normální formy liturgického slavení u křesťanů (mše sv. a liturgie hodin) spojují různé základní dispozice shromáždění: směrovost, frontálnost a centrálnost. Proto nebylo dáno, že základní formou křesťanského kultu je stavba čistě centrálního půdorysu. Ta byla od počátku používána pro křtitelnicu a stavby připojené k hlavní síni pro shromáždění na půdorysu baziliky. Ale také tyto prostory vykazují nasměrování západ – východ. Liturgické hnutí 20. století se pokusilo zčásti nově získat centralizované prostředí kolem oltáře, ve smyslu kristocentrického sakrálního umění jako formu vhodnou pro liturgii a zřeknout se tak *nasměrovaných prostor*. Jednalo se o růst v katolickém duchu: *Tváří v tvář Bohu, světu a lidem*. Jedno z nejdůležitějších středisek nové reformy byl hrad Rothenfels. Teolog Romano Guardini a architekt Rudolf Schwarz zde vytvořili ve 20. letech 20. století liturgický prostor, který umožnil slavit liturgii *versus populum* (čelem k lidu). Nejednalo se o nějaké *naproti*, ale o vztah ke společnému středu. Sloužící kněz je součástí prstence: „*Káže směrem ke středu a když se obrací k lidu, mluví ke komunitě zároveň za ni*“. Architekt Rudolf Schwarz ale nebyl úplně spokojený s tímto prostorovým řešením. Problematičnost tohoto *čelem* vyjádřil ve své knize *O stavbě kostela* (1938). Vytváří různé variace základní centralizované formy.- posvátného prstence. Např. varianty, u kterých je lid rozmístěn pouze na třech stranách a celebrující na čtvrté, ale kde se všichni obrací k oltáři, jako společnému středu. V malých společenstvích, se tato forma může lehce zvrátit do rozpůlení prstence a postavení *tváří v tvář*, čímž se ztrácí původní smysl. Dlouho před liturgickou reformou Schwarz rozeznal a zformuloval to, co je dnes označováno za problém: „*fakt, že oltář není už prožívaným středem a zároveň bodem vertikálního*

¹¹⁹ GUARDINI, Romano. *O posvátných znameních*, s. 48.

vztahu, ale jen jakýmsi druhem vyvýšeného pultu, na kterém se odehrává pouze horizontální komunikace“.¹²⁰

Řešení problému bylo podle Gerhardse nalezeno v říjnu 2005 v rámci semináře o duchovních kořenech Rothenfelského hnutí s názvem „Míra a tvar“. Architekt Burkhard Cramer popisuje tuto situaci: „Ve tvaru prodlouženého, U´ rozprostřeného ve třech řadách vytvářelo společenství určitý typ kalicha, který má být naplněn. V,otevřeném prstenci´ očekává svého Pána, který slíbil, že bude uprostřed těch, kteří se schází v Jeho jménu. Při eucharistické slavnosti je Slovo hlásáno ze stupňů obklopujících oltář čelně vzhledem k lidu. Eucharistická část bohoslužby se ovšem odehrává jinde: „Kněz vychází z kruhu společenství, obrácený k oltáři, s pohledem upřeným ven z kruhu shromážděných. Nasměrování modlitby vně je zrcadlem vnitřního nasměrování k Bohu. Svaté přijímání se odehrává už znovu na otevřené straně shromáždění - kruh se uzavírá. Ježíš Kristus, jež dal sám sebe je nyní přítomný ve svátosti pod způsobou chleba a vína. Komunita se stává tím, co přijímá – tělem Kristovým“.¹²¹

Z pohledu teorie symbolů přetrvává v dnešních posvátných prostorech nevyřešený a nevyřešitelný problém prostorového rozporu mezi směrovostí a centralitou, který se znovu objevuje nyní v souvislosti s bohoslužbou *versus populum*. Obě dimenze, jak lidu shromážděného kolem středu, tak směrovaného mimo střed k sobě navzájem patří a měla by být v Církvi zachována jejich křehká rovnováha.¹²²

2.1.4 Kritická diskuse na téma současné sakrální architektury

Vzrušené diskuse na téma moderních kostelů probíhají na evropské půdě již od přelomu 19. a 20. století. Hlavním hybatelem vývoje sakrální architektury ve 20. století byla liturgie, která je někdy také označována za stavebníka kostelů. Sakrální architektura je schopná bezeslovně komunikovat nejen s věřícím návštěvníkem či

¹²⁰ GERHARDS, Albert. La forma dell'ambiente liturgico: esperienze con "spazi-communio" Přel. Markéta Kleinová : Atti del 4. Convegno Internazionale Venezia, 26 e 27 ottobre 2006. In DELLA LONGA, Giorgio, et al. *Architettura e Liturgia nel Novecento : Esperienze europee a confronto*. Venezia : Stella edizioni, 2006. s. 177, s.131-133.

¹²¹ Tamtéž, s.135.

¹²² Tamtéž, s.135.

odborníkem, ale s každým kolemjdoucím už jen tím, že nás buď zaujme nebo nechá chladnými.¹²³

Výtvarník Karel Rechlík (*1950) uvádí, že dějiny moderní sakrální architektury dokládají, že hledání „nové tváře“ kostela se pojí s touhou po autentickém obnovení a odкрыtí kořenů křesťanské spirituality. Moderní architekti ve svých projektech často aktualizují velmi staré symboly, např. geometrické tvary (kruh, čtverec) nebo hlubinně psychologické obrazy (brána, cesta, světlo), které ani dnes neztrácejí účinnou vypovídací schopnost.¹²⁴

*„Současná sakrální architektura je ve znamení hledání formy, obsahu, symboliky, pokoncilní liturgické funkcionality a teologie. Od věřících architektů, kteří „znají“ současnou církev, kterou kostel má symbolicky představovat, se přešlo k odbornosti, která již není záležitostí jednoho člověka, ale celé projekční skupiny (liturg, teolog, sociolog, psycholog, architekt, sochař, malíř, vitrážista, ...)“.*¹²⁵

Kardinál Ravasi (*1942), předseda Papežské rady pro kulturu, ve své nedávné přednášce na téma „Svatyně a náměstí, prostor sakrální a veřejný“ kritizoval současné sakrální umění. Pokud sakrální architektura nedokáže promlouvat jazykem světla a není nositelem krásy a harmonie, neplní svou funkci. Stává se pak uměním světským a profanací posvátného. *„Také proto se v kostelech tohoto druhu cítíme ztraceni jako v kongresové aule, rozptýleni jako ve sportovní hale, přibiti ke svému místu jako v planetáriu, znechuceni jako v domě zařízeném nevkusně a vulgárně. Úpadek dnešní sakrální architektury zaráží o to víc, vezmeme-li v úvahu skvělá díla křesťanské kultury: majestát řádu raně křesťanských basilik, rafinovanou krásu byzantských chrámů, monumentálnost románských, mystiku gotických, světelnost renesančních, nádheru barokních, harmonii sakrálních staveb 18. století až po neoklasicismus a střízlivou čistotu některých současných staveb, jako je Le Corbusierův kostel v Ronchamp.“*¹²⁶

Poutní kaple v Ronchamp (1950-1955) působí na první pohled jako místo posvátné, téměř nezávisle na svém naplnění liturgickým dějem. Kaple má všechny atributy prastarých svatyní. Zvláštní roli sehrává plasticita tvarů a směřované světlo.¹²⁷

¹²³ Srov. RECHLÍK, Karel. Jistoty a otázky moderních kostelů. *Studia Theologica* [online]. V, podzim 2003, č. 13, [cit. 2011-03-12]. Dostupný z WWW: <ceeol.com>. s.24-33. s.24.

¹²⁴ Srov, tamtéž. s. 25.

¹²⁵ KOPEČEK, Pavel. *Fundamentální liturgika*, s. 166.

¹²⁶ BRONKOVÁ, Johana. *Radio Vaticana.cz* [online]. 1.2.2011. 1.2.2011 [cit. 2011-02-25]. Kard. Ravasi kritizoval současné sakrální umění. Dostupné z WWW: <<http://www.radiovaticana.cz/clanek.php?id=14043>>.

¹²⁷ Srov. RECHLÍK, Karel. Jistoty a otázky moderních kostelů. s. 27.

Paolo Portoghesi (*1931), jeden z nejvýznamnějších italských architektů naší doby, se vyjádřil kriticky k projektu kostela Ježíše Spasitele v Modeně. Vyčítá autorovi projektu nepochopení toho, co má v katolické Církvi vyjadřovat sakrální prostor. Nic zde nepřipomíná transcendenci, ani „*kostel nevyjadřuje pouť modlícího se lidu ke spáse*“. Došlo tak k přetržení tradice. Přitom zdrženlivý přístup k inovacím doporučoval už Koncil, když v konstituci *Sacrosanctum concilium* zdůrazňuje, že „*nové formy se mají zavádět jen tehdy, vyžaduje-li to opravdový a jistý užitek církve*“¹²⁸. „*Interiér zmíněného kostela totiž připomíná sportovní halu s hřištěm. Věřící sedí na dvou protilehlých tribunách. Na místě jedné branky stojí oltář, na místě druhé ambon. Mezi nimi je prázdný prostor. Kříž, jediný náboženský symbol, je umístěn nedaleko oltáře. Věřící na tribunách se tedy musejí otáčet buď vpravo nebo vlevo, podle toho, na kterou ze stran právě celebrant přešel. Hledí-li před sebe, vidí pouze na sousedy z protilehlých tribun*“.¹²⁹ Portoghesi připomíná exhortaci *Sacramentum caritatis* (41) papeže Benedikta XVI., kde stojí: „*Důležitou součástí posvátného umění je určitě architektura kostelů, z které má vynikat jednota mezi prvky tvořícími součást presbytáře: oltář, kříž, svatostánek, ambon a sedes*“.¹³⁰ V modenském kostele je výrazná nejednota těchto liturgických míst.. Portoghesi naopak podporuje orientaci kostelů, jak o ní mluví také Joseph Ratzinger v knize *Duch liturgie*. „*Ve shodě s nejstarší tradicí liturgické shromáždění netvoří uzavřený kruh, kde lidé hledí na sebe navzájem, nýbrž jako lid Boží kráčí směrem k Východu, ke Kristu, který jim vychází v ústrety*“.¹³¹

Papež nyní připravuje obnovu liturgie ve shodě s učením II. vatikánského koncilu a zároveň v harmonii s liturgickou tradicí Církve. Kardinál Antonio Canizares Llovera (*1945), prefekt Kongregace pro liturgii a svátosti, kterému papež obnovu liturgie svěřil uvedl, že pro oživení ducha liturgie jsou důležité některé prvky, jako „*orientace liturgického dění, kříž uprostřed oltáře, přijímání v kleče, gregoriánský*

¹²⁸ *Dokumenty II. vatikánského koncilu*. Sacrosanctum Concilium (23), s.141.

¹²⁹ BRONKOVÁ, Johana. *Rádio Vaticana : Paolo Portoghesi o současné sakrální architektuře* [online]. 19.2.2011. Roma : 2011 [cit. 2011-02-26]. Nestor italské architektury: liturgici popletli hlavy architektům . Dostupné z WWW: <<http://rv.omadeg.cz/clanek.php4?id=14131>>.

¹³⁰ *Sacramentum caritatis papeže Benedikta XVI. : Posynodální apoštolská exhortace O Eucharistii, zdroji a vrcholu života a poslání církve*. Přel. Jiří Kratochvíl.1. vyd. Praha : PAULÍNKY, 2007. 110 s. ISBN 978-80-86949-32-1. s.49.

¹³¹ BRONKOVÁ, Johana. *Rádio Vaticana : Paolo Portoghesi o současné sakrální architektuře* [online]. 19.2.2011. Roma : 2011 [cit. 2011-02-26]. Nestor italské architektury: liturgici popletli hlavy architektům . Dostupné z WWW: <<http://rv.omadeg.cz/clanek.php4?id=14131>>.

chorál, čas na ticho, krása sakrálního umění.“...“Liturgie je činností Boha, ne člověka. Skutečný reformátor liturgie je jejím strážcem, ne pánem“. ¹³²

2.1.5 Teologické aspekty architektury v obřadech dedikace kostela

Pavel Kopeček uvádí, že „jak liturgie, tak i posvátný prostor jsou pravými ‚loci theologici‘, místy teologické reflexe, která se rozvíjela a měnila v průběhu staletí v návaznosti na kulturní, umělecké, symbolické a ekleziologické okolnosti. Liturgie, jež je hrou symbolů, lidskou a Boží akcí, hlásáním biblického textu, živou tradicí církve, teologicky a symbolicky natolik definuje celou architekturu, že pouze její funkční chápání není architektonickým progresem, ale regresem, neřku-li dekadencí.“¹³³

Konstituce *Sacrosanctum concilium* definuje liturgii jako „culmen et fons“ veškeré činnosti církve. Pravá podstata církve se zjevuje v okamžiku liturgického slavení. A je to právě architektonická struktura, která liturgii reflektuje a jí slouží. Tento vztah mezi teologií a architekturou můžeme pozorovat v liturgické knize *Ordo dedicationis ecclesiae et altaris*, protože „popisuje ten okamžik, kdy se nějaká architektura stává ‚sakrálním prostorem‘“. Kostelem se prostor stává až při svém vysvěcení, kdy je zde slavena liturgie. Tedy eucharistická slavnost je v podstatě nejdůležitější a jediný nezbytný úkon při svěcení kostela.¹³⁴ Projdeme-li si *Obřady dedikace kostela*, uvědomíme si, že ve vztahu církev-kostel hraje prioritu společenství, budova kostela je ve službě tomuto společenství. Pro svátostný charakter církve se poukazuje i na svátostný rozměr kostela, který je znamením živého chrámu věřících. „Kostel se svým centrálním bodem – oltářem – vyjadřuje tajemství Církve a Krista; každé slavení v domus ecclesiae, pokud se nevztahuje k tomuto tajemství je degradací a deformací“. ¹³⁵

„Celé Obřady dedikace kostela poukazují na Církev, která žije zkušenost exodu ve světle jeho naplnění v Kristu...“.¹³⁶ Kostel je tedy postaven pro slavení velikonočního tajemství. Rituál při svěcení symbolicky objímá celou budovu, jež symbolizuje svět,

¹³² BRONKOVÁ, Johana. *Rádio Vaticana : Česká sekce Vatikánského rozhlasu* [online]. Roma : 28.12.2010 [cit. 2011-03-14]. Reformátor liturgie je jejím strážcem, ne pánem. Dostupné z WWW: <http://www.radiovaticana.cz/clanek_print.php?id=13891>.

¹³³ KOPEČEK, Pavel . Teologie a současná sakrální architektura. *Studia Theologica*. V, podzim 2003, č. 13, s. 16-23. Dostupný také z WWW: <ceeol.com>.

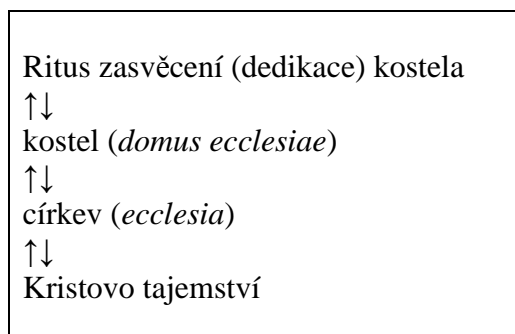
¹³⁴ ADAM, Adolf. *Liturgika : Křesťanská bohoslužba a její vývoj*.s. 423.

¹³⁵ KOPEČEK, Pavel . Teologie a současná sakrální architektura. s. 20.

¹³⁶ Tamtéž, s. 20.

a tak stejně jako Církev přesahuje prostor i čas. Rituál transformuje celý prostor, takže věřící zakouší symbolicky skutečnost nebeského Jeruzaléma.

Pavel Kopeček mystagogické chápání liturgie a budovy kostela shrnul a závěr vyjádřil následným schématem:¹³⁷

Ze schématu je patrný primát *ecclesia* před *domus ecclesiae*. Primární pozice Církve má svůj základ a vrchol v Kristu, což *Obřady dedikace kostela* správně reflektují. Z nich nám „vystupuje prostor opravdu liturgický, teologicky bohatý a symbolicky strukturalizovaný, kde můžeme zakusit naši svatost a to, že tvoříme Kristovo tělo“.¹³⁸

Biskup pronáší s rozpjatýma rukama modlitbu zasvěcení kostela, kterou pro její bohatý teologický obsah uvádíme v nezkrácené podobě:

*„Všemohoucí, věčný Bože, Ty vedeš a posvěcuješ svou církev,
přijmi naši chválu a dík při této slavnosti, kdy Ti zasvěcujeme tento dům modlitby.
V něm Tě budeme uctívat, naslouchat Tvému slovu a slavit svatá tajemství.*

*Tento dům je znamením tajemství Církve, kterou Kristus posvětil svou krví:
tím si připravil nevěstu vznešenou, panensky zářící neposkvrněnou vírou
i mateřsky plodnou působením Ducha Svatého.*

*Svatá církev, je vyvolená Pánova vinice; její ratolesti naplňují celý svět
a jsou pozvedány do nebeského království silou pramenící ze dřeva kříže.*

*Šťastná církev, Boží příbytek mezi lidmi; svatý chrám z živých kamenů
zbudovaný na základech apoštolů, sám Ježíš Kristus je jeho kamenem úhelným.*

*Vznešená církev, město postavené na hoře, všichni lidé ji mohou jasně vidět.
Beránek v ní září jako nehasnoucí světlo, v ní se ozývá vděčný zpěv svatých.*

Proto Tě, Bože, pokorně prosíme, naplň nebeským požehnáním toto místo:

¹³⁷ KOPEČEK, Pavel . Teologie a současná sakrální architektura, s. 21.

¹³⁸ Tamtéž, s. 21.

ať je Ti tento chrám trvale zasvěcen a oltář ať slouží ke slavení Kristovy oběti.

*Ať zde pramen milosti smývá viny, ať v tomto prameni, Otče,
Tvé děti umírají hříchu a v Duchu Svatém se znovu rodí pro věčný život.*

*Ať se zde shromažďují věřící ke slavení svatých tajemství,
sytí se ze stolu Tvého slova a přijímají Kristovo tělo a krev ze stolu oltáře.*

*Ať zde zaznívá radostná píseň chvály, náš hlas ať se připojí ke sborům andělů
a k Tobě ať vystupuje stálá prosba za spásu světa.*

*Ubožáci ať zde nalézají milosrdenství a utlačovaní pravou svobodu,
všichni lidé ať prožívají důstojnost Božích dětí a uchovají si ji neporušenou po celý
život, aby jednou s radostí vešli do nebeského Jeruzaléma.*

*Skrze Tvého Syna Ježíše Krista, našeho Pána, neboť On s Tebou v jednotě
Ducha Svatého žije a kraluje po všechny věky věků. Amen.“¹³⁹*

Stavba kostela je společné dílo celé církevní obce. Sama liturgie by měla být bohatým pramenem inspirace pro umělce a architekty. Potom se může stát také vrcholem a pramenem celé jejich tvorby. Podle Pavla Kopečka „*umění nepředává informace a nesděljuje zprávy, umělec nechce učit pravdě či ctnostnému životu, chce jen vyjádřit své vnitřní napětí, zobrazit přesažné. Z těchto důvodů umění nemusí být bezprostředně srozumitelné, ale musí mít jistou přesvědčivost, protože je v kontaktu s tajemstvím; má vést ke vztahu k tomu, co je větší, co přesahuje člověka, podobně jako liturgie.*“¹⁴⁰

Profesor liturgiky Jan Matějka (*1932) uvádí, že „*jedním ze základních požadavků liturgické obnovy vyhlášené II. vatikánským koncilem je důraz na vnitřní pravdivost a návrat k průzračné jednoduchosti*“.¹⁴¹

Adolf Adam hodnotí nový obřad svěcení kostela a oltáře pozitivně, neboť „*přinesl mnoho zlepšení teologického i praktického rázu*“. Má k němu však jednu výtku, když uvádí: „*I v novém ritu schází bohužel v konsekračních, případně žehnacích modlitbách vlastní epikléze, prosba o Ducha Svatého. Při svěcení oltáře se sice odkazuje na možnost zpívat během pálení kadidla na oltáři „Přijď, ó Duchu Přesvatý“*

¹³⁹ ŘPO. *Římský pontifikál*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2008. 695 s. ISSN 978-80-7195-274-9, s. 525-527.

¹⁴⁰ KOPEČEK, Pavel. Teologie a současná sakrální architektura. *Studia Theologica*. V, podzim 2003, č. 13, s. 16-23. Dostupný také z WWW: <ceeol.com>, s.21.

¹⁴¹ MATĚJKA, Jan. Výtvarné umění v katolické liturgii. *Umění a řemesla: Současné křesťanství a současné umění*. červen 1991, č. 3, s. 99-100. ISSN 80-7005-021-7.

– „*Veni, Sancte Spiritus*“ (II, 66a; IV,53), ale v rozhodujících konsekračních modlitbách epikléze schází.“¹⁴²

2.2 Pastorální funkce liturgického prostoru

Při každé živé farnosti vznikají v současné době farní a duchovní pastorační centra. Jsou to místa setkávání jednotlivých členů farní rodiny mimo dobu bohoslužeb, upevňují se tak vzájemné kontakty a vztahy. Důležité je místo pro spolupráci členů farní rodiny při práci ve farní charitě, místo pro různé modlitební skupiny; společenství mládeže, manželů, seniorů, a další.

V pastoračních centrech se uskutečňuje vzdělávání a výchova kněží i laiků (např. katecheze dětí, dospělých, příprava na přijetí svátostí, exercicie, zkoušky chrámového sboru, apod.). Mohou se zde konat společenské události farnosti (farní dny, poutě, svatby, křtiny, jubilea, výročí posvěcení, kluby mládeže, seniorů apod.), kulturní akce farního společenství (koncerty, plesy, výstavy), aktivity pro sociální péči a pomoc (benefiční akce, farní charita). Někde je při pastoračním centru v provozu také mateřská škola nebo mateřské centrum.¹⁴³

Farní duchovně pastorační centrum tvoří: farní kostel, budova fary, příp. dům komunity ve farnostech, kde působí řeholní komunita, kulturně-společenské centrum, příp. středisko pro mládež a venkovní prostory. Vestibul kostela a společenského centra, příp. i nástup k faře je možné u novostaveb sloučit do jednoho prostoru. Mělo by zde být posezení, příp. prostor pro pořádání výstav, šatna pro odkládání oděvů, sociální zařízení. Na tento prostor může navazovat vstup do prodejny s duchovní literaturou.¹⁴⁴

Někdy není ve farnosti vlastní kostel a pro liturgické slavení je využíván víceúčelový sál. Z důvodu politických problémů nebo finančních těžkostí je někdy nutné se s tímto stavem spokojit. Tento stav ovšem není ideální. „*Pro mimořádný a jedinečný význam optimálních bohoslužeb musí zůstat nezvratným cílem vytvářet skutečně sakrální prostory s charakterem znamení a výzvy. Víceúčelové církevní*

¹⁴² ADAM, Adolf. *Liturgika : Křesťanská bohoslužba a její vývoj*, s. 426.

¹⁴³ Srov. VAVERKA, Jiří, aj. *Nové kostely a kaple z konce 20. století v České republice*. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 2001. BUREŠ, Z.: *Současné liturgické směrnice a typologie církevních staveb*, s. 435. ISBN 80-7192-539-X, s. 111.

¹⁴⁴ Tamtéž., s.112.

*prostory jsou většinou také funkčně neutrální, a proto by se měly považovat jen za nouzovou výpomoc, nikoli za pastorační ideál“.*¹⁴⁵

Venkovní prostory mohou zahrnovat atrium pro nerušenou meditaci v exteriéru, hřiště se zpevněnými plochami (např. u salesiánů) a nástupní prostor. Prostor před vestibulem slouží k rozhovorům návštěvníků pastoračního centra po bohoslužbách nebo jiných společenských akcích. Velmi vhodné je také parkoviště s možností příjezdu ke krytému vstupu do kostela nebo do pastoračního centra při nepřízní počasí.¹⁴⁶

2.3 Nové výzvy současnosti pro sakrální architekturu

Stavba nových kostelů je nadějnou příležitostí uchopit nově toto téma. V současnosti se ustupuje od pokoncilních úprav typu *circumstantes* k nasměrovaným prostorům. Důraz je kladen také na vertikálu v prožívání liturgie, která směřuje k Otci, skrze Syna a v Duchu Svatém. Je tedy důležité, aby tento transcendentní charakter vyjádřil také liturgický prostor.¹⁴⁷ Současný papež je smířlivý vzhledem k možné variabilitě liturgického prostoru, přesto upřednostňuje orientaci na východ, jednotnou typologii stavby a návrat figurativní tvorby. Znovu se zavádí do sakrální architektury starobylé symboly, jako např. věž, loď, kříž aj.¹⁴⁸

Papež ve své knize *Duch liturgie* uvádí: *“Východ byl velmi brzy spojován se znamením kříže. Kde není možné přímé společné obrácení k východu, může sloužit kříž jako vnitřní východ víry. Měl by stát uprostřed oltáře a být společným zorným bodem pro kněze a pro modlící se společenství“.*¹⁴⁹

2.3.1 Eucharistie a liturgický prostor

Papež také velmi doporučuje praxi eucharistické adorace, neboť vede k hlubšímu a plodnějšímu prožívání slavené liturgie.¹⁵⁰ Správné umístění svatostánku

¹⁴⁵ ADAM, Adolf. *Liturgika : Křesťanská bohoslužba a její vývoj*. s. 406-407.

¹⁴⁶ Srov. BUREŠ, Z.: *Současné liturgické směrnice a typologie církevních staveb*, s. 115.

¹⁴⁷ Pavel Kopeček, přednáška na Biskupském gymnáziu v Brně *Turbulence a vize současné sakrální architektury*, 15.2.2011, ústní podání.

¹⁴⁸ Pavel Kopeček, přednáška na Biskupském gymnáziu v Brně *Turbulence a vize současné sakrální architektury*, 15.2.2011, ústní podání.

¹⁴⁹ RATZINGER, Joseph. *Duch liturgie*, s. 73.

¹⁵⁰ Srov. *Sacramentum caritatis papeže Benedikta XVI. : Posynodální apoštolská exhortace O Eucharistii, zdroji a vrcholu života a poslání církve*.(67), s.72

„napomáhá k poznání Kristovy reálné přítomnosti v Nejsvětější svátosti“. ... „Je třeba pamatovat na architektonické uspořádání sakrálních staveb. V kostelích, kde není kaple Nejsvětější svátosti a svatostánek je umístěn na hlavním oltáři, je vhodné ho i nadále používat pro uchovávání a adorování Eucharistie. Je však třeba se vyvarovat toho, aby byl před něj umístěn sedes pro celebranta. V nových kostelech je dobré předem naplánovat kapli Nejsvětější svátosti v blízkosti presbytáře. Tam, kde to není možné, je vhodnější umístit svatostánek v presbytáři na dostatečně vyvýšeném místě v centrálním prostoru apsidy“, „aby se svatostánku zajistila patřičná důstojnost“.¹⁵¹

Jak působí a co znamená přítomnost živého Pána v Eucharistii v kostele dokládají dvě autentické zkušenosti ze života. První je svědectví mladé ženy, která po příchodu do katolického kostela tak silně vnímala přítomnost osoby živého Boha, že přes mnohé nesnáze konvertovala ke katolické víře (od Církve československé husitské, kde v modlitebně sboru podobnou přítomnost nepocítovala). Na základě jejího obrácení poté celá rodina, tedy rodiče a bratr s rodinou, následovala její příklad. Podobně spolužačka, jejíž snoubenec uvěřil v Boha ve sboru Českobratrské církve evangelické a ona také toužila autenticky uvěřit. Dlouho se o to marně snažila, až víru obdržela darem v jednom okamžiku, kdy vešla do katolického kostela v Brně-Židenicích.

Měli bychom si více vážit toho, co nám skutečně Pán nabízí, když přebývá tímto pokorným způsobem mezi námi.

Velmi bolavá je zkušenost z Německa, kde jsme měli možnost o dovolené navštívit kostel Panny Marie, Královny apoštolů, postavený v roce 1950. Všimli jsme si, že lidé v kostele nepoklekají a dlouho jsme svatostánek hledali. Byl vlevo na boční zdi kostela, bez květinové výzdoby a na poličku pod něj byly po mši umístěny prázdné košíčky na kostelní sbírku. Nikdo zde neadoroval, ale mnozí po mši spěchali na pravou stranu lodi, kde byla socha Panny Marie. Zde zapalovali svíčky a modlili se. Což nás Panna Maria nevede ke Kristu?

Při úvahách o správném a důstojném umístění svatostánku, dle *Sacramentum caritatis* papeže Benedikta XVI. si dovolíme ještě zmínit jednu méně vhodnou úpravu, kdy nová adorační kaple byla zřízena v bývalém bočním vstupu do katedrály. Provedení a materiály jsou skutečně důstojné, ale místo vstupu je prostorově tak omezeno, že honosná výzdoba svatostánku umístěného na oltáři se nemůže rozvinout. Na tento malý prostor jsou kladeny příliš velké požadavky. Výsledkem je velmi obtížné soustředění na

¹⁵¹ Tamtéž, s.73-74.

modlitbu, pravděpodobně také proto, že zde po staletí lidé jen procházeli, ale v modlitbě se klaněli Pánu v Eucharistii až v hlavní lodi, jejíž celá architektura směřuje ke svatostánku. Před ním je teď bohužel katedra biskupa umístěná takovým způsobem, že to naprosto odporuje zmíněné apoštolské exhortaci. Námitka, že Eucharistie nemůže být v hlavní lodi kvůli turistům se zdá lichá. V muslimských svatyních, pokud chce člověk vstoupit, si musí zout boty, neboť je na posvátné půdě. My křesťané se velmi lacino vzdáváme toho, co je nejcennější, když se bojíme vznést na kteréhokoliv návštěvníka katedrály požadavek úcty a pokleknutí před Pánem Pánů. „*Neboť je psáno: „Jako že jsem živ, praví Hospodin, skloní se přede mnou každé koleno a každý jazyk vyzná, že jsem Bůh“*“.¹⁵²

¹⁵² Řím 14,11.

3 Současná sakrální architektura na území brněnské diecéze

Za současnou sakrální architekturu na území brněnské diecéze budeme považovat kostely a kaple nově postavené po II. vatikánském koncilu, příp. nově zrekonstruované a upravené dle koncilních dokumentů. Ve čtyřech obdobích po koncilu si na příkladech ukážeme, jak se vývoj chápání sakrální architektury promítl do realizací sakrálních staveb v brněnské diecézi. Podle údajů z Brněnského biskupství bylo v tomto období postaveno celkem 13 kostelů (3 farní a 10 filiálních) a 39 kaplí. Pro velký rozsah nebude pojednáno o všech těchto stavbách.

3.1 Vývoj chápání sakrální architektury po koncilu a příklady realizací sakrálních staveb na území brněnské diecéze

3.1.1 Období pokoncilní funkčnosti liturgických prostor: 60. – 70. léta

Nové pojmy, které koncil přinesl byly určující pro projektování nových kostelů. Jednalo se o tyto pojmy: *participatio actiosa* (aktivní účast), *communio* (společenství), *circumstantes* (okolostojící – kolem oltáře) a další. „Realizace těchto ‚magických slov‘ měla být klíčem k sakrální architektuře - převládla pokoncilní funkčnost, která mnohdy vyústila v disfunkčnost. Funkcionalismus v sakrální architektuře vedl i k realizaci ‚víceúčelových‘ sakrálních prostor.“¹⁵³

V tomto období se hledala nová řešení liturgického prostoru ve svobodných zemích Evropy i jinde ve světě. V naší zemi jsme mezi léty 1948 – 1989 zažívali období náboženské nesvobody za komunistického režimu. V této době byly postaveny v brněnské diecézi pouze tři sakrální stavby, z nichž dvě poté sloužily svému účelu. V době „pražského jara“ a následně po okupaci naší vlasti vojsky Varšavské smlouvy, kdy nastalo obtížné období tzv. „normalizace“, prokázali duchovní pastýři, architekti, stavitelé a všichni věřící podílející se na realizaci těchto staveb velkou odvahu a neohroženou víru. Dokonce i ženy, které konaly mezi lidmi sbírku na stavbu nového kostela, se nejednou ocitly ve vyšetřovací vazbě.

¹⁵³ KOPEČEK, Pavel . Teologie a současná sakrální architektura. *Studia Theologica*. V, podzim 2003, č. 13, s. 16-23. Dostupný také z WWW: <ceeol.com>, s. 22.

Na prvním místě je nutno zmínit dlouholetého jedovnického duchovního správce, děkana P. Františka Vavříčka (1913 - 1996), který měl odvahu vykročit v sakrálním umění novými cestami. Po zdařilé rekonstrukci oltáře v kostele sv. Petra a Pavla v Jedovnicích v letech 1962 - 1963 (oltářní obraz Mikuláš Medek a Jan Koblasa, pozdější úprava liturgického prostoru Ludvík Kolek)¹⁵⁴ pokračoval v roce 1966 s těmito umělci také na dostavbě a vnitřní úpravě kaple Božského Srdce Páně v Kotvrdovicích, kam Medek věnoval oltářní obraz. Srdce jako symbol vše zahrnující, vše „magneticky“ přitahující lásky Božího Syna znázornil temně žhnoucí koulí uprostřed silového křížení čtyř kubusů. Láska, která se obětovala až k smrti na kříži - nástroje umučení namaloval Medek ve schematismu starého „svatého obrázku“.¹⁵⁵

Na jaře 1967 vyřídil P. F. Vavříček stavební povolení na nový **kostel sv. Josefa v Senetářově** (okr. Blansko).¹⁵⁶ Dokončen byl v roce 1971. Při tvorbě návrhu se malíř a architekt Ludvík Kolek nechal inspirovat Le Corbusierovým poutním kostelem v Ronchamp. Návrh, projekt i stavební práce byly provedeny zdarma.¹⁵⁷ Tato jednoduší stavba patří mezi nejzajímavější sakrální architekturu v České republice. Oltářní obraz, který teologicky spojuje Kalvárii a Poslední večeři ve mši svaté, namaloval Ludvík Kolek a Křížovou cestu Mikuláš Medek.¹⁵⁸ Prostor pro věřící je široký, umožňuje lidem vytvořit společenství, kde se všichni dívají stejným směrem. Vpředu vlevo je umístěn svatostánek, na opačné straně je ambon a hned za ním vpravo kůr, což je výhodné umístění pro zpěváka žalmu. Ambon tvoří symbolicky číslici 71 a znázorňuje tak rok dokončení kostela. Schola spojuje Boží lid ve zpěvu a napomáhá vnímat jednotu všech věřících v rozdílných službách při liturgii.¹⁵⁹ Velmi zdařilá je křestní kaple v pravé části kostela vzadu. Na ni navazuje zповědní místnost, což symbolicky vyjadřuje spojitost těchto dvou svátostí v očistě od hříchu a v novém životě s Kristem. Střecha kostela je tvořena betonovou skořepinou vypínající se na východní straně vzhůru. Připomíná lodní kýl. Od západu, tedy od vstupu do kostela představuje stavba rozprostřenou síť k lovu. Exteriér je spojen s interiérem některými symboly. Např. zvony jsou v nejvyšší části střechy přímo nad ambonem, kde je také kříž. Je tak

¹⁵⁴ Viz příloha č. 2, obr. 1.

¹⁵⁵ Srov. HARTMANN, Antonín . Jedovnice - Kotvrdovice - Senetářov : Nezapomenutý, ale také nenásledovaný příklad spolupráce. *Umění a řemesla : Současné křesťanství a současné umění*. červen 1991, č. 3, s. 14-19. ISSN 80-7005-021-7.

¹⁵⁶ Viz příloha č. 2, obr. 2-4.

¹⁵⁷ Srov. VAVERKA, Jiří, aj. *Nové kostely a kaple z konce 20. století v České republice*, s.351.

¹⁵⁸ Srov. ŠAFRÁNEK, Pavel ; REIBL, Přemysl. *Sakrální stavby okresu Blansko*. Adamov : Muzeum Boskovicka, 1998, s. 88.

¹⁵⁹ Ústní podání, generální vikář brněnské diecéze Mons. Jiří Mikulášek, 14. 3. 2011

vyjádřena evangelizace – hlásání Božího slova od ambonu přechází skrze zvuk zvonů do celé krajiny. Nad svatostánkem na střeše kostela je zářící monstrance.¹⁶⁰ Mons. Mikulášek vidí v senetářovském kostele vzor dobře promyšlené teologie i funkčnosti liturgického prostoru. Hovoří z vlastní zkušenosti, neboť zde byl ustanoven do duchovní správy po svém vysvěcení na kněze. Je to tedy první místo jeho kněžského působení.

Druhou stavbou tohoto období je **kaple sv. Pia X. v Litovanech** (okr. Třebíč)¹⁶¹ od Bohumila Lojdy postavená v letech 1969 – 1970. Také zde je statečnost a osobní nasazení věřících pro postavení domu Božího hodná obdivu.

Poslední stavbou tohoto období je zamýšlená **kaple sv. Václava v Blížkově** (okr. Žďár nad Sázavou), kterou se však již nepodařilo dobudovat podle původního návrhu. Stavba probíhala v letech 1969 – 1973, byla dokončena svépomocí pro účely obřadní síně, což se podepsalo také na její architektuře. Autory projektu jsou Alex a Anna Kadlecovi. Kaple byla vysvěcena teprve po nabytí svobody v roce 1990.¹⁶²

3.1.2 Období příklonu k posvátnému: 80. léta

O deset let později se začínají kritizovat některé pokoncilní úpravy, diskutuje se o nedostacích, především se zdůrazňuje, že se ztratilo posvátno. Architektura kostelů se opět snaží vytvořit něco posvátného a hlavním kritériem projektů se stává forma. Ve světě se opouští centrální dispozice liturgického prostoru a je patrný návrat k frontálnímu řešení. Hledají se variace na známé architektonické slohy. Jde tedy o jistý návrat k tradičnímu chápání sakrálního prostoru.¹⁶³

V tomto období nebyl postaven na území brněnské diecéze žádný kostel, ale je možné říci, že některé stavby nových kostelů se v této době rodí v myslí a srdci věřících. Zvláště v nových panelových sídlištích, kde kostely zcela chybí je touha postavit nový kostel velká a lidé se začínají sdružovat při společné modlitbě o dar domu Božího. V důsledku změn v bývalém Sovětském svazu po nástupu Michaila Gorbačova k moci je totalitní systém i u nás oslaben a v listopadu roku 1989 dostává zkoušená Církev v naší zemi svobodu.

¹⁶⁰ Ústní podání, generální vikář brněnské diecéze Mons. Jiří Mikulášek, 14. 3. 2011

¹⁶¹ Viz příloha č. 3, obr. 11 a 12.

¹⁶² . Srov. VAVERKA, Jiří, aj. *Nové kostely a kaple z konce 20. století v České republice*, s.272.

¹⁶³ KOPEČEK, Pavel . Teologie a současná sakrální architektura. *Studia Theologica*. V, podzim 2003, č. 13, s. 16-23. Dostupný také z WWW: <ceeol.com>, s. 22.

3.1.3 Období estetiky a kulturní antropologie: 90. léta

Do diskusí o sakralitě liturgického prostoru vstupuje nový prvek – člověk. „*Liturgický prostor přijímá charakteristiku bydlení, tedy osobní relace, psychické pohody. Vedle důrazu na společenství se začíná vnímat také jednotlivec.*“¹⁶⁴. Kostel se má stát člověku domovem. Do popředí vystupují také kategorie estetické, člověk se má v kostele nejen dobře cítit, ale má se mu také líbit.¹⁶⁵

V 90. letech se na vlně nadšení z nově nabyté svobody nese také čilý stavební ruch. V této době bylo vybudováno nejvíce kostelů a kaplí. Bohužel kvantita a spěch někdy znamenalo jít na úkor kvality.

V brněnské diecézi bylo v tomto období postaveno téměř dvacet sakrálních staveb. V časovém sledu první byla **kaple sv. Anny a sv. Floriana v Radkově** (okr. Žďár nad Sázavou)¹⁶⁶ v roce 1990 od Mojžíry Kyselky, patřící do farnosti Moravec.

V letech 1991 – 1994 byly současně budovány dva kostely. Ve **Starém Poddvorově** (okr. Hodonín) to byl **kostel sv. Martina a v Hustopečích u Brna** (okr. Břeclav) **kostel sv. Václava a sv. Anežky České**. Po roce 1989 byla vypsána jedna z prvních architektonických soutěží na kostel, do které se přihlásilo 20 architektů. V konečné fázi se rozhodovalo mezi návrhy Ladislava Müllera a Ludvíka Kolka. Na přání investora byl realizován Kolkův návrh.¹⁶⁷ Poprvé tak byl u nás navržen kostel jako součást pastoračního centra.¹⁶⁸ Půdorys je založen na symbolickém tvaru spirály, která vybíhá vzhůru ke kosmickému Kristu. Tato myšlenka evoluce i v duchovním smyslu pochází od náboženského myslitele a vědce Pierra Teilharda de Chardin (1881 – 1955).¹⁶⁹ V podzemí je kaple sv. Anežky České na místě původního zbořeného kostela P. Marie ze 13. stol. Interiér kostela tvoří postupně klesající prostor podoby římského amfiteátru, kde dole v presbytáři je umístěn oltář. Podle Pavla Kopečka tím dochází k popření logiky oltáře, který ve své podstatě znamená místo nahoře, kam se

¹⁶⁴ KOPEČEK, Pavel . Teologie a současná sakrální architektura. *Studia Theologica*. V, podzim 2003, č. 13, s. 16-23. Dostupný také z WWW: <ceeol.com>, s. 22-23.

¹⁶⁵ Srov. tamtéž, s. 23.

¹⁶⁶ Viz příloha č. 4, obr. 13.-14.

¹⁶⁷ Srov. VAVERKA, Jiří, aj. *Nové kostely a kaple z konce 20. století v České republice*, s.297-298.

¹⁶⁸ Srov. tamtéž, s.299.

¹⁶⁹ Pavel Kopeček, přednáška na Biskupském gymnáziu v Brně *Turbulence a vize současné sakrální architektury*, 15.2.2011.

přináší obět'.¹⁷⁰ Církevní historik umění Miloslav Pojzl (*1945) hodnotí hustopečský kostel jako vrcholné dílo polistopadové sakrální architektury .¹⁷¹

Ve stejném období 1991 – 1994 byla postavena **kaple sv. Zdislavy v obci Lavičky** (okr. Žďár nad Sázavou), patřící do farnosti Velké Meziříčí. Autorem této kaple vysvěcené v roce 1996 je Josef Pálka.¹⁷²

V letech 1992 – 1995 byl postaven **kostel sv. Václava v Břeclavi**, jehož autorem je Ludvík Kolek. Kostel tvoří dominantu náměstí a zejména pohled na tyčící se trojvěží chrámu na příjezdové trase od Poštorné je velmi působivý a hovoří sám za sebe. „*Kostel v Břeclavi prezentuje výrazné spirituální pojetí architektury nejen ve funkci prostoru, ale i ve výtvarné formě. Spolu s urbanistickým umístěním, bohatými vitrajemi a uplatněním starého umění představuje významné umělecké dílo*“.¹⁷³

Kaple sv. Ludmily v Horní Libochové (okr. Žďár nad Sázavou) rovněž od Ludvíka Kolka byla realizována v roce 1993 a vysvěcena o rok později.

Po nabytí svobody v listopadu 1989 byl salesián P. Petr Baran (1926 – 2007) vyzván svým ředitelem P. Oldřichem Medem (1914 – 1991), aby se ujal splnění slibu, který salesiáni dali Panně Marii ve vězení, že jestli dosáhnou svobody a budou-li moci obnovit svou činnost s mládeží, postaví k její cti v **Brně-Žabovřeskách** kostel. Petr Baran v tom viděl Boží vůli a s horlivostí a vytrvalostí se pustil do díla. **Kostel Panny Marie, Pomocnice křesťanů** byl stavěn v letech 1993 – 1994 a posvěcen byl v květnu 1995.¹⁷⁴ Vítězem architektonické soutěže se stal Josef Opatřil. K boku kostelu přiléhá salesiánská oratoř spojená s kostelem průběžným podloubím. Na východní straně za kostelem jsou hřiště pro mládež. Interiér kostela je působivý svou bílou jednoduchostí, s níž „*harmonuje barevné výtvarné dílo na oltářní stěně*“.¹⁷⁵ Půdorys ve tvaru kruhové výseče umožňuje rozmístění lavic navozující atmosféru společenství kolem stolu. Loď se směrem k oltáři zužuje a současně se zvyšuje strop. Vytváří to působivou atmosféru spolu s prosvětlením mezi hvězdicovitě se sbíhajícími průvlaky pod stropem. Autorem

¹⁷⁰ Pavel Kopeček, přednáška na Biskupském gymnáziu v Brně *Turbulence a vize současné sakrální architektury*, 15.2.2011.

¹⁷¹ POJSL, Miloslav. *Dvanáct století naší architektury*. 2. upr. vyd. Olomouc : Nakladatelství Olomouc, 2003. 203 s. ISBN 80-7182-163-2. s. 17-25.

¹⁷² Srov. VAVERKA, Jiří, aj. *Nové kostely a kaple z konce 20. století v České republice*, s.387.

¹⁷³ Tamtéž, s.287.

¹⁷⁴ Srov. *Salesiáni Dona Boska* [online]. Významní salesiáni. Praha : 2007 [cit. 2011-03-18]. Petr Baran - děda, kněz . Dostupné z WWW: <<http://www.sdb.cz/petr-deda-baran/>>.

¹⁷⁵ VAVERKA, Jiří, aj. *Nové kostely a kaple z konce 20. století v České republice*, s. 281.

oltářního obrazu, Křížové cesty a Cesty světla je Milivoj Husák(*1950).¹⁷⁶ Dřevěná socha Dona Boska a kříž je od řezbáře Jiřího Netíka (*1953).

Téměř ve stejném období byly budovány dvě kaple od autora Ladislava Müllera. Jednalo se o **kapli Panny Marie Matky Církve v Březině** (okr. Blansko)¹⁷⁷, kde na čtvercovém půdorysu stojí nízké bílé stěny nesoucí šedý stan jehlancové střechy, rozdělené ve středu proskleným pásem. Vysvěcena byla v roce 1995. Druhá je **kaple Nalezení sv. kříže v Chudčicích** (okr. Brno-venkov), spadající do farnosti Veverská Bitýška, jež byla vysvěcena o rok později.¹⁷⁸

V roce 1994 byly zahájeny práce na dvou sakrálních stavbách brněnské diecéze. Jednalo se o **kostel sv. Jana Nepomuckého v Meziříčku** (okr. Jihlava) autora Mojžíra Kopeckého, spadající do farnosti Měřín, který byl vysvěcen v roce 1998 a **kapli sv. Floriana a Panny Marie v Příbrami u Zastávky** (okr. Brno-venkov)¹⁷⁹. Autory projektu jsou Zdeněk Fránek a Aleš Fiala. Kaple je „*příkladem architektury, která v sepětí s liturgickými východisky vychází z organických principů a navozuje barokní tradici. Bohatost jejích tvarů je kompenzována čistotou celku a střídmostí vybavení*“.¹⁸⁰ Kaple byla vysvěcena v roce 1999.¹⁸¹

Jediným klášterním kostelem vybudovaným po revoluci v letech 1996 - 1997 na území brněnské diecéze je **kostel Neposkvrněného Početí Panny Marie Řádu chudých sester svaté Kláry v Brně-Soběšicích**. Autory projektu jsou Jiří Adam a Klus Breithaupt. Exteriér tvoří dva téměř stejné kvádry lodi a chóru, jež jsou propojeny nižším kvádrem tvořící presbytář mezi nimi. Interiér je strohý, bílý, vybavení odpovídá charakteru klášterního kostela.¹⁸²

Ve stejné době byla postavena **kaple Panny Marie Královny v Jestřebí** (okr. Jihlava). Autorem projektu je Ladislava Kuba, který dokázal mimořádnou architekturou citlivě evokovat hodnoty lidového umění a taktně reagovat na vesnické prostředí. Půdorysný tvar kaple připomíná tvar lodě. Vysoká sedlová střecha je kryta přírodním šindelem. Kaple byla vysvěcena v roce 1998.¹⁸³

V témže roce byly vysvěceny další tři kaple na území brněnské diecéze. První zmíníme **kapli sv. Anny v Rudolci** (okr. Žďár nad Sázavou) od autorů Vladimíra Šolce

¹⁷⁶ Srov. tamtéž, s. 281.

¹⁷⁷ Viz příloha č. 2, obr. 9 a 10.

¹⁷⁸ Srov. VAVERKA, Jiří, aj. *Nové kostely a kaple z konce 20. století v České republice*, s. 289 a 384.

¹⁷⁹ Viz příloha č. 4, obr. 13 a 14.

¹⁸⁰ Tamtéž, s. 344.

¹⁸¹ Srov. tamtéž, s. 397.

¹⁸² Srov. tamtéž, s. 276.

¹⁸³ Srov. tamtéž, s. 306 – 308.

a Vladimíra Čuhela. Kaple má jednoduchý čtvercový půdorys. Dominantu tvoří střecha s náročně řešenými štíty, nad níž se zvedá zvonička.¹⁸⁴ Druhou je stavba **kaple Sv. Sedmipočteníků a sv. Zdislavy ve Víru** (okr. Žďár nad Sázavou), ve farnosti Rovečné od autorky Michaely Mačákové a kol. Třetí velmi zdařilou stavbou je **kaple Sv. Moniky a sv. Augustína ve Vřesicích** (okr. Blansko). Autor projektu Jiří Mach zvolil půdorys ve tvaru slzy, která je znamením vytrvalé modlitby a úpěnlivé prosby sv. Moniky za obrácení syna Augustína. Tento symbol se může stát povzbuzením pro matky k vytrvalosti v modlitbách za jejich děti. Bůh naše modlitby nenechá bez odpovědi, ale často zkouší naši vytrvalost.

3.1.4 Architektura pro liturgii: konec 90. let a začátek nového tisíciletí

Nastupuje období, kdy centrální místo zaujímá liturgie. Liturgická teologie tak dává kritéria pro práci architekta. Středem zájmu architektů již není forma nebo sakralita prostoru, ale rodí se tu architektura pro liturgii. Architektura se stává díky liturgii, při níž dochází k epifanii společenství jakožto Církve, obrazem Božího lidu.¹⁸⁵

„Oblast liturgického symbolismu je odlišná od obecně chápané symboliky v umění a architektuře. V liturgii všechny rituály nejsou zakotveny v sobě samých, neexistují jen pro sebe jako takové, ale závisí na základním tajemství křesťanství. Musí být obecně přijímané. Architekt musí věci správně interpretovat“¹⁸⁶.

V naší vlasti se v tomto období již nestaví tak překotně jako v uplynulých deseti letech svobodného prožívání víry. Zajímavá sakrální stavba byla postavena v obci **Rudice** (okr. Blansko). Jedná se o **kapli sv. Barbory**¹⁸⁷, kterou navrhla Petra Vorlíčková z Brna. Kaple původně vzešla z myšlenky dlouholetého jedovnického faráře P. Františka Vavříčka již v 70. letech 20. století. Doba však budování sakrálních staveb nepřála. Po pádu komunismu v roce 1990 byl biskupem posvěcen základní kámen. O devět let později byla stavba zahájena a v roce 2002 vysvěcena. Kaple je majetkem římskokatolické církve, slouží však i různým církvím v Rudici a zejména jako obřadní síň pro všechny občany. Je postavena z cihel a vápence na čtvercovém půdorysu, který

¹⁸⁴ Srov. tamtéž, s. 346 – 347.

¹⁸⁵ Srov. KOPEČEK, Pavel. Teologie a současná sakrální architektura. *Studia Theologica*. V, podzim 2003, č. 13, s. 16-23. Dostupný také z WWW: <ceeol.com>, s. 23.

¹⁸⁶ Pavel Kopeček, přednáška na Biskupském gymnáziu v Brně *Turbulence a vize současné sakrální architektury*, 15.2.201, ústní podání..

¹⁸⁷ Viz příloha č. 2, obr. 5 a 6.

umožňuje variabilitu vnitřního prostoru.¹⁸⁸ Je to jediná sakrální stavba v brněnské diecézi s možností uspořádání prostoru jako večeřadla. V současné době je uspořádání lavic směrové, pouze jejich zaoblení a mírné nasměrování ve tvaru misky směrem k presbytáři evokuje více prostor večeřadla než je tomu v úzkých podélných sakrálních prostorech.

V roce 2000 byla nedaleko Brna postavena a ve stejném roce vysvěcena **kaple sv. Jana Nepomuckého v Ponětovicích**. Autoři projektu si nepřejí být jmenováni.

Pozoruhodný je **kostel Panny Marie Královny v Hrušovanech u Brna** (okr. Brno-venkov). Ve 20. století zde byla dvakrát snaha vybudovat kostel, ale vyznívala naprázdno. Teprve po založení Nadace fondu na výstavbu kostela v roce 1997, později Nadačního fondu na výstavbu kostela panem Miroslavem Rožnovským, hlavním organizátorem při stavbě kostela, se podařilo dílo zdárně vybudovat mezi lety 2000 – 2004. Z pěti navržených projektů Brněnské biskupství vybralo návrh L. Vojtové, vnitřní úpravu navrhl Jiljí Šindlar. Zasvěcení kostela bylo vybráno na návrh rodáka P. Václava Slouka, který je děkanem u sv. Jakuba v Brně.¹⁸⁹

Kostel Panny Marie, Matky jednoty křesťanů v Tavíkovcích (okr. Znojmo)¹⁹⁰ byl budován v letech 1997 – 2002, po té byl vysvěcen brněnským biskupem. Autorem návrhu je Jiří Mojžíš z Prahy.¹⁹¹

V roce 2002 byla vysvěcena **kaple sv. Václava a sv. Anežky České v Šošůvce** (okr. Blansko)¹⁹². Snaha postavit kapli se datuje do 70. let 20. století. V roce 1995 si obyvatelé Šošůvky měli možnost hlasováním vybrat z pěti architektonických návrhů, jejichž miniatury návrhů byly vystaveny v kulturním domě. Zvítězil návrh Moniky Širné. Stavba byla zahájena v roce 2001. Střecha připomíná sepnuté ruce, v jejichž dlaních visí zvon, zvoucí k modlitbě. Oltář a kříž pochází od umělce Valéra Kováče. Kříž je unikátní dílo, které ve světě nemá obdobu. Je z čírého skla o výšce téměř pět metrů a váží 740 kg.¹⁹³

¹⁸⁸ Srov. Základní informace o jedovnickém kostele a o jedovnické franosti. In *Kostel - průvodce* [online]. 1. vyd. Jedovnice : [s.n.], 2007 [cit. 2011-03-18]. Dostupné z WWW: <<http://plch.info/upload/Texty-jine/Kostel%20-%20pr%C5%AFvodce.pdf>>.

¹⁸⁹ Srov. *Hrušovany u Brna* [online]. 2004 [cit. 2011-03-18]. Kostel, Obecní úřad Hrušovany. Dostupné z WWW: <<http://www.hrusovanyubrna.cz/o-obci/kostel>>.

¹⁹⁰ Viz příloha č. 5, obr. 20 a 21.

¹⁹¹ *Tavíkovice : oficiální stránky obce* [online]. 2011 [cit. 2011-03-18]. Dostupné z WWW: <<http://www.tavikovice.w1.cz>>.

¹⁹² Viz příloha č. 2, obr. 7 a 8.

¹⁹³ Srov. HASONOVÁ, Marie . Šošůvečtí si stavbu působivé kaple prosadili. *Blanenský deník. cz* [online]. 27. 1. 2010, 1, [cit. 2011-03-21]. Dostupný z WWW: <<http://blanensky.denik.cz/serialy/sosuvecti-si-stavbu-pusobive-kaple-prosadili.html>>.

Ve stejném roce byl posvěcen brněnským biskupem základní kámen nového ojedinělého **poutního kostela Božího milosrdenství a sv. Faustyny ve Slavkovicích** u Nového Města na Moravě. „*P. Pavel Habrovec, sdílel se svými farníky jejich starosti a problémy, vnímal jejich vzájemnou nejednotnost, neschopnost smíření, narušené mezilidské vztahy a tíhu doby, propadající se do praktického ateismu a konzumního života. Po celý rok konal s celou farností smírné týdenní adorace. Jejich výsledkem se stala idea postavit novou kapli a všechny bolesti, slabosti i rozbité vztahy odevzdat Božímu milosrdenství*“.¹⁹⁴ Autorem architektonického návrhu je Ludvík Kolek; portrét Pána Ježíše na milostném obraze Božího milosrdenství vytvořil Milivoj Husák. Ostatky sv. Faustyny darovala Kongregace sester Matky Božího milosrdenství v Krakově-Lagiewnikách. Na závěr dopisu, který ostatky doprovázel, krakovské sestry uvedly: „*At se ve vaší farnosti naplňuje příslib Pána Ježíše, který řekl své apoštoly – Kvůli tobě obdaruji milostmi celé okolí. Kéž milosrdný Pán koná mezi vámi veliká znamení a dotýká se vašich srdcí uzdravující mocí své milosrdné lásky.*“¹⁹⁵ Relikviář je vystaven v prosklené skříňce pod svatostánkem. V oltářní desce jsou uloženy ostatky P. Pia.¹⁹⁶

Jednoduchá, přehledná a svým architektonickým ztvárněním moderní je **kaple Panny Marie Sněžné v Budči** (okr. Žďár nad Sázavou). Autorem návrhu je Karel Rosecký, výzdoba Milivoj Husák. Půdorys kaple tvoří symbolický tvar kříže.¹⁹⁷

Ke zdařilým architektonickým počínům z poslední doby patří stavba **kostela Svatého Ducha v Šumné** (okr. Znojmo)¹⁹⁸, která moderním způsobem spojuje tradiční prvky sakrální architektury. „*Architektura kostela vychází ze starých raně křesťanských podélných sakrálních staveb s apsidálním závěrem a přepisuje je pro potřeby současné liturgie*“.¹⁹⁹ Hlavním iniciátorem stavby byl P. Marek Dunda ze společenství katolických kněží Fatym z Vranova nad Dyjí. Autorem kostela je moravský architekt Marek Štěpán. Kruhovým ohniskem prostoru je presbytář vyvýšený o dva stupně vůči lodi, v jehož středu stojí oltář z Božanovského pískovce, podobně jako ambon a samostatně stojící svatostánek ve středu závěru apsidy. V oltáři je zasazen kovový kříž

¹⁹⁴ Nový kostel otevřel svou bránu. *Naše rodina : Český týdeník* [online]. 2008, č. 40, [cit. 2011-03-18]. Dostupný z WWW: <<http://www.nase-rodina.cz/article.php?clanek=583>>.

¹⁹⁵ Tamtéž

¹⁹⁶ Tamtéž

¹⁹⁷ Srov. SVOBODOVÁ, Martina. *Earch.cz : architektura on line* [online]. 15.6.2009 [cit. 2011-03-18]. Kaple Panny Marie Sněžné v Budči. Dostupné z WWW: <<http://www.earch.cz/clanek/4127-kaple-panny-marie-snezne-v-budci.aspx>>.

¹⁹⁸ Viz příloha č. 5, obr. 13 – 17.

¹⁹⁹ ŠTĚPÁN, Marek. *Earch.cz : architektura on line* [online]. 11.12.2010 [cit. 2011-03-18]. Moderní sakrální stavba v duchu křesťanské tradice. Dostupné z WWW: <<http://www.earch.cz/clanek/6135-moderni-sakralni-stavba-v-duchu-krestanske-tradice.aspx>>.

se symboly pěti Kristových ran. V apsidě bude v budoucnu monumentální freska. Dubové lavice, vstupní dveře s reliéfem, keramické podlahy, jemně kletované vápenné omítky a sladěné liturgické vybavení – např. vkusná kropenka u vchodu do kostela budí v návštěvníkovi kostela dojem, jakoby zde kostel stál po staletí. Tento dojem navozují jistě také použité tradiční, klasické materiály z této oblasti. Vysvěcen byl v roce 2008.²⁰⁰ Kostelu Svatého Ducha v Šumné byla udělena Cena klubu za Starou Prahu.²⁰¹

V brněnské diecézi se plánují architektonické soutěže na stavbu kostela Bl. Marie Restituty a ct. Martina Středy v sídlišti Brno-Lesná a kostela Svatého Ducha v sídlišti Brno-Líšeň v komplexu se salesiánským střediskem mládeže. Rovněž se jedná o možné stavbě kostela v sídlišti Brno-Kohoutovice. Na Lesné se podařilo zatím vybudovat první etapu duchovního centra, sál, ve kterém se konají bohoslužby a v přilehlých prostorách jsou učebny a prozatímní fara. Tento objekt byl vysvěcen v roce 2004. Autory návrhu jsou Zdeněk Bureš a Zdeněk Fránek. Po zkušenostech s užíváním, především velké přehřívání betonových prostor v letním období a vzhledem k tomu, že požadavky na architekturu se za patnáct let posunuly, se zvažuje, že bude vypsána nová architektonická soutěž. Architektonické návrhy těchto budoucích kostelů budou ovlivněny novými výzvami pro současnou sakrální architekturu. Pokusme se tedy o krátké shrnutí těchto nových výzev.

3.2 Výchozí aspekty stavby nového kostela

Význam a důležitost nového kostela pro město, městskou část či vesnici je nesporný. A to i v případě, že většina obyvatel se domnívá, že taková stavba je zbytečná. Křesťané v naší zemi, zvláště ti, kteří navštěvují pravidelně bohoslužby jsou v menšině.

Jak bylo uvedeno v předchozích kapitolách, z teologie chrámu, funkce a symboliky liturgického prostoru je patrné, že exteriér a také interiér kostela je znamením, které jen svou přítomností na určitém místě působí evangelizačně, k velkému prospěchu místních obyvatel, pro které je dobrá duchovní správa a aktivity

²⁰⁰ ŠTĚPÁN, Marek. *Earch.cz : architektura on line* [online]. 11.12.2010 [cit. 2011-03-18]. Moderní sakrální stavba v duchu křesťanské tradice. Dostupné z WWW: <<http://www.earch.cz/clanek/6135-moderni-sakralni-stavba-v-duchu-krestanske-tradice.aspx>>.

²⁰¹ FATYM. *com : Kostel Svatého Ducha dostal další ocenění* [online]. Vranov nad Dyjí : 2010 [cit. 2011-03-18]. Dostupné z WWW: <<http://www.fatym.com/view.php?cislocclanku=2010110062>>.

místního církevního společenství skutečným požehnáním. Křesťané mají být solí země, ale soli nemusí být mnoho. Nesmí však ztratit chuť, neboť potom se k ničemu nehodí.²⁰²

3.2.1 Praktické pokyny před započítím stavby platné v brněnské diecézi

Než se začne se stavbou kostela, je třeba získat souhlas diecézního biskupa. Cesta ke stavbě pak může probíhat různě, ale vždy se doporučuje vytvoření místního společenství věřících. Ať se schází pravidelně alespoň jedenkrát týdně ke slavení mše svaté, i když pouze v provizorních prostorách.

V Brně-Lesnė někteří navrhovali scházet se ke mši svaté jedenkrát za měsíc. Generální vikář brněnské diecéze Jiří Mikulášek (*1942) to hodnotí jako nedostatečné pro vytvoření živého místního společenství jako základu nové farnosti. Lidé pak jezdí na bohoslužby do centra města a těžko tak může vzniknout nová farnost. Pokud je ale mše svatá společně slavena každou neděli, vytvoří se vazby mezi věřícími, děti z rodin zde najdou své kamarády a společenství se rozvíjí. To se také podařilo na Lesně, díky tomu, že se věřící scházeli každý týden a postupně ubývalo těch, kteří jezdili za bohoslužbami do centra města.

Zkušenosti z Německa ukázaly, že stavět kostely na sídlištích bez vytvoření místního společenství věřících je neprozíravé, neboť lidé se tam po vybudování kostela nenaučili chodit. Nepřijali nový kostel, na kterém neměli svůj podíl.

Pokud je tedy vytvořeno liturgické společenství, může se založit spolek pro stavbu kostela, příp. se zřídí nová farnost, která pracuje pod vedením faráře. Spolek, příp. nadace nebo nadační fond pracují samostatně.²⁰³

V srpnu roku 2010 vydal brněnský biskup směrnice pro realizaci nových kostelů a kaplí.²⁰⁴ Píše se zde: „Vzhledem k nesrovnalostem, které se objevují při realizaci novostaveb kostelů a kaplí, při zřizování soukromých či veřejných kaplí a při jejich žehnání, resp. svěcení, vydávám tento pokyn, o jehož respektování žádám duchovní správce farnosti i představené řeholních komunit a komunit zasvěceného života působících na území brněnské diecéze.

²⁰² Srov. Mt 5,13.

²⁰³ Rozhovor s generálním vikářem brněnské diecéze Mons. Jiřím Mikuláškem dne 14.3.2011 Ústní podání.

²⁰⁴ ACEB 08/2010

Novostavby kostelů a kaplí

- 1. Je-li duchovní správce farnosti po konzultaci s děkanem a s duchovními správci v sousedství přesvědčený o vhodnosti a pastorační potřebě výstavby nového kostela (kaple), písemně požádá biskupa (ordináře) o souhlas se záměrem novostavby²⁰⁵).*
- 2. Biskup (ordinář) projedná záměr s Kněžskou radou a písemně vyrozumí žadatele o výsledku jednání.²⁰⁶*
- 3. Výběr návrhu novostavby musí být proveden ve spolupráci s Diecézní liturgickou komisí (liturgem, organologem a Radou pro liturgický prostor)²⁰⁷ a vítězný návrh touto komisí po té odsouhlasen. Na novostavby kostelů je třeba vypsát soutěž, u novostaveb kaplí pak vyzvat alespoň 3 autory.*
- 4. Všechny stupně projektové dokumentace – včetně návrhu mobiliáře – musí být před realizací schváleny Diecézní liturgickou komisí.*
- 5. Po dokončení a vybavení sakrálního objektu může být sakrální stavba svěcena / žehnána pouze biskupem (ordinářem) nebo jím pověřenou osobou. O vykonaném aktu vystaví světitel listinu stvrzující patrona objektu, den svěcení / žehnání, vložení ostatků ap. Listina bude uložena ve farním archivu a kopie v archivu Biskupství brněnského.*
- 6. Kostel nesmí být předán ke světskému užívání bez souhlasu ordináře“.²⁰⁸*

Duchovní správce farnosti tedy vyplní formulář s názvem *Žádost Biskupství brněnského o schválení záměru na novostavbu*. Zde vyplní údaje o tom, kdo bude investorem stavby, dále údaje o počtu obyvatel v obci, o počtu katolíků a kolik z nich je praktikujících. Následují údaje o požadované kapacitě novostavby – počet míst k sezení a k stání a jestli zde bude svatostánek. Formulář dále vypočítává možné funkční prostory novostavby – ty které jsou zamýšlené k realizaci se zaškrtnou spolu s možným využitím. Vyplnit je nutno také plán financování, kde se uvedou předpokládané náklady stavby, kolik je v současnosti k dispozici a jaké sbírky ročně se očekávají. Formulář pak nabízí tyto formy pro zadání studie: Veřejná soutěž, vyzvaná soutěž, konkurz nebo přímé zadání autorovi. Dle výše uvedené směrnice je však nutno u novostavby kostela vypsát soutěž. Po vyplnění předpokládaného zasvěcení kostela se napíše odůvodnění

²⁰⁵ Příslušný formulář je přílohou ACEB nebo také na <http://www.biskupstvi.cz/dokumenty/formulare>.

²⁰⁶ Srov. kán. 1215 CIC.

²⁰⁷ Srov. kán. 1216 CIC.

²⁰⁸ Srov. kán. 1222 CIC.

žádosti, vyjádření faráře a děkana s jejich podpisy. Na závěr je údaj o dni schválení záměru Kněžskou radou s podpisem sekretáře Kněžské rady.

Pod čarou je pak místo k vyjádření biskupa, tedy souhlas ke stavbě nebo zamítnutí a zdůvodnění tohoto rozhodnutí. Kněžská rada po projednání návrhu pouze radí, ale konečné rozhodnutí patří biskupovi.

K výběru projektu odborníky je třeba poznamenat, že je to jistě správná cesta. Na druhou stranu, pokud místní společenství věřících projekt nepřijme, stane se to zdrojem velkého napětí. Proto je třeba důsledně hledat shodu, neboť vnitřně nepřijatá stavba kostela nepřispívá k duchovnímu rozvoji obce, ale může ji i brzdit.

Doporučuje se, aby před započítím stavby nového kostela byla k dispozici polovina prostředků. Mons. Mikulášek sdělil, že u hnutí Fokoláre se doporučuje alespoň třetina prostředků, zbytek se ponechává na Boží Prozřetelnosti. Zakladatel kongregace salesiánů sv. Jan Bosko začal stavět chrám Panny Marie Pomocnice v Turíně když měl v hotovosti asi tolik, jako pár haléřů. Jeho velká důvěra v pomoc Panny Marie však nebyla zklamána. Mons. Jiří Mikulášek vyslovil zkušenost, že když se začne se stavbou, tak lidé víc dávají. Je dobré mít model stavby. Uvádí příklad, kdy P. František Vavříček si nechal udělat model a poté sháněl za totality nedostatkové zboží, jakým byly cihly. Přišel za ředitelem cihelen s prosbou, ale radikální odpověď zněla: „Nemáme!“ Vybalil model senetářovského kostela a když ho ředitel uviděl prohlásil: „Tak na tohle dáme!“ A celý příběh má velmi zajímavou dohru. Když ředitel onemocněl na rakovinu, připravil ho na setkání s Pánem a zaopatřil svátostmi. A za zemřelého ředitele cihelen pak sloužil mši svatou v novém kostele za účasti jeho manželky a dětí.²⁰⁹

3.3 Situace v Brně-Líšni

3.3.1 Z historie společenství věřících v sídlišti a zrod myšlenky stavby nového kostela

V letech 1975 – 1985 bylo vystavěno na východním okraji města Brna sídliště Líšeň pro dvacet pět tisíc obyvatel. Architekti sídliště z firmy Stavoprojekt pod vedením architekta Viktora Rudiše (*1927) byli lidé prozíraví a v plánech sídliště ponechali volné místo pro možné budoucí duchovní centrum, které v době totality nebylo možné

²⁰⁹ Rozhovor s generálním vikářem brněnské diecéze Mons. Jiřím Mikuláškem dne 14.3.2011 Ústní podání.

legálně navrhnout. Kolem roku 1985 vznikla myšlenka postavit v sídlišti Líšeň kostel zasvěcený Duchu Svatému v okruhu lidí kolem tehdejšího líšeňského faráře P. Leopolda Nesvedy. Kostel v původní zástavbě Líšně prostorově nestačil pro nový příliv věřících ze sídliště. Většina mladých rodin s dětmi tehdy dojížděla na bohoslužby do kostela Neposkvrněného početí Panny Marie na Křenové, kde v těchto letech působil kanovník, farář P. Bohuslav Cemper a jeho vikář P. Jiří Kaňa. Ten se aktivně věnoval pastorační práci předškolních a mladších školních dětí, připravoval pro ně setkání na faře na Křenové a s pomocí loutky „Sedmikráska“ jim nenásilně vštěpoval základní lidské i křesťanské hodnoty. V archivu Nadace pro radost v Líšni se dodnes nacházejí kresby dětí z této doby na téma: *Jak si představuji nový kostel v Líšni*. Myšlenka stavby nového kostela byla velmi živá u dětí i dospělých. Mnozí z rodičů těchto dětí patřili do společenství manželů, které dlouhodobě duchovně vedl salesián P. Petr Baran.

Přišel rok 1989, pád totality a velké změny. V následujícím roce bylo vyplněno přání brněnského biskupa Vojtěcha Cikrle, aby do Líšně přišli salesiáni, neboť podle demografického průzkumu v Líšni žilo nejvíce mladých lidí ze všech brněnských sídlišť. První salesián působící v Líšni byl P. Pavel Klimovič. Myšlenku stavby nového kostela rozšířil o středisko pro mládež, neboť byla obava, že pokud se začne stavět nejprve kostel, odrostou mezitím děti, které je nutné výchovně podchytit. Bylo třeba jednat rychle. Společenství mladých rodin s dětmi bylo postaveno před nelehkou volbou: buď dále dojíždět na Křenovou, kde byly vyhovující prostorové možnosti (rodiče s kočárky tyto prostory potřebují) nebo se začít angažovat v sídlišti Líšeň, vzdát se krásy sakrálního prostoru a spokojit se s nedělní bohoslužbou v provizorních prostorech kulturního centra, příp. v těsných prostorách líšeňského farního kostela sv. Jiljí. Ačkoliv rozhodnutí bylo bolestné, výzva byla pochopena a přijata a mladé rodiny se začaly angažovat v sídlišti Líšeň.

3.3.2 Období pronajatých provizorních prostor pro bohoslužbu

Farář P. Pavel Klimovič od první neděle adventní roku 1990 začal sloužit nedělní mše svaté v kulturním centru na ulici Kotlanova a později v podobném centru na ulici Masarova. Začínalo se tak vytvářet nové liturgické společenství, které na počátku čítalo kolem 50ti osob. Pro mnohé nebylo jednoduché vnitřně přijmout tyto provizorní prostory. P. Pavel Klimovič však mohl působit v Líšni pouze jeden rok,

neboť byl v roce 1991 přeložen. Salesiáni v Brně se rozhodli pro stavbu kostela v Žabovřeskách, aby dostáli svému slibu, jak bylo uvedeno dříve. Rozhodovali se mezi Lesnou, Líšní a Žabovřeskami. Líšeň se tedy ocitla bez podpory salesiánské provincie, která nechtěla podporovat v Brně dvě centra. Nastoupivší nový farář P. Evžen Rakovský se tedy rozhodl celé dílo – stavbu střediska pro mládež s kostelem - zaštitit na farní úrovni. Shromáždil kolem sebe několik desítek dobrovolníků, kteří začali intenzivně pracovat pro uskutečnění záměru. Utvořilo se také společenství *Živého růžence* na sídlišti a rodiny se společně modlily za víru pro sídliště a uskutečnění stavebního záměru. Úmysl modlitby na celý rok byl vždy vybrán po poradě s farářem, což přetrvává podnes.

3.3.3 Založení nadace

V roce 1992 založil P. Evžen Rakovský Nadaci pro výstavbu komplexu střediska mládeže v Brně-Líšni, od roku 2004 se zkráceným názvem Nadace pro radost. Zřizovatelem byla Římskokatolická farnost u kostela sv. Jiljí. Prvním správcem nadace se stal pan Stanislav Javora z Chrlíc. V následujícím roce paní hraběnka Miloslava Belcredi věnovala v sídlišti pozemky na stavbu kostela a střediska. Na těchto pozemcích se nacházelo zařízení staveniště firmy Komfort, která stavěla základní školu na Horníkově ulici. V roce 1995 nadace tento „likusák“ zakoupila a zrekonstruovala pro potřeby provizorního střediska mládeže. Byla zde zřízena také kaple, kde první ředitel střediska P. Jiří Veselý sloužil mše sv. pro mládež. V této době se změnilo místo pro nedělní bohoslužby v sídlišti. Díky vstřícnosti ředitele školy se věřící scházeli v jídelně základní školy na Horníkově. Salesiánská provincie Praha posléze dílo v Líšni přijala za své a po návštěvě hlavního ekonoma z Říma byla přislíbena finanční výpomoc. V prosinci 1997 navštívil sídliště Líšeň hlavní představený salesiánů Don Juan Vecchi. Požehnal plány budoucího střediska, které po neúspěšné architektonické soutěži vypracoval na výzvu podle požadavků salesiánů student stavební fakulty VUT v Brně Michal Svoboda jako svoji diplomovou práci.²¹⁰ Po absolvování školy se stal salesiánem – koadjutorem a v současnosti je ředitelem Salesiánského střediska mládeže v Praze-Kobylisích. Projekt zastřešil architekt Libor Žák.

²¹⁰ Biskup Vojtěch udělil salesiánům v Líšni v roce 1997 výjimku a u stavby střediska již nežádal schválení od Diecézní liturgické komise. Na nový kostel se tato výjimka nevztahuje.

3.3.4 Stavba salesiánského střediska mládeže

V letech 1998 – 1999 byla postavena první část I. etapy stavby střediska mládeže – tělocvična s horolezeckou stěnou nákladem 15,5 mil. Kč. Tělocvična byla požehnána provinciálem salesiánů P. Janem Komárkem 13. října 1999 a první mše svatá zde byla sloužena v neděli 17. září 1999. Od této doby tedy měli věřící v sídlišti vlastní prostor pro nedělní bohoslužbu, i když to byl prostor provizorní a tato situace trvá dodnes.

V roce 2004 byla dokončena druhá část I. etapy stavby střediska – oratoř, nákladem 24,5 mil. Kč a byla požehnána brněnským biskupem 12. září 2004.

II. etapa stavby spolu s komplexem hřišť byla dokončena v roce 2010 v rámci projektu SALVe (Salesiánský areál líšeňské veřejnosti a zároveň pozdrav Salve Regina), na který byla získána dotace z fondů Evropské unie ve výši 35 mil. Kč. Spoluúčast na projektu ve výši 9,1 mil. Kč zajišťuje nadace. Stavba byla požehnána provinciálem salesiánů P. Petrem Vaculíkem 24. října 2011

Novým ředitelem střediska se stal P. Josef Mendel. Středisko je tedy celé dokončeno a pravděpodobně v roce 2011 nebo začátkem roku 2012 bude stavba splacena.

3.3.5 Je v Líšni myšlenka stavby nového kostela ještě živá?

Nadace měla od počátku v plánu ještě III. etapu stavby, a to kostel Ducha Svatého s farou a domem komunity pro ubytování salesiánů. Tento cíl je uveden také ve statutu nadace.

Od roku 2005 působí v Líšni jako farář P. František Vavruša, který se o rok později stal předsedou správní rady nadace. Přišel s návrhem změny místa pro stavbu kostela. Původně měl kostel navazovat na středisko směrem k nákupnímu centru na Kotlanově. Nové místo je na škvárovém hřišti těsně pod likusákem na Horníkově ulici nad střediskem mládeže. P. Vavruša zde vidí lepší symboliku stavby kostela, který má stát nahoře. Členové nadace kromě jednoho tuto změnu místa přijali, i když nebyl znám názor ostatních věřících.²¹¹

²¹¹ Viz příloha č. 6, obr. 22 a 23.

Salesiáni, kteří v Líšni působili se většinou snažili o sjednocení věřících a překonání určitého napětí mezi „starou“ a „novou“ Líšní, které se občas vyskytovalo. Bylo to dlouholeté trpělivé úsilí, se střídavými úspěchy a neúspěchy. Zda je lépe ponechat jen jednu farnost nebo stávající farnost rozdělit na dvě je další dosud nezodpovězenou otázkou.

V neděli se nyní účastní mše svaté v tělocvičně kolem 250 věřících, tedy jejich počet od roku 1990 vzrostl pětkrát. Ovšem od doby vzniku myšlenky na stavbu uplynulo více než 25 let, a vyvstává otázka, zda lidé stavbu nového kostela chtějí a jaké uspořádání liturgického prostoru nejvíce odpovídá jejich představám. Nový kostel se staví pro společenství věřících, bude jejich „domovem“, proto je třeba reflektovat tento „hlas lidu“. V závěrečné praktické části práce bude tedy pojednáno o kvantitativním průzkumu a výsledcích, aby bylo možno odpovědět na zásadní otázky nutné k realizaci kostela. Pokud by totiž většina lidí s myšlenkou tak velkého díla nesouhlasila, byla by její realizace vážně ohrožena ne-li znemožněna.

4 Průzkum názorů na stavbu nového kostela v sídlišti Líšeň

4.1 Metodika

V první fázi kvantitativního výzkumu byl formulován praktický problém, který zní: „*Chtějí věřící ze sídliště postavit kostel? Pokud ano, tak jaký*“? Bylo rozhodnuto o vzorku věřících, kteří budou dotazováni. Z množiny všech líšeňských farníků (kolem 960 osob navštěvujících v neděli bohoslužbu) byla pro tento účel vybrána podmnožina těch, kteří budou v době rozdání dotazníku přítomni na nedělní bohoslužbě v sídlišti Líšeň. Počet dotazovaných byl stanoven na 150. Bylo rozhodnuto o technice sběru informací. K tomuto účelu sloužila schránka ve vestibulu střediska mládeže, kam respondenti mohli odevzdávat vyplněné dotazníky po dobu jednoho měsíce.

Ve druhé fázi byly dotazníky v počtu 150 kusů rozdány respondentům, když byli předtím, po farních ohláškách, krátce seznámeni s účelem výzkumu, návodem jak dotazník vyplňovat a kam ho odevzdat. Metoda dotazníku byla vybrána z důvodu poměrně snadného získání velkého množství důležitých informací, a také pro přehlednost, která usnadňuje vyhodnocování.

Třetí fáze výzkumu zahrnovala vyhodnocení vyplněných dotazníků, k čemuž posloužily maticové vzorce počítačového programu Microsoft Excel. Výsledky výzkumu a komentáře k nim jsou uvedeny v následujících podkapitolách.

4.2 Dotazník

Při sestavování dotazníku byla výchozím bodem syntéza znalostí získaných studiem dostupné literatury z oboru teologie a funkce liturgického prostoru v současnosti, jak je podrobně rozvedeno v prvních dvou kapitolách této práce. Dále byl důležitý praktický vhled do problematiky farnosti Líšeň.

V úvodu dotazníku bylo krátce pojednáno o autoru dotazníku, důvodech a metodice vyplnění. Následují otázky na pohlaví, věk, bydliště stará Líšeň, sídliště Líšeň nebo jiné, kde byla možnost uvést místo. Tímto způsobem byli respondenti rozděleni do čtyř skupin podle věku a umožněno také rozdělení podle pohlaví a bydliště. Po poděkování za vyplnění následovaly otázky, kterých je celkem 15.

První otázka zjišťovala, kde se respondent nejčastěji účastní mše svaté, zda v kostele, tělocvičně nebo jinde. Poté byl kladen dotaz na to, jak se daří prožít mši

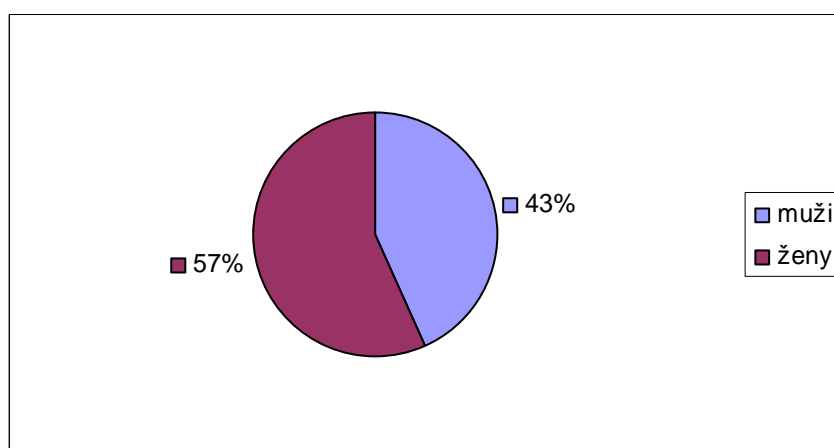
svatou v tělocvičně. Odpovědi od dobře, prostředí mně vyhovuje až po zcela zápornou měly pomoci zmapovat, jak návštěvníci vnímají nesakrální prostor v praktickém prožívání. Třetí otázka byla klíčová a dotazovala se, zda respondent chce, aby v sídlišti stál nový kostel. Následuje dotaz na farnost Líšeň, zda ponechat jednu nebo vyčlenit sídliště do nové farnosti.

Respondenti, kteří vyjádřili, že nesouhlasí se stavbou nového kostela dále nepokračovali a dotazník mohli odevzdat. Pro ty, kteří souhlasili bylo připraveno dalších 11 otázek, dotazujících se na patrocinium kostela, místo pro stavbu, velikost kostela, uspořádání liturgického prostoru a umístění svatostánku. Dále byl dotaz na alokaci křtitelnice a místo pro svátost smíření. Poslední tři otázky se týkaly účasti malých dětí při liturgii; dále zda by měl mít nový kostel věž a zvony a naposledy, jestli je zájem, aby u kostela byly také prostory pro setkávání po bohoslužbách.

Dotazník v úplném znění je umístěn v příloze č. 1.

4.2.1 Respondenti

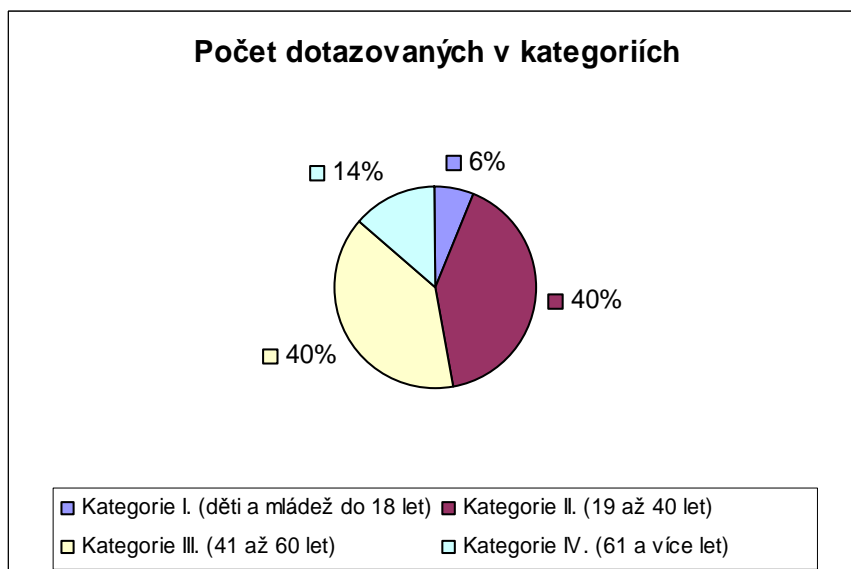
Ze 150 rozdaných dotazníků bylo získáno celkem 113 vyplněných, tzn. že návratnost byla 75,3 %, což je velmi pozitivní výsledek. U kvantitativního výzkumu bývá návratnost často nejslabším článkem. Bývá tak nízká, že dostatečně nereprezentuje zkoumanou sociální skupinu.²¹²

Graf č. 1. Procentické zastoupení mužů a žen ve skupině respondentů.

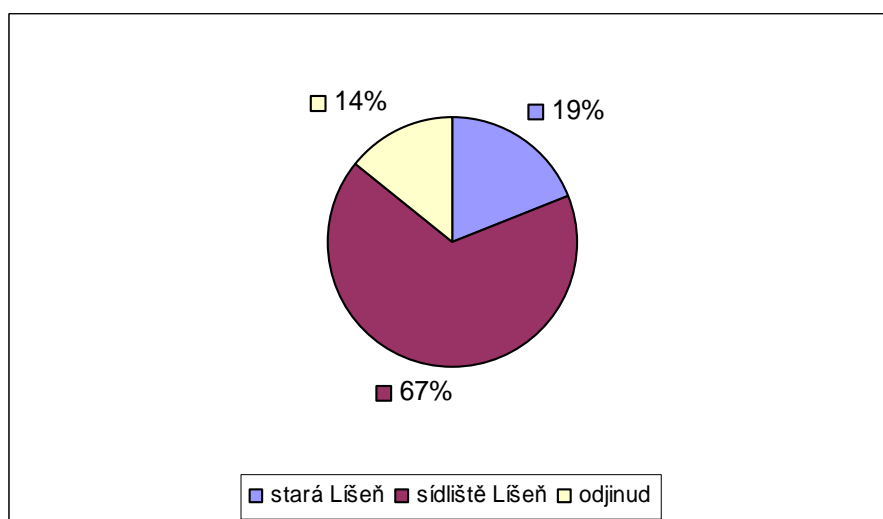
Ze 113 respondentů bylo 64 žen a 49 mužů; procentické zastoupení je zřejmé z grafu č.1.

²¹² Srov. DISMAN, Miroslav. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. 3. vyd. Praha : Karolinum, 2009. 372 s. ISBN 978-80-246-0139-7. s. s. 141.

Graf č. 2 Počty respondentů podle věkových kategorií

Nejpočetnější byly II. a III. věková kategorie - 45 a 44 respondentů (40 %). V kategorii nad 60 let bylo 15 respondentů (14 %) a nejmladší I. kategorie s dětmi a mládeží do 18 let měla pouze 7 respondentů (6 %), jak je vidět z grafu č. 2.. Je možné předpokládat, že malé děti v rodinách nevyplňovaly dotazník samostatně, ale měly podíl při vyplňování s rodiči, což nelze ověřit ani vyvrátit.

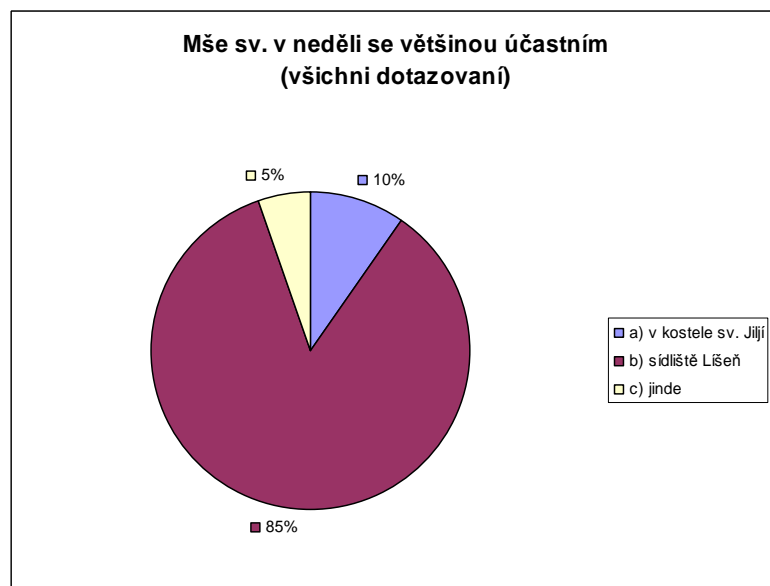

Graf č. 3 Bydliště respondentů

Z výsledku dále vyplynulo, že 75 respondentů (67 %) bydlí v sídlišti Líšeň, 21 respondentů (19 %) bydlí ve staré Líšni, což je téměř pětina a 16 (14 %) je odjinud, a to 6 z Brna-Vinohrad, 2 z Brna-Černovic, 2 z Brna-Husovic, 2 z Vranova u Brna,

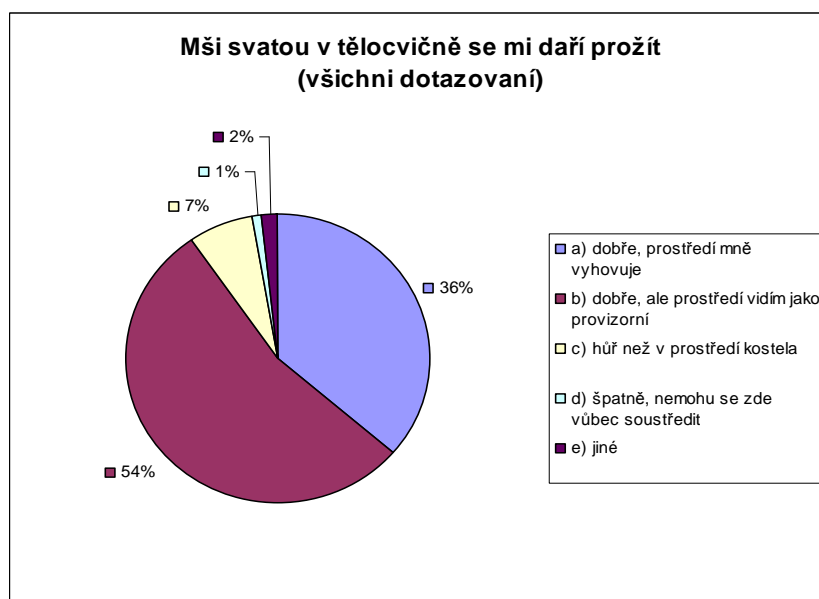
1 z Brna-Židenic, 1 ze Šlapanic, 1 ze Starého Brna a nejbližší bydliště má 1 respondent ze Vsetína.

4.2.2 První oddíl dotazníku – otázka 1. – 4.

Graf č. 4 Nejčastější místo účasti na mši sv. v neděli

1.otázka zmapovala fluktuaci respondentů. Z grafu č. 4 je patrné, že většina, tj. 96 respondentů (85 %) chodí do sídliště na nedělní bohoslužby pravidelně, 11 respondentů (10 %) navštěvuje kostel v Líšni a 6 respondentů (5 %) chodí jinam.

Graf č. 5 Prožívání mše svaté v provizorních prostorách

2. otázka týkající se prožívání mše sv. je znázorněna grafem č. 5. Většina, tj. 61 respondentů (54 %) prožívají mši svatou v tělocvičně dobře a prostředí jim vyhovuje. Dobře prožívá, ale vnímá provizorní prostor 41 respondentů (36 %) a hůř než v kostele ji zde prožívá 8 respondentů (7 %), špatně jeden. Dva se nemohou soustředit proto, že mají příliš živé děti. Muž (74 let) ze Vsetína uvedl, že „*kostel je prostor důstojnější*“.

Graf č. 6 Názory respondentů na stavbu nového kostela v Brně-Líšni

3. otázku, která mapuje zájem o stavbu nového kostela znázorňuje graf č.6. Jedná se o nejdůležitější otázku pro naši práci, která jednoznačně ukázala, že myšlenka stavby nového kostela v Líšni je od roku 1985 stále živá. Skupina 102 respondentů (90 %) vyjádřila souhlas se stavbou, 3 byli proti (3 %) a 5 (4 %) neví. Odpověď jiné zakroužkovali 3 respondenti (3 %).

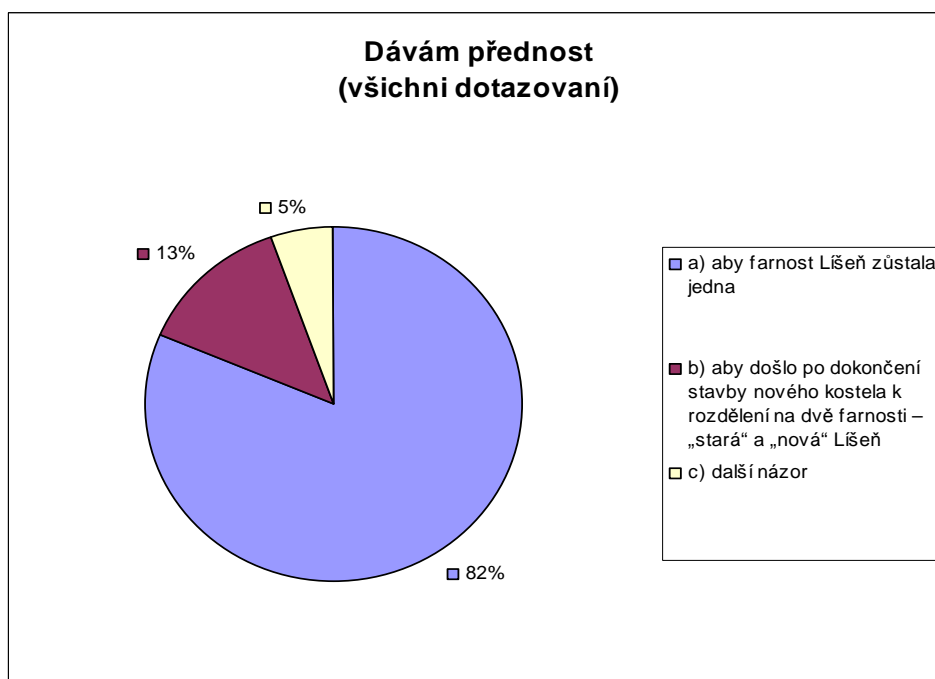
Vzhledem k závažnosti otázky rozebereme výsledky podrobněji. Všichni respondenti, kteří zakroužkovali jiné odpovědi než ano byli muži. Znamená to, že všechny ženy ve zkoumané skupině vyjádřily souhlas se stavbou nového kostela. Pouze u této otázky je vliv pohlaví na odpověď statisticky významný.

Odpověď **ne** uvedli tři muži. Jeden muž ze sídliště (27 let) uvedl: „*Z důvodu, aby tato stavba neprovokovala veřejnost a přijde mi to zbytečné, jelikož hala funguje dostatečným způsobem*“. Druhá odpověď ne je okomentována mužem ze sídliště (28 let) slovy: „*Postavte, prosím, nové kulturní centrum např. i pro mezináboženský*

dialog“. Třetí ne je od muže ze staré Líšně (71 let) s dodatkem: „Až bude přebytek finančních prostředků“.

Odpověď **nevím** zakroužkovalo pět mužů ze sídliště ve věku 78, 43, 30, 24 a 17 let.

Odpověď **jiné** uvedli tři respondenti. Dva muži ze sídliště, z nichž první (35 let) připsal: „*Může být*“ a druhý (57 let): „*Až postavíme chrám z našich srdcí, tak můžeme uvažovat o stavbě z kamene*“. Třetí je chlapec (12 let) z Vranova u Brna, který připsal: „*Ani ne, možná*“. Přes tyto záporné či nejasné odpovědi je potěšující skutečnost, že 90 % dotázaných odpovědělo kladně. Liturgické společenství ze sídliště je tedy poměrně jednotné v názoru.

Graf č. 7 Graf preferencí ohledně zachování nebo rozdělení farnosti Líšeň

Ve **4. otázce** znázorněné grafem č. 7 vyjadřují respondenti, že ve velké většině dávají přednost jedné farnosti, což je zajímavý výsledek svědčící o tom, že se salesiánům přes mnohá úskalí podařilo farníky sjednotit. 91 respondentů (82 %) si přeje zachovat jednu farnost, 15 (13 %) je pro rozdělení a 6 (5 %) má jiný názor. Např. muž (32 let) ze staré Líšně: „*Nepřijde mi to důležité; nevím, co by přinesla nová farnost a naopak, jestli jedna velká farnost není až příliš rozsáhlá – nerozumím problematice*“. Muž (49 let) ze sídliště píše: „*Asi jedna, ale znám situaci ve Zlíně, tak nevím*“. Muž (71 let) ze sídliště: „*Nevím, nemám dost informací*“. Muž (35 let) ze sídliště: „*Záleží na*

situaci. Zatím se zdá, že by dvě společenství (farnosti) mohly fungovat dobře“. Muž (30 let) ze sídliště: „Jedna farnost, dva kostely, starý kapacitně nedostačuje“. Žena (28 let): „Jsem ze staré Líšně, chodíme na mši do nové. Když jsou děti nemocné, jeden z nás rodičů chodíme do staré Líšně, kde potkáváme sousedy. Líbí se mi také v létě mše sv. na Kostelíčku – sejde se stará i nová Líšeň, ale chybí nám přes prázdniny mše ve středisku – kostel není moc vhodný pro děti – absence ‚útočiště‘ se zlobícími dětmi / plačícími...“.

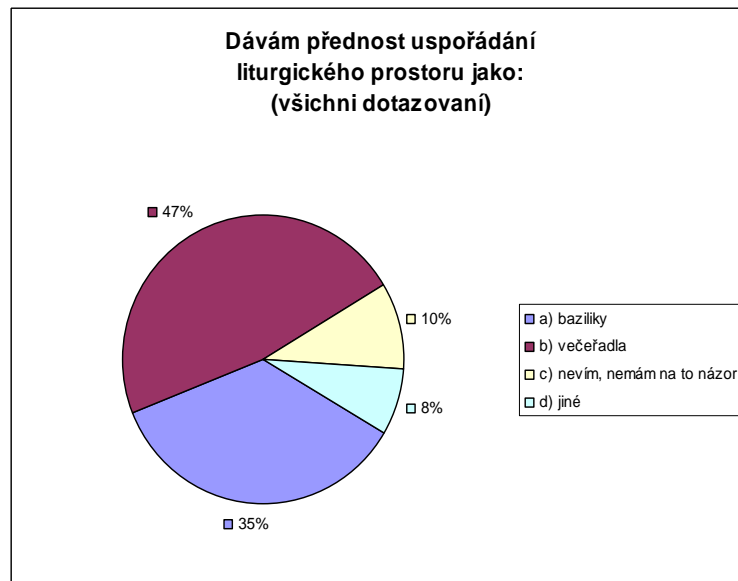
4.2.3 Druhý oddíl dotazníku – otázka 5. – 15.

V druhém oddílu se snížil celkový počet respondentů o 3, kteří nesouhlasili se stavbou. Celkový počet dotázaných ve druhém oddíle byl tedy 110.

Začínal **otázkou 5.** tazající se po možném zasvěcení kostela. 97 respondentů (93 %) bylo pro zasvěcení Duchu Svatému. Jeden muž uvedl, že „*pokládá tuto volbu (Duch Svatý) za vůbec nejkrásnější*“. Ve III. a IV. věkové kategorii byli všichni dotázaní pro toto zasvěcení, v I. kategorii. byli 3 proti a ve II. kategorii byli 4 proti (navrhli sv. Dominika Savia, sv. Kláru, Jana Boska – 4krát, sv. Prokopa). 1 nevěděl a 1 připsal: „*Nevím – je třeba modlit se o vůli Boží, komu má být zasvěcen*“. Žena (51 let) ze sídliště ke kladné odpovědi napsala: „*Ale již nyní více prožívat duchovní přípravu na Letnice (novéna, litanie, tématické povídání – úryvky z literatury s touto tematikou)*“.

6. otázka se týkala umístění novostavby kostela na novém místě nad střediskem mládeže. 93 respondentů (87 %) souhlasilo s novým místem, pouze 2 (2 %) byli proti. 8 respondentů (7 %) nevědělo a 4 (4 %) vyjádřili jinou možnost: Např.: „*Dole, vedle hřiště*“ a „*Připadá mně, že je to malé místo na kostel*“.

7. otázka se týkala velikosti kostela. Nejvíce respondentů chtělo prostor pro 400-500 sedících osob, celkem 67 dotázaných (63 %), dále 30 (28 %) žádalo velikost pro 200-300 sedících osob a pouze 3 chtěli kostel pro 600-700 osob. Pro jinou než navrženou velikost se vyjádřilo 6 dotázaných (např. pro 1000 osob, 300-400 osob aj.).

Graf č. 8 Liturgický prostor jako večeřadlo nebo basilika

8. otázka: Dávám přednost uspořádání liturgického prostoru jako:

možnosti	Celkem	Kategorie I.	Kategorie II.	Kategorie III.	Kategorie IV.
a) basiliky	37	4	16	11	6
b) večeřadla	50	3	19	25	3
c) nevíím	10	1	1	5	3
d) jiné	8	0	5	2	1

Tabulka č. 1: Preference uspořádání liturgického prostoru

Z grafu č. 8 je patrná obliba liturgického prostoru uspořádaného jako večeřadlo. 50 dotázaných (47 %) je pro večeřadlo, 37 dotázaných (35 %) je pro uspořádání podélné – tedy basilikální. Ovšem v kategorii I. a IV. zvítězilo podélné uspořádání, jak je možno vidět v tabulce č. 1. V kategoriích II. a III. zvítězilo jasně uspořádání jako večeřadlo.

Dvě poznámky byly učiněny u odpovědi d) jiné. Muž (35 let) z Vinohrad navrhuje: „*Půlkruh či vějíř, aby nikdo nebyl za zády kněze*“. Žena (28 let) ze sídliště píše: „*Typově jako v Žabovřeskách nebo v Praze-Kobylisích*“. „*Jako v Žabovřeskách*“ uvádí také muž (32 let). Žena (30 let) ze sídliště: „*Svatostánek vpředu, lavice do půlkruhu*“. Muž (74 let) navrhuje: „*Kruhová výseč, obětní stůl v centru výseče, svatostánek ve vrcholu*“. Muž (30 let) ze sídliště: „*Dle možností architektury a místa stavby, ať je to praktické, aby bylo dobře vidět a slyšet, správná akustika!*“

9. a 10. otázka se týkala svatostánku. Z průzkumu je zřejmé, že 89 respondentů (89 %) upřednostňuje svatostánek umístěný v hlavní lodi kostela v presbytáři, pouze 11 by dalo přednost umístění v adorační kapli a 4 jinde. V následující otázce, zda svatostánek samostatně stojící nebo zabudovaný ve zdi kostela dali respondenti přednost samostatně stojícímu – 60 respondentů (57 %), zatímco zabudovaný si přeje 31 (30 %) dotázaných. Žena (32 let) ze staré Líšně k umístění svatostánku uvedla: „*Líbil by se mi nějaký zajímavý nápad věřícího architekta*“. Žena (51 let) ze sídliště chce svatostánek „*viditelný hned od vstupu (umožňuje pozdravení i úctu návštěvníků)*“. Žena (53 let) ze staré Líšně upřednostňuje svatostánek „*uprostřed na oltáři*“. Žena (20 let) ze sídliště: „*Je to jedno, ale aby byl dobře vidět a byl vkusný*“. Žena (35 let) ze sídliště: „*Na místě tolik nezáleží, důležitá je úcta*“. Muž (74 let) ze Vsetína odpověď doplnil: „*Na nejprestižnějším místě, jež upoutá pozornost již při vstupu*“.

11. otázka řeší křtitelnicí, kdy jasně zvítězilo její umístění v blízkosti presbytáře – 79 dotázaných (78 %). 8 respondentů by chtělo umístění uprostřed kostela a dva by si přáli baptisterium pro možnost křtu ponořením. Žena (35 let) se necítí kompetentní a píše: „*Napadá mne otázka, je-li křtitelnice nutná. Ke křtu stačí voda*“.

12. otázka se ptá na prostory pro svátost smíření. 77 respondentů je pro zповědňi místnost a 27 pro klasické zповědňice. Návrh muže (34 let) ze sídliště byl doplněn poznámkou: „*Jako u kapucínů*“. Muž (74 let): „*Zповědňi místnost odvětranou s maximálním pohodlím pro kněze*“. Muž (30 let) sídliště: „*Zповědňi místnost odhlučněnou*“.

13. otázka dokazuje vstřícnost věřících v sídlišti k malým dětem. Většina dotázaných odpověděla, že je účast malých dětí v kostele neruší, že tam patří – 70 osob (65 %). 36 (33 %) navrhuje, aby měly svůj ozvučený prostor a pouze 2 mají jiný názor. Dívka ze sídliště (12 let): „*Je dobré, aby na část mše měly katechezi v jiné místnosti*“. Žena (28 let) ze sídliště: „*Ale měla by tam být místnost, kam odejít v případě, kdy dítě brečí*“. Žena (35 let): „*Je dobře, aby se účastnily mše sv. Měly by se učit, že nemohou při mši běhat, křičet atd. To mne ruší. Ale vím, že to záleží na rodičích a jejich soudnosti*“. Muž (35 let) z Vinohrad navrhuje: „*Patří tam, ale je lépe, aby měly svou místnost, kam mohou odběhnout v případě ,nouze*“. Muž (32 let) stará Líšeň: „*Máme malé děti, byl bych pro, aby se pro děti vyhradilo v kostele místo. Rozhodně ale nechci oddělenou místnost, kde budou vytržené z dění v kostele*“. Žena (28 let) ze sídliště zakroužkovala za a) patří tam a dopsala: „*Ale chápu, že staré osoby to vnímají jinak*“. Z dotazníku kupodivu vyplynulo, že nejstarší kategorie respondentů má naopak velmi

tolerantní přístup k malým dětem v kostele – dokonce je absolutním vítězem ze všech věkových kategorií s 85% kladných odpovědí typu a) neruší mě, patří tam. Bohu díky za tak uvědomělé staré lidi v sídlišti.

14. otázka mapuje, zda je mezi respondenty zájem, aby kostel měl věž a zvony. V celé skupině převládl názor ano – 82 dotázaných (77 %), pouze 7 bylo proti a 17 (16 %) má jiný názor. Je zajímavé, že ano sdělilo 62 % respondentů I. kategorie, 72 % II. kategorie, 81 % III. kategorie a 92 % IV. kategorie. S věkem se tedy zvyšuje počet dotázaných souhlasících s věží a zvony. K této otázce bylo mnoho připomínek a nejasností. Např.: Dívka (12 let): „*Je mi to jedno, ale zvony působí starobyle a studeně*“ a opět dívka (12 let): „*Rozhodně ne*“. Muž (20 let) ze sídliště: „*Nemusel by mít věž, ale zvony.*“ Muž (26 let) ze staré Líšně: „*Věž se zvony se mně nezdá v současné době a v místě sídliště nutná, ale rád bych, aby stavba vypadala jako kostel.*“ Žena (28 let) ze sídliště: „*Pouze zvony v něčem méně nápadném než je věž*“. Žena (30 let) ze sídliště: „*Zvony ano, ale budova moderní (bez věže)*“. Muž (30 let) sídliště: „*Zvony preferuji, i kdyby věž nebyla!*“ Muž (32 let) stará Líšeň: „*Věž ano, zvony ne*“. Muž (34 let) ze sídliště: „*Hodiny a zvony ano, ale ne na věži*“. Muž (35 let) z Vinohrad: „*Spíše zvonkohru, která nebude zbytečně rušit*“. Žena (35 let) ze sídliště: „*Věž může být, zvony by asi rušily*“. Žena (40 let) z Vinohrad: „*Věž určitě, zvony nevím*“. Muž (42 let) Vranov u Brna: „*Zvony a věž ano, ale aby to bylo citlivé k současné zástavbě*“. Žena (51 let) ze sídliště: „*Zvony ne; věž nemusí být, jen dominantní kříž. Nevěřící často zvonění pobuřuje, berou to jako obtěžování*“. Žena (53 let) ze sídliště: „*Zvony ano, věž podle architektonického návrhu.*“ Žena (58 let) ze sídliště: „*Věž ano, zvony ruší nevěřící.*“

Z těchto odpovědí je patrná snaha „dobrých sousedských vztahů“ s nevěřícími obyvateli v okolí. Možná také jakási obava prezentovat víru na veřejnosti prosakující ještě z doby pronásledování církve u nás. Domníváme se, že obavy z vyrušování je možné vyloučit dobou, kdy budou zvony v provozu (vyloučit časné ranní a pozdně večerní či noční zvonění). Symbolika zvonů a zkušenosti uvedené v podkapitole 2.1.2 však dokazují, že by nebylo moudré se těchto liturgických znamení vzdát.

Poslední **15. otázka** se dotazuje, zda by respondenti chtěli u nového kostela další prostory pro setkávání. Odpovědi jsou vyrovnané, 55 respondentů (51 %) chce další prostory, 46 dotázaných (43 %) odpovědělo, že stačí prostory ve středisku mládeže, 5 dotázaných neví a 1 má jiný názor. Poznámku učinila pouze 1 žena (28 let) ze sídliště: „*Nějaký sál by se jistě hodil.*“ Tato otázka záleží na umění architekta, který by dokázal

vhodně propojit středisko mládeže s kostelem a farou. Pokud by přístup do střediska byl jednoduchý, příp. bezbariérový, mohly by se snadno prostory ve středisku využívat a nebylo by nutno stavět další prostory pro setkávání. Zde je nutno pamatovat na zvýšení provozních nákladů za energie, opravy a údržbu, kterým je možné se vyhnout.

Závěr

Cílem této diplomové práce bylo zjistit zájem komunity věřících v sídlišti o stavbu nového kostela a zmapovat cestu, která vede k jeho realizaci.

Výsledky jasně ukázaly, že zájem o nový kostel je živý, neboť velká většina věřících touží po tom, aby se mohli setkávat při nedělní bohoslužbě v kostele. Všech 64 žen ve skupině se jasně vyjádřilo pro stavbu kostela, zatímco ze 43 mužů byli 3 proti a dalších 8 nejistých v názoru. Proč nejsou muži tak sjednoceni v názoru na stavbu kostela jako ženy je obtížné objasnit. Snad cítí větší zodpovědnost za realizaci stavby, a proto se tak velkého úkolu více obávají? Nebo jim vyhovuje prostor tělocvičny do té míry, že by se ho nechtěli vzdát?

Z dotazníkového šetření také vyplynulo, že lidé v sídlišti mají blízko k uspořádání liturgického prostoru jako večeřadla; v poznámkách často uváděli varianty kruhové výseče. Jde tedy o částečně nasměrovaný prostor ke společnému středu – oltáři, příp. svatostánku, který by měl být v prostoru presbytáře. Tento prostor více zdůrazňuje společenství a zároveň umožňuje i adoraci při nasměrování ke svatostánku. Podobná varianta prostorového uspořádání bývá každou neděli v tělocvičně střediska mládeže, kdy první čtyři řady židlí jsou umístěny v linii misky a tvoří tak mělký půlkruh směrem k obětnímu stolu.

Je možno říci, že výsledky odpovídají „moravské zbožnosti“, která se projevila v touze zachovat jednu farnost a nedělit ji. Tento rys sjednocení je možno vidět také v architektuře moravských vesnic, kde rodinné domky jsou postaveny často těsně vedle sebe a tvoří malebná vesnická náměstí; jako prostory zvoucí ke scházení a sdílení.

Katolický kněz a přírodovědec Marek Orko Vácha (*1966) ve svém článku *Katolicismus moravský a český s nadsázkou* uvádí: „*Po druhém Vatikánu byl na Moravě prudký odpor k přesunu oltářů doprostřed, lidé byli zvyklí jinak a tradicionalisté se radovali a poukazovali na lidový instinkt a ‚sensus fidei‘. Když ovšem někteří tradicionalisté dneška oltáře přesouvají zpět, naráží na tentýž odpor, lidé si totiž na nové rozložení již zvykli. Samozřejmě že nejde o teologii, jde o to, aby v kostele byly věci na svých místech.*“ ... „*Člověk pak v neděli ráno neví, do čeho jde. Řád věcí chce tentýž kostel, téhož kněze, tutéž hodinu a své místo v lavici. Co byste*

chtěli pořád vymýšlet?“²¹³ Domníváme se, že tato nadsázka humorně vystihuje „moravskou duši“.

Cesta, kterou je třeba projít než se začne se stavbou kostela byla nastíněna a výsledky je možné v praxi použít. Je třeba připomenout, že kromě těchto praktických závěrů je třeba nadchnout věřící ke společné modlitbě a obětem na tento úmysl. Jak bylo řečeno v úvodu, Bůh chce naplnit potřeby svých věrných, když touží po setkání s Ním v kostele. Co však bezpodmínečně po člověku žádá, je pevná víra v uskutečnění záměru, který se zdá být nad lidské síly. A stavba nového kostela, pokud není ve farnosti „bohatý mecenáš“, je vždy nad lidské síly. Domníváme se tedy, že je třeba posilovat víru a prosit o ni zvláště Ducha Svatého, jemuž má být nový kostel v Líšni zasvěcen.

Na závěr předkládáme zamyšlení profesora Viktora E. Frankla (1905-1997): „*Být člověkem znamená vycházet ze sebe sama. Podstata lidské existence spočívá v její sebetranscendenci. Být člověkem znamená vždy už být zaměřen a nastaven na něco nebo na někoho, být oddán nějakému dílu, jemuž se člověk věnuje, nějakému člověku, jehož miluje, nebo Bohu, jemuž slouží.*“²¹⁴

Přejeme tedy všem, kterým záleží na stavbě nového kostela v Líšni, aby se jim to dařilo. Pak se jistě podaří uskutečnit i toužebně očekávané dílo.

²¹³ VÁCHA, Marek Orko. Katolicismus moravský a český. *PSALTERIUM : Zpravodaj pro duchovní hudbu* [online]. 2008, č.2, roč. 2, [cit. 2011-03-29]. Dostupný z WWW: <http://zpravodaj.sdh.cz/files/ps_2_08.pdf>. ISSN 1802-2774. s.18.

²¹⁴ FRANKL, Viktor Emanuel. *Vůle ke smyslu*. 2. vyd. Brno : Cesta, 1997. 212 s. ISBN 80-85139-63-2.

Seznam literatury

Prameny

Bible : Písmo svaté Starého a Nového zákona. Ekumenický překlad. Praha : Česká katolická charita, 1985.

CIC: *Kodex kanonického práva.* Praha : ZVON, 1994. 812 s. ISBN 80-7113-082-6.

Dokumenty II. vatikánského koncilu. Praha : ZVON, 1995. Sacrosanctum Concilium, Konstituce o posvátné liturgii. Přel. Jar. V. Polc. s. 603. ISBN 80-7113-089-3.

KKC: *Katechismus katolické církve.* Přel. Josef Kolářek. Praha : Zvon, 1995. 793 s. (Přel. z: Catéchisme de l'Eglise catholique). ISBN 80-7113-132-6.

Koncepce úprav liturgického prostoru. Praha : Sekretariát České biskupské konference, 2002. 12 s

ŘPO. *Římský pontifikál.* Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 2008. 695 s. ISSN 978-80-7195-274-9.

Sacramentum caritatis papeže Benedikta XVI. : Posynodální apoštolská exhortace O Eucharistii, zdroji a vrcholu života a poslání církve. Přel. Jiří Kratochvíl. Praha : PAULÍNKY, 2007. 110 s. ISBN 978-80-86949-32-

VPŘM: *Všeobecné pokyny k římskému misálu* [online]. Editio typica tertia 2002. [s.l.] : [s.n.], 2002 [cit. 2011-03-08]. Dostupné z WWW: http://www.ctu-uk.cz/downloads/vseobecny_uvod_k_misalu.pdf

ACEB: *Acta curiae episcopalis brunensis 08/2008*

Domácí literatura

ADAM, Adolf. *Liturgika : Křesťanská bohoslužba a její vývoj.* Praha : Vyšehrad, 2001. 471 s. ISBN 80-7021-420-1.

ČERNOUŠEK, Tomáš. *Liturgický prostor.* Olomouc : MCM, 1995. 70 s.

DANIÉLOU, Jean. *Chrám jako znamení Boží přítomnosti.* Přel. Vladimír Neuwirth. Řím : Křesťanská akademie, 1986. 55 s.

DISMAN, Miroslav. *Jak se vyrábí sociologická znalost.* 3. vyd.. Praha : Karolinum, 2009. 372 s. ISBN 978-80-246-0139-7.s.

ELIADE, Mircea. *Posvátné a profánní.* 2. vyd. Praha : Oikoymenh, 2006. 148 s. ISBN 80-7298-175-7.

FRANKL, Viktor Emanuel. *Vůle ke smyslu*. 2. vyd. Brno : Cesta, 1997. 212 s. ISBN 80-85139-63-2.

GUARDINI, Romano. *O duchu liturgie*. Praha : Česká křesťanská akademie, 1993. 61 s. ISBN 80-85795-02-7.

GUARDINI, Romano. *O podstatě uměleckého díla*. Praha : Triáda, 2009. 168 s. ISBN 978-80-87256-03-9.

GUARDINI, Romano. *O posvátných znameních*. 2. vyd. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 1992. 63 s. ISBN 80-85527-04-09

HARTMANN, Antonín . Jedovnice - Kotvrdovice - Senetářov : Nezapomenutý, ale také nenásledovaný příklad spolupráce. *Umění a řemesla : Současné křesťanství a současné umění*. červen 1991, č. 3, s. 14-19. ISSN 80-7005-021-7.

KLÍPA, Jan (ed.), Liturgický prostor v současné architektuře : Principy stavby a úpravy bohoslužebných prostor. In liturgická komise Německé biskupské konference. *Leitlinien für den Bau und die Ausgestaltung von gottesdienstlichen*. Praha : Sít', 2009. s. 76. ISBN 978-8086040-17-2.

KOPEČEK, Pavel. *Fundamentální liturgika*. Olomouc : CMTF UP, 2006. 169 s.

KOPEČEK, Pavel. Teologie a současná sakrální architektura. *Studia Theologica* [online]. 2003, 13, [cit. 2011-02-25]. Dostupný z WWW: <ceeol.com>. s. 18.

KOPEČEK, Pavel. Praktické problémy při tvorbě liturgické architektury : Mobiliář v současném liturgickém prostoru. In KLÍPA, Jan (ed.). *Liturgický prostor v současné architektuře*. Praha : Sít', 2009. s. 78. ISBN 978-80-86040-17-2.

KUNETKA, František. *Slavnost našeho vykoupení : Tři liturgické studie*. Olomouc : MCM, 1992. 37 s

MATĚJKA, Jan. Výtvarné umění v katolické liturgii. *Umění a řemesla : Současné křesťanství a současné umění*. červen 1991, č. 3, s. 99-100. ISSN 80-7005-021-7.

OTTO, Rudolf. *Posvátno* . Praha : Vyšehrad, 1998. 160 s. ISBN 80-7021-250-8.

POJSL, Miloslav; LONDIN, Vladimír. *Dvanáct století naší architektury*. 2. upr. vyd. Olomouc : Nakladatelství Olomouc, 2003. 203 s. ISBN 80-7182-163-2.

RATZINGER, Joseph. *Duch liturgie*. Brno : Barrister & Principal, 2006. 205 s. ISBN 80-7364-032-5.

RECHLÍK, Karel. Jistoty a otázky moderních kostelů. *Studia Theologica* [online]. V, podzim 2003, 2003, 13, [cit. 2011-03-12]. Dostupný z WWW: <ceeol.com>. s. 24-33

RECHLÍK, K.: Proměny kostela ve dvacátém století. In: VAVERKA, Jiří, aj. *Nové kostely a kaple z konce 20. století v České republice*. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 2001. s. 435. ISBN 80-7192-539-X

RICHTER, Klemens. Význam liturgického prostoru pro živé společenství víry : Pojetí obce a koncepce prostoru. In KLÍPA, Jan(ed.). *Liturgický prostor v současné architektuře*. Praha : Sít', 2009. s. 76. ISBN 978-80-86040-17-2.

SOURIAU, Étienne. *Encyklopedie estetiky*. Praha : Victoria Publishing, 1994. 939 s. ISBN 808560518X.

STUDENÝ, Jaroslav. *Křesťanské symboly*. Olomouc : [s.n.], 1992. 369 s.

ŠAFRÁNEK, Pavel ; REIBL, Přemysl. *Sakrální stavby okresu Blansko*. Adamov : Muzeum Boskovicka, 1998. 97 s.

ŠVÉDA, Zdeněk; BRADÁČ, Josef. Výklad konstituce o posvátné liturgii. In: POLC, Jaroslav V. *Posvátná liturgie*. 8. svazek v řadě "Druhý vatikánský sněm". Řím : Křesťanská akademie, 1981. s. 490.

VAVERKA, Jiří, aj. *Nové kostely a kaple z konce 20. století v České republice*. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 2001. s. 435. ISBN 80-7192-539-X

ZAMAZAL, Antonín. *Katolický chrám : Praktické pokyny k jeho stavbě a vnitřní úpravě*. Mariánské Hory : Union, 1918. 54 s.

Zahraniční sborníky:

GERHARDS, Albert. La forma dell'ambiente liturgico: esperienze con "spazi-communio": Atti del 4. Convegno Internazionale Venezia, 26 e 27 ottobre 2006. In DELLA LONGA, Giorgio, et al. *Architettura e Liturgia nel Novecento : Esperienze europee a confronto*. Přel. Markéta Kleinová. Venezia : Stella edizioni, 2006.

MAGGIANI, Silvano, aj. *Spazio e rito : Aspetti costitutivi dei luoghi della celebrazione cristiana*. Přel. Markéta Kleinová. Roma : C.L.V. - Edizioni liturgiche, 1996. L'Arredo liturgico, s. 206

Elektronické zdroje:

BRONKOVÁ, Johanka. *RadioVaticana : Česká sekce Vatikánského rozhlasu* [online]. Roma : 4.7.2008 [cit. 2011-02-25]. Krása chrámu je zásadní. Dostupné z WWW: <<http://www.radiovaticana.cz/clanek.php4?id=9775>>.

BRONKOVÁ, Johanka. *Radio Vaticana : Česká sekce Vatikánského rozhlasu* [online]. Roma : 24.8.2010 [cit. 2011-03-12]. Osud Církve je spjat s liturgií. Dostupné z WWW: <<http://rv.omadeg.cz/clanek.php4?id=13219>>.

BRONKOVÁ, Johana. *Radio Vaticana : Česká sekce Vatikánského rozhlasu* [online]. Roma : 28.12.2010 [cit. 2011-03-14]. Reformátor liturgie je jejím strážcem, ne pánem. Dostupné z WWW: <http://www.radiovaticana.cz/clanek_print.php4?id=13891>.

BRONKOVÁ, Johanka. *RadioVaticana : Česká sekce Vatikánského rozhlasu* [online]. Roma. 1.2.2011 [cit. 2011-02-25]. Kardinál Ravasi kritizoval současné sakrální umění. Dostupné z WWW: <<http://www.radiovaticana.cz/clanek.php4?id=14043>>.

BRONKOVÁ, Johanka. *Rádio Vaticana : Česká sekce Vatikánského rozhlasu*. [online]. 19.2.2011. Roma : 2011 [cit. 2011-02-26]. *Paolo Portoghesi o současné sakrální architektuře* Dostupné z WWW: <<http://rv.omadeg.cz/clanek.php?id=14131>>.

FATYM. com : Kostel Svatého Ducha dostal další ocenění [online]. Vranov nad Dyjí : 2010 [cit. 2011-03-18]. Dostupné z WWW: <<http://www.fatym.com/view.php?cisloclanku=2010110062>>.

HASOŇOVÁ, Marie . Šošůvečtí si stavbu působivé kaple prosadili. *Blanenský deník. cz* [online]. 27. 1. 2010, 1, [cit. 2011-03-21]. Dostupný z WWW: <<http://blanensky.denik.cz/serialy/sosuveci-si-stavbu-pusobive-kaple-prosadili.html>>.

Hrušovany u Brna [online]. 2004 [cit. 2011-03-18]. Kostel, Obecní úřad Hrušovany. Dostupné z WWW: <<http://www.hrusovanyubrna.cz/o-obci/kostel>>.

KRATOCHVÍL, Zdeněk .*Skutečně posvátný prostor musí mít nějaký důvod: Rozhovor s filosofem a religionistou Zdeňkem Kratochvílem. Era 21* [online]. 12.11.2004, 2004, 4, [cit. 2011-02-26]. Dostupný z WWW: <http://www.era21.cz/index.asp?page_id=42>.

LIDOV, Alexej. Hierotopie, vytváření posvátného místa jako předmět kulturní historie a forma tvůrčí činnosti : Výzkumný ústav pro kulturu východního křesťanství, Moskva. *Byzantská revue 2009* [online]. 2009, 40-61, [cit. 2011-02-25]. Dostupný z WWW: <http://www.pulib.sk/elpub2/PBF/Husar4/pdf_doc/03_Lidov.pdf>. (s. 42).

KUB, Jiří. Rozhovor s Tomášem kardinálem Špidlíkem. *Psalterium folia : Zpravodaj pro duchovní hudbu* [online]. 20.4.2008, 2008, 2, [cit. 2011-02-25]. Dostupný z WWW: <http://zpravodaj.sdh.cz/files/ps_2_08.pdf>. ISSN 1802-2774.

Nový kostel otevřel svou bránu. *Naše rodina : Český týdeník* [online]. 2008, č. 40, [cit. 2011-03-18]. Dostupný z WWW: <<http://www.nase-rodina.cz/article.php?clanek=583>>.

Profil.muni.cz [online]. 2010 [cit. 2011-02-25]. Boží existence - 5. Dostupné z WWW: <<http://profil.muni.cz/anotace/boziexistence.html>>.

Salesiáni Dona Boska [online]. Významní salesiáni. Praha : 2007 [cit. 2011-03-18]. Petr Baran - děda, kněz . Dostupné z WWW: <<http://www.sdb.cz/petr-deda-baran/>>.

SVOBODOVÁ, Martina. *Earch.cz : architektura on line* [online]. 15.6.2009 [cit. 2011-03-18]. Kaple Panny Marie Sněžné v Budči. Dostupné z WWW: <<http://www.earch.cz/clanek/4127-kaple-panny-marie-snezne-v-budci.aspx>>.

ŠTĚPÁN, Marek. *Earch.cz : architektura on line* [online]. 11.12.2010 [cit. 2011-03-18]. Moderní sakrální stavba v duchu křesťanské tradice. Dostupné z WWW: <<http://www.earch.cz/clanek/6135-moderni-sakralni-stavba-v-duchu-krestanske-tradice.aspx>>.

Tavíkovice : oficiální stránky obce [online]. 2011 [cit. 2011-03-18]. Dostupné z WWW: <<http://www.tavikovice.w1.cz>>.

VÁCHA, Marek Orko. Katolicismus moravský a český. *PSALTERIUM : Zpravodaj pro duchovní hudbu* [online]. 2008, č.2, roč. 2, [cit. 2011-03-29]. Dostupný z WWW: <http://zpravodaj.sdh.cz/files/ps_2_08.pdf>. ISSN 1802-2774. s.18.

Základní informace o jedovnickém kostele a o jedovnické franosti. In *Kostel - průvodce* [online]. 1. vyd. Jedovnice : [s.n.], 2007 [cit. 2011-03-18]. Dostupné z WWW: <<http://plch.info/upload/Texty-jine/Kostel%20-%20pr%C5%AFvodce.pdf>>.

ZEVI, Bruno. *Architektura u nás i ve světě* [online]. 12 Prosinec 2010 [cit. 2011-02-25]. Přehled historického pohledu na architekturu – zobrazení prostoru v průběhu dějin. Dostupné z WWW: <<http://architektura.klenot.cz/teorie-architektury/124-1-prehled-historickeho-pohledu-na-architekturu-zobrazeni-prostoru-v-prubehu-dejin-bruno-zevi>>.

Přílohy

Seznam příloh

Příloha č. 1: Dotazník

Příloha č. 2: Současná sakrální architektura v okrese Blansko. Obr. 1 - 10.

Příloha č. 3: Litovany v okrese Třebíč. Obr. 11 - 12.

Příloha č. 4: Kaple v Příbrami u Zastávky v okrese Brno-venkov. Obr. 13 - 14.

Příloha č. 5: Příklady současné sakrální architektury v okrese Znojmo. Obr. 15 - 21.

Příloha č. 6: Sídliště Brno-Líšeň. Obr. 22 – 23.

Dotazník
Nový kostel v sídlišti Brno-Líšeň

Milí přátelé,
jsem v posledním ročníku kombinovaného studia teologie, obor křesťanská výchova, na Cyrilometodějské teologické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci, skupina Brno. Tento dotazník je vytvořen proto, aby zjistil jaké názory mají návštěvníci nedělní mše sv. v tělocvičně střediska mládeže na stavbu nového kostela v sídlišti Líšeň. Dotazník je anonymní, proto se nikam nepodepisujte. Prosím vás o co největší upřímnost při jeho vyplňování - jedná se o výzkum pro diplomovou práci, ve kterém mají cenu pravdivé odpovědi.

Jsem : žena muž (prosím, označte křížkem)

Můj věk:.....

Bydliště: a) stará Líšeň b) sídliště Líšeň c) jiné – uveďte

.....

Dále se věnujte samotnému dotazníku. Postup při vyplňování dotazníku je jednoduchý. Zakroužkujte nebo dopište vždy jednu odpověď. Děkuji za vyplnění

Helena

Kohoutková

1. Mše svatá v neděli se většinou účastním:

a) v kostele sv. Jiljí b) v tělocvičně SaSM c) jinde – uveďte

.....

2. Mši svatou v tělocvičně střediska mládeže se mi daří prožít

a) dobře, prostředí mně vyhovuje b) dobře, ale prostředí vnímám jako provizorní

c) hůř než v prostředí kostela d) špatně, nemohu se zde vůbec soustředit

e) jiné – uveďte

.....

.....

3. Chtěl(a) bych, aby v sídlišti Líšeň stál nový kostel.

a) Ano b) Ne c) Nevím d) Jiné –

uveďte.....

.....

.....

4. Dávám přednost:

a) aby farnost Líšeň zůstala jedna

b) aby došlo po dokončení stavby nového kostela k rozdělení na dvě farnosti – „stará“ a „nová“ Líšeň

c) další názor – uveďte:

.....
.....

V případě, že chcete, aby v sídlišti Líšeň stál nový kostel, prosím, pokračujte.

5. Souhlasím se zasvěcením kostela Duchu Svatému ? (Pozn.: tato myšlenka vznikla ještě za doby totality v 80. letech v období působení P. Leopolda Nesvedy ve farnosti Líšeň)

a) Ano b) Ne – v tom případě uveďte, komu by měl být kostel zasvěcen

.....
.....

6. Souhlasím s umístěním kostela na místě současného hřiště u „likusáku“ pod poliklinikou Horníkova?

a) Ano b) Ne c) Nevím d) Jiné místo – uveďte

7. Jak velkému kostelu dávám přednost? Počet sedících osob:

(pozn.: V neděli je v tělocvičně na mši sv. přítomno asi 250 osob).

a) 200-300 b) 400-500 c) 600-700 d) Jiné – uveďte

.....

8. Dávám přednost uspořádání liturgického prostoru jako:

- a) **baziliky** (podélné uspořádání s cestou uprostřed – „autobus“)
- b) **večeřadla** (kruhový nebo elipsovitý prostor, obětní stůl uprostřed, lavice kolem dokola, příp. ve tvaru písmene U – komunitní uspořádání, lidé sedí naproti sobě).
- c) nevím, nemám na to názor
- d) jiné - uveďte

.....
.....

9. Svatostánek by měl být umístěn:

- a) v hlavní lodi v presbytáři
- b) v samostatné adorační kapli
- c) jiné – uveďte

.....
.....

10. Svatostánek upřednostňuji:

- a) samostatně stojící
- b) zabudovaný ve stěně kostela
- c) jiné – uveďte.....

11. Křtitelnice by měla být:

- a) v blízkosti presbytáře
- b) uprostřed kostela
- c) vzadu v kostele
- d) samostatná místnost s možností křtu ponořením – baptisterium
- e) jiné – uveďte.....

12) Pro svátost smíření upřednostňuji

a) klasické zpovědnice b) zpovědní místnost c) jiné – uveďte

.....

13) Účast malých dětí v kostele

a) mě neruší, patří tam b) je lépe, aby měly svoji místnost s ozvučením c) jiný názor

.....

.....

14) Chtěl(a) bych, aby nový kostel měl věž a zvony

a) ano b) ne c) jiný názor

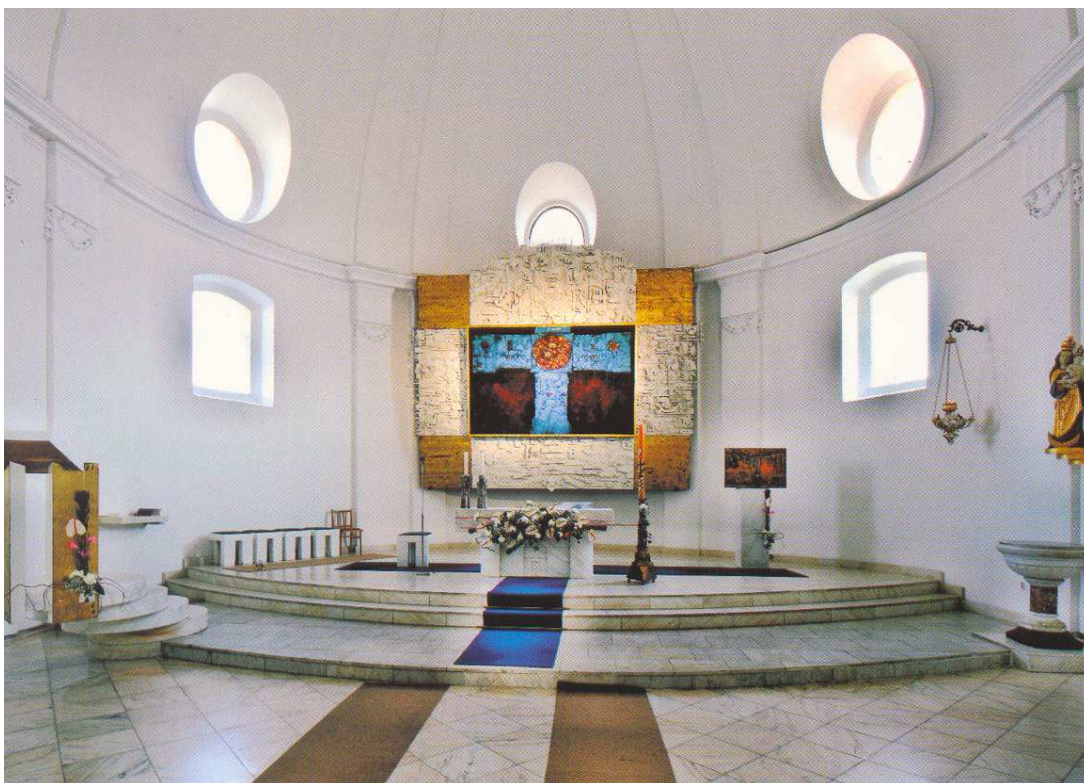
.....

15. Chtěl(a) bych, aby u nového kostela byly také prostory pro setkávání po bohoslužbách – např. kavárna, sál?

a) Ano b) Ne, stačí prostory ve středisku c) Nevím d) Jiné – uveďte.....

Děkuji za Vaši trpělivost při vyplnění dotazníku a prosím o jeho odevzdání do připravené označené krabice na stolku v oratoři – „kulaťounu“ po nedělní mši svaté.

Příloha č. 2: Současná sakrální architektura v okrese Blansko

Obrázek 1: Interiér kostela sv. Petra a Pavla v Jedovnici. Oltářní obraz Mikuláš Medek a Jan Koblasa, úprava prostoru Ludvík Kolek. Foto: P. Václav Trmač

Obrázek 2: Interiér kostela sv. Josefa v Senetářově. Presbytář a křestní kaple – Ludvík Kolek. Foto: P. Václav Trmač

Obrázek 3: Exteriér kostela sv. Josefa v Senetářově. Symbolizuje síť rozprostřené k lovu. Foto: autorka

Obrázek 4: Exteriér kostela sv. Josefa v Senetářově. Symbolizuje loď. Foto: autorka

Obrázek 5: Exteriér kostela sv. Barbory v Rudici. Foto: autorka

Obrázek 6: Interiér kostela sv. Barbory v Rudici. Foto: autorka

Obrázek 7 a 8: Kaple sv. Václava a sv. Anežky České v Šošůvce. Foto: autorka

Obrázek 9 a 10: Kaple Panny Marie Matky církve v Březině. Foto autorka

Příloha č. 3: Litovany v okrese Třebíč

Obrázek 11 a 12: Kaple sv. Pia X. v Litovanech. Foto: autorka

Příloha č. 4: Kaple v Příbrami u Zastávky v okrese Brno-venkov

Obrázek 13 a 14: Exteriér a interiér kaple sv. Floriana a Panny Marie. Foto: autorka

Příloha č. 5: Příklady současné sakrální architektury v okrese Znojmo

Obrázek 15: Zvon sv. Josefa.

Obrázek 16 a 17: Exteriér kostela Sv. Ducha v Šumné. Foto: autorka.

Obrázek 18: Pohled do presbytáře kostela Sv. Ducha v Šumné.

Obrázek 19: Pohled na kůr, vpravo detail kropenky. Foto: autorka.

Obrázek 20 a 21: Exteriér kostela Panny Marie Matky jednoty křesťanů v Tavíkovících. Foto: autorka

Příloha č. 6: Sídliště Brno-Líšeň

Obrázek 22: Stavba nového kostela měla původně navazovat na stavbu střediska mládeže. V roce 2006 bylo rozhodnuto o změně pozemku pro stavbu. Pohled z jihu.
Foto: autorka.

Obrázek 23: V roce 2010 byla dokončena stavba Salesiánského střediska mládeže s přilehlým areálem hřišť, projekt SALVe. Kostel měl původně navazovat na tuto stavbu směrem doprava. Foto: Pavel Kohoutek, jun.

Poznámka k rozsahu práce:

Text byl vysázen písmem Times New Roman o velikosti 12 bodů. Rozsah práce je dán počtem znaků vč. mezer, který podle počítání textového editoru Word činí 134 032 znaků, tedy 75 normostran.